

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Hodnocení kvality titulků.

Případová studie se zaměřením na AFO57

(Bakalářská práce)

2023

Maroš Taran

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Hodnocení kvality titulků. Případová studie se zaměřením na AFO57

Quality Assessment of Subtitles. Case Study Focused on AFO57 Festival

(Bakalářská práce)

Autor: Maroš Taran

Studijní obor: angličtina se zaměřením na komunitní tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Molnár, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne 11. 5. 2023

Maroš Taran

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ondřeji Molnárovi, Ph.D. za užitečnou metodickou pomoc a cenné rady při zpracování bakalářské práce. Také děkuji koordinátorce překladu a tlumočení Evě Mazalové a festivalu AFO za poskytnutí filmů a titulků pro výzkum a za vstřícnost a zodpovězení dotazů.

Seznam zkratk a vysvětlivky

AFO – Academia Film Olomouc

VT – výchozí text

CT – cílový text

AVT – audiovizuální překlad (audiovisual translation)

HKP – hodnocení kvality překladu

FAR – functional equivalence, acceptability, readability

FE – funkční ekvivalence

A – akceptabilita

Č – čitelnost

MAP – Modular Assessment Pack

FCA – Functional Componential Approach

CPS – characters per second, počet znaků za sekundu

V kapitolách 5.1 a 5.2.2 odkazují na konkrétní titulky v tabulkách záznamu chyb, které lze nalézt v příloze A. Odkazují dvěma způsoby, a to buď přímo v textu v závorce „(název filmu, číslo titulku)“, nebo pomocí poznámky pod čarou, v níž je opět formát „název filmu, číslo titulku“. Čtenář si pak jím vybrané chyby může sám najít. Příloha obsahuje záznam chyb, cílové texty (překlad a korekturu) a výchozí text ve formě dialogové listiny nebo anglických titulků.

Seznam tabulek a příkladů

(1) Sémiotická koheze – Hudba z nul a jedniček	9
(2) Tabulka kvalitativního hodnocení	34
(3) Celkové kvalitativní hodnocení	38
(4) Propojení oblastí a typologie chyb	40
(5) Příklad sémantické a pragmatické chyby z filmu <i>Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů</i> / <i>Fireball: Visitors from Darker Worlds</i>	40
(6) Příklad stylistické chyby z filmu <i>Jezero na dně světa</i> / <i>The Lake at the Bottom of the World</i>	41
(7) Příklad terminologické chyby z filmu <i>Jezero na dně světa</i> / <i>The Lake at the Bottom of the World</i>	42
(8) Příklad chyby koherence z filmu <i>Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky</i> / <i>Wolverine: One Tough Mother</i>	43
(9) Příklad gramatické chyby z filmu <i>Chyba v Matrixu</i> / <i>A Glitch in the Matrix</i> :	44
(10) Příklad překlepu z filmu <i>Můj rok s mindfulness</i> / <i>My Year of Living Mindfully</i>	44
(11) Příklad neidiomatického převodu z filmu <i>Jak zkrotit covid</i> / <i>Cracking COVID</i>	45
(12) Příklad neadekvátní segmentace z filmu <i>Chyba v Matrixu</i> / <i>A Glitch in the Matrix</i>	45
(13) Příklad typografické chyby z filmu <i>Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů</i> / <i>Fireball: Visitors from Darker Worlds</i>	46
(14) Příklad chyby v kategorii čtecí rychlost a délka řádku z filmu <i>Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů</i> / <i>Fireball: Visitors from Darker Worlds</i>	47

(15) Příklady z filmu <i>Glitch in the Matrix / Chyba v Matrixu</i>	49
(16) Příklady z filmu <i>Glitch in the Matrix / Chyba v Matrixu</i>	50
(17) Příklady z filmu <i>Glitch in the Matrix / Chyba v Matrixu</i>	51
(18) Příklady z filmů <i>Jak zkrátit covid / Cracking COVID</i> a <i>Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time</i> a <i>Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere</i>	52
(19) Příklady z filmů <i>Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere</i> a <i>Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World</i>	54
(20) Příklady z filmů <i>Archa 2.0 / Our Ark</i> a <i>Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent</i> a <i>Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere</i>	55
(21) Příklady z filmů <i>Sedavci/Sedentary</i> a <i>Archa 2.0 / Our Ark</i>	57
(22) Příklady z filmu <i>Sedavci/Sedentary</i>	59
(23) Příklady z filmů <i>Rosomáma: Drsnáčka mezi rosomáky / Wolverine: One Tough Mother</i> a <i>Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent</i>	60
(24) Příklady z filmů <i>Ohnivá koule / Fireball</i> a <i>Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World</i> a <i>Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent</i>	62
(25) Systematická chyba	64
(26) Korektorem přehlédnutá chyba	65
(27) Příklad použití druhého metaprávidla	66
(28) Záznam chyb	68
(29) Režim Compare v programu Subtitle Edit	68
(30) Výsledek kvantitativní analýzy	69
(31) Znamky	71

(32) Archa 2.0 – kvantitativní modul	73
(33) Jednobuněčně – kvantitativní modul	74
(34) V přírodě – kvantitativní modul	75
(35) Pod hladinou moře – kvantitativní modul	76
(36) Shaba – kvantitativní modul	77
(37) Rosomáma: Drsňáčka mezi rosomáky – kvantitativní modul	78
(38) Antarktida: Zamrzlý čas – kvantitativní modul	80
(39) Jezero na dně světa – kvantitativní modul	81
(40) Porozumění – kvantitativní modul	83
(41) Hudba z nul a jedniček – kvalitativní modul	84
(42) Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů – kvantitativní modul	85
(43) Všechno vidět, všude – kvantitativní modul	86
(44) Chyba v Matrixu – kvantitativní modul	87
(45) Sedavci/Sedentary – kvantitativní modul	88
(46) Jak zkrotit covid / Cracking COVID – kvantitativní modul	89
(47) Můj rok s mindfulness – kvantitativní modul	90
(48) Rozložení chyb na vážné, standardní a menší	92
(49) Rozložení chyb podle kategorií	93
(50) Příklad vážné chyby v kategorii styl z filmu <i>Antarktida: Zamrzlý čas</i>	99
(51) Chyby opravené korektorem a hodnotitelem v poměru k celkovému počtu chyb a neadekvátní opravy	107

(52) Absolutní počet chyb.....	112
(53) Relativní počet chyb.....	113
(54) Absolutní počet chybových bodů.....	114
(55) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Funkční ekvivalence	114
(56) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Akceptabilita.....	115
(57) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Čitelnost.....	116
(58) Počet chyb podle závažnosti – Celkem.....	116
(59) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – FE.....	117
(60) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – A	118
(61) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – Č.....	119
(62) Míra výskytu chyb vůči všem chybám – nezařazené.....	119
(63) Kontext – poměr absolutních a relativních chyb.....	120
(64) Oprava: korektor / hodnotitel / neadekvátní opravy	121

OBSAH

Seznam zkratk a vysvětlivky	5
Seznam tabulek a příkladů	6
Úvod	2
1. Titulkování a kvalita.....	4
1.1 Titulkování, jeho specifika a typy	4
1.1.1 Sémiotika titulků a filmu	6
1.1.2 Jazyk titulků.....	11
1.2 Překladatelské zadání titulkáře.....	12
1.3 Technologický vývoj titulkování v posledních letech.....	14
1.4 Hodnocení kvality titulků.....	15
2. Modely pro hodnocení kvality překladu.....	18
2.1 Model FAR	20
2.1.1 Funkční ekvivalence	21
2.1.2 Akceptabilita.....	21
2.1.3 Čitelnost.....	22
2.2 Modular Assessment Pack (MAP).....	23
2.2.1 Kvalitativní modul.....	23
2.2.2 Kvantitativní modul.....	24
2.3 Shrnutí.....	25
3. Titulkování v kontextu filmového festivalu	26
3.1 Titulkování dokumentů	26

3.2	Academia Film Olomouc	28
3.3	Překladačský proces a zajištění kvality na AFO57	28
3.3.1	Překladačský proces	28
3.3.2	Zajištění kvality a zásady	30
4.	Model hodnocení kvality titulků FAR+	32
4.1	Kvalitativní modul	32
4.2	Kvantitativní modul	39
4.2.1	Typologie chyb	39
4.2.2	Závažnost chyb	47
4.2.3	Hodnocení práce s kontextem – parametr absolutní/relativní	63
4.2.4	Postup při objevení systematické chyby	64
4.2.5	Postup při objevení chyby, kterou korektor přehlédl	64
4.2.6	Metaprávidla	65
4.3	Zásady pro výběr filmů	66
4.4	Postup hodnocení	67
5.	Výsledky a interpretace dat	71
5.1	Výsledky	71
5.1.1	Archa 2.0 / Our Ark	73
5.1.2	Jednobuněčně/Monocellular	73
5.1.3	V přírodě / In Nature	75
5.1.4	Pod hladinou moře / All at Sea	76
5.1.5	Shaba	77

5.1.6	Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky / Wolverine – One Tough Mother	78
5.1.7	Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time	79
5.1.8	Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World	81
5.1.9	Porozumění/Fathom.....	82
5.1.10	Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent	84
5.1.11	Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů / Fireball: Visitors from Darker Worlds	85
5.1.12	Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere	86
5.1.13	Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix	87
5.1.14	Sedavci/ Sedentary	87
5.1.15	Jak zkrotit covid / Cracking COVID	88
5.1.16	Můj rok s mindfulness / My Year of Living Mindfully	90
5.2	Kvantitativní analýza	91
5.2.1	Souhrnná data	91
5.2.2	Rozbor kategorií chyb	93
5.2.3	Práce s kontextem – poměr absolutních a relativních chyb	105
5.2.4	Chyby korektora	105
5.3	Hodnocení modelu	107
Závěr		109
Přílohy		112
Analýza		112
Shrnutí		122
Primární zdroje		125

Seznam literatury 127

Anotace 133

Úvod

Audiovizuální překlad (AVT) patří mezi nejvíce rostoucí druhy překladu z hlediska poptávky na překladatelském trhu (Díaz Cintas a Massidda 2019). V akademickém prostředí je o něj velký zájem a v posledních letech probíhá na toto téma intenzivní debata. Obrovským přínosem je například práce Jorgeho Díaze Cintase (2014, 2019) nebo práce Jana Pedersena (2017). U překladu pragmatických textů se překladatelé již léta specializují na určité oblasti lidské činnosti a k podobné tendenci dochází i u titulkářů (Díaz Cintas 2022). Tento vývoj, na nějž má vliv mimo jiné i využití strojového překladu, vede přirozeně k tomu, že všichni účastníci překladatelského procesu dbají čím dál více na kvalitu překladu. Kontrola a hodnocení kvality jako odvětví aplikované translatologie je zásadní jak pro AVT, tak pro další druhy překladu. Pro překladatelskou agenturu se jedná o zásadní součást procesu k uspokojení klientů, proto má každá své vlastní postupy pro zajištění kvality. Rovněž akademici zkoumají různé přístupy a metody, které slouží odlišným účelům a hodnotí rozličné texty. Pokud jde o kvalitu překladu, je nutné zmínit monografii *Hodnocení a kvalita překladu: Modely a aplikace* (Zehnalová 2015), která poskytuje vhled do tohoto odvětví překladatelských studií.

Tato případová studie se zaměřuje na olomoucký filmový festival dokumentárních filmů AFO, jehož 57. ročník proběhl v dubnu 2022. Je specifický tím, že se na překladu podílejí studenti Univerzity Palackého v Olomouci. Podnětem k této práci byl fakt, že takto rozsáhlé hodnocení kvality titulků tohoto festivalu ještě nebylo provedeno. Přesto se nejedná o první práci zaměřenou na festival AFO. Vázlerová (2015) zkoumala zajištění kvality titulků na festivalu a zjišťovala, jaký má na ni vliv titulkovací proces. Od napsání práce však uplynula již dlouhá doba a překladatelský proces se na festivalu také změnil.

Z těchto důvodů je cílem práce zhodnotit kvalitu titulků na festivalu AFO57 a přijít na to, v čem titulkáři nejčastěji chybují. Posuzování je prováděno porovnáváním cílového textu překladatele a finální verze titulků po dvou korekturách. Na základě zjištění navrhu doporučení pro vylepšení překladatelského procesu. Proto jsem sestavil model FAR+, který kombinuje kvalitativní a kvantitativní přístupy k hodnocení. Konkrétně jsem modifikoval model FAR (Pedersen 2017), jenž byl vytvořen specificky pro hodnocení titulků, a model MAP (Martínez Mateo et al. 2016), který měl nahradit

nástroj hodnocení kvality překladů v Evropské komisi. Zatímco z modelu FAR je použita typologie chyb a oblasti hodnocení, z modelu MAP jsem převzal kombinaci kvalitativního a kvantitativního přístupu. Model FAR+, jehož cílem je hodnotit výsledný překlad a ne proces tvorby titulků, je rozdělen na kvalitativní a kvantitativní modul. Kvalitativní modul sestává ze slovní evaluace tří oblastí, jimiž jsou funkční ekvivalence, akceptabilita a čitelnost, a pětistupňové škály hodnocení, pomocí níž je překlad označen za nevyhovující až velmi dobrý v každé z těchto oblastí. Slovní evaluace je vytvořena také pro celkové hodnocení filmu. Kvantitativní modul se skládá z typologie chyb, klasifikace chyb podle závažnosti a doplňujících parametrů jako třeba, zda korektor chybu opravil, nebo ji přehlédl.

Teoretická část se v první kapitole zabývá titulkováním a představuje nejnovější vývoj v této oblasti, například využití technologií. V druhé kapitole popisují různé přístupy k modelům hodnocení překladu a zaměřují se specificky na modely FAR a MAP, protože podle nich model FAR+ vznikl. V třetí kapitole zmíním titulkování v kontextu festivalu a také úskalí titulkování dokumentů, dále představím festival AFO, jeho překladatelský proces a zásady pro zajištění kvality. V následující kapitole, jež začíná praktickou část, podrobně představím model FAR+ a v poslední páté kapitole vyhodnotím zkoumané filmy a analyzuji zaznamenané chyby. Celkově je analyzováno něco přes 4 200 titulků z 16 filmů. Na konci kapitoly uvedu několik nedostatků modelu FAR+, které byly zjištěny až během procesu hodnocení.

1. Titulkování a kvalita

Audiovizuální překlad patří mezi nejrozšířenější druhy překladu na překladatelském trhu. Mezi běžně překládaná audiovizuální média nepatří už jen filmy a seriály v televizi, ale také obsah na internetu. „Jednoduchý přístup k technologiím, multimediální produkce a cenově dostupný audiovizuální překlad umožnily rychlý vzestup audiovizuálního materiálu prostřednictvím televizí, počítačů, tabletů, chytrých telefonů a promítacích pláten“ (Díaz Cintas a Massidda 2019, s. 1)¹. Čím dál více pozornosti je mu věnováno i na akademickém poli. Klíčovými translatology, kteří se zabývají titulkováním, dabingem a AVT obecně, jsou například Díaz Cintas a Aline Remaelová (2014), Frederic Chaume (2019), Yves Gambier (2009) nebo Henrik Gottlieb (2018). Audiovizuální překlad však v posledních letech rovněž ukazuje, že ho nelze členit jen podle módu, tedy například na titulkování nebo dabing, ale také podle obsahu (Díaz Cintas 2022). Překladatelé titulkáři se specializují na různé oblasti lidské činnosti stejně tak jako ostatní překladatelé.

Jelikož je účelem této práce hodnotit titulky, v první kapitole upozadím ostatní druhy audiovizuálního překladu a představím právě titulkování a jeho klasifikaci. Díky charakteru titulků nelze opomenout ani jejich vlastnosti z hlediska sémiotiky a technické a jazykové parametry. Stručně shrnu také jejich technologický vývoj v posledních letech. Na konci první kapitoly prezentuji poznatky v oblasti hodnocení kvality překladu a v druhé teoretické kapitole se zaměřím na modely hodnocení překladu.

1.1 Titulkování, jeho specifika a typy

¹ Není-li uvedeno jinak, překlad citací je proveden autorem práce. Původní text: „*The easy availability of technology, the seduction of multimodal productions and the affordances of AVT have all acted as triggers in the rapid spread of audiovisual materials through television, computers, tablets, smart phones and silver screens.*“

Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 8) definují titulkování jako „překlad, jenž zahrnuje prezentování psaného textu obvykle v dolní části obrazovky s cílem převyprávět původní dialog mluvčích a s ním i vizuální prvky diskurzu (písmena... nápisy, cedule...) a informace obsažené ve zvukové stopě (hudba, voice off).“² Z této definice však nevyplývá, že titulkování je převod výchozího textu (VT) ve výchozím jazyce (VJ) do cílového textu (CT) v cílovém jazyce (CJ). Důvodem je, že Díaz Cintas a Remaelová berou v potaz například i titulkování pro neslyšící. Jedná se tedy o širší pojetí. Dále uvádí, že otitulkovaný audiovizuální snímek se skládá ze tří komponentů: mluva, obraz a titulky. Jejich vzájemné provázání, schopnost diváka číst text a sledovat obraz současně jsou podle nich základními aspekty audiovizuálního překladu (2014, s. 9). Titulek musí být zobrazen ve stejnou dobu jako promluva, nápis nebo zvukový doprovod a dostatečně dlouho na to, aby jej mohl divák přečíst, rovněž by měl být v titulku obsah dialogu VJ adekvátně vyličen (tamtéž). Již tento výklad naznačuje, že titulkování s sebou nese určitá omezení a že se jedná o komplexní druh překladu, který probíhá v několika kanálech najednou. Mimo to mohou být titulky určeny odlišným typům publika a sloužit různým účelům.

Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 13) klasifikují druhy titulkování podle několika kritérií. Mezi ně patří jazykové parametry. Titulky podle jazykových parametrů jsou rozděleny na základě účelu na vnitrojazykové, mezijazykové a bilingvální. Do prvního typu patří například titulky pro neslyšící, titulky pro vyučování a osvojování cizího jazyka nebo titulky pro překlad jazykových variant v rámci jednoho jazykového společenství³. Mezijazykové titulky Gottlieb (1994) nazývá diagonální titulkování, protože zahrnuje nejen převod mezi jazyky, ale i mezi dvěma způsoby komunikace – mluveným a psaným. Díaz Cintas a Remaelová tento typ dělí na titulky pro slyšící a titulky pro neslyšící. Poslední kategorie, bilingvální titulky, není v České

² Původní text: Subtitling may be deemed as a translation practice that consists of presenting a written text, generally on the lower part of the screen, that endeavours to recount the original dialogue of the speakers, as well as the discursive elements that appear in the image (letters, inserts, graffiti, inscriptions, placards, and the like), and the information that is contained on the soundtrack (songs, voices off).

³ Díaz Cintas a Remaelová uvádějí příklad britského filmu *Trainspotting*, jehož postavy měly velmi silný skotský přízvuk, a verze pro distribuci ve Spojených státech obsahovala právě tento typ titulků.

republike žádaná, ale je hojně využívána ve dvojjazyčných zemích, jako je Belgie nebo Finsko, kde kromě finštiny je i švédština oficiálním jazykem, nebo také Jordánsko a Izrael, kde je v titulku hebrejštiny i arabština současně. Titulkování bývá v tomto případě velmi obtížné (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 18).

Každý typ titulků má však společné to, že převádějí multimediální obsah do jediného média – psaného textu. Film je sám o sobě specifický tím, že propojuje několik komunikačních kanálů. V následující podkapitole tuto problematiku popíšu.

1.1.1 Sémiotika titulků a filmu

Možná nejvíce charakteristickou vlastností titulků je jejich intersémiotičnost. Na rozdíl od běžného překladu, kdy se mění pouze jazykový materiál, ale jeho podoba zůstává stejná, je v tomto případě mluvený dialog a doprovodný obrazový a zvukový materiál převáděn do psaného textu⁴. To je pouze jeden z důsledků povahy titulkování. To s sebou nese mnohá úskalí. V této části shrnu komplexní sémiotiku titulkování a její dopady na proces překládání.

1.1.1.1 Znakové systémy

Znakovými systémy filmu jsou mluvené slovo, obraz a zvuk a tvůrci tyto tři roviny upravují a kombinují, aby dosáhli požadovaného účinku na publikum a prezentovali svou ideu v uceleném komplexním médiu, jímž je film. Je zřejmé, že tyto složky od sebe nelze oddělit. Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 46) poukazují na názory některých filmových teoretiků z minulosti, že obraz hluchého filmu měl být univerzálním jazykem pro celý svět. To se však nestalo díky tomu, jak technologie filmu pokročila. Navíc tento názor vyvracejí faktem, že obraz nemůže sloužit tomuto účelu, protože se pokaždé jedná o prvek úzce svázaný s kulturou a ideologií země, ze které film pochází. Pro překladatele to znamená, že při tvorbě titulků si musí být vědom i všech kanálů, jimiž tvůrce filmu komunikuje svou myšlenku.

⁴ Toto neplatí pro zvukový popis (audio description) pro nevidomé.

Toto chápání vedlo k systému čtyř komunikačních kanálů (Delabastita 1989, s. 199). Těmi jsou za prvé vizuální reprezentace verbálních znaků, za druhé vizuální reprezentace neverbálních znaků, za třetí akustická reprezentace verbálních znaků a za čtvrté akustická reprezentace neverbálních znaků. Obrazové verbální informace jsou různé nápisy nebo jiný psaný materiál, naopak neverbální informace je vše ostatní, co zabírá objektiv kamery. Zvukové verbální informace jsou dialogy, písně a obecně mluvené slovo, zato neverbální informace je hudební instrumentální složka filmu a různé zvuky v pozadí.

1.1.1.2 Sémiotická koheze

Toto propojení všech kanálů lze nazvat sémiotickou kohezí a při tvorbě titulků je jedna ze zásadních požadavků. Termín je rozšířením původního konceptu textové koheze Mony Bakerové (1992, s. 218), která ho definuje jako povrchové propojení slov a výrazů pomocí prostředků, jako jsou reference, lexikální repetice nebo použití spojek. Koheze úzce souvisí s koherencí, smysluplností textu, která je naopak v textu implicitní složkou. Frederic Chaume (2004) přenesl koncept do filmu a nazval jej sémiotická koheze. Překladateli může jak pomoci, tak ztížit práci. Pro ilustraci uvedu příklad, kdy spolu kanály navzájem takto interagují.

Snímek *Hudba z nul a jedniček* sleduje hudební skupinu experimentující s umělou inteligencí, aby vytvořila album. V jedné scéně (1) sedí členové kapely v kanceláři s vývojáři umělé inteligence, která je schopná generovat hudbu různých hudebních nástrojů na základě lidského vstupu. Člen kapely zahraje na elektronickém bicím padu krátkou pasáž a umělá inteligence tento vstup přetvoří. Kromě dialogu účinkujících, kteří melodii hodnotí a komentují, a hlasu vypravěčky hraje v pozadí po celou dobu tato pasáž. Navíc se kamera zabírající aktéry střídá s grafickým vyobrazením „teploty“, konceptu vysvětleného níže v tabulce (1). Tato provázaná souhra sémiotických systémů je převedena do psané podoby v tabulce (1). Druhý sloupec představuje výchozí text, ale ten by byl v tomto případě bez kontextu jen stěží pochopitelný. Třetí sloupec jsou titulky před korekturou. Každý titulek v tomto vzorku je závislý na jednom z dalších kanálů. V titulcích 338, 340 a 343 promluva reaguje na to, co probíhá v akustickém neverbálním kanálu, na nějž reagují i popisy v titulcích 339 a 341 ve vizuálním verbálním kanálu. Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 53) zmiňují také význam

synchronizace titulků s kamerou a přestřihy mezi scénami. Pokud například dojde v jedné scéně ke změně záběru z jednoho mluvčího na druhého, titulky nemusí končit ve stejný čas jako záběr, ovšem pokud střih ukončuje jednu scénu a začíná druhou, titulky by měly končit ve stejnou chvíli. V případě příkladu (1) se jedná o stejný princip, ale jde o synchronizaci titulků a hudby. Tento film je problematický i z toho hlediska, že verbální informace podané vizuálně se překrývaly s verbálními informacemi akustickými, překladatel se tedy musel často rozhodovat, zda ponechat nebo obětovat obrazovou informaci, jež má obecně menší význam než dialog postav. Tento problém je analyzován později v praktické části.

Zároveň je však nutno zmínit, že sémiotická koheze může být překladateli často i užitečná. Kvůli časovým i prostorovým omezením musí překladatel titulky redukovat a spoléhat právě na jiné kanály, které vynechanou informaci doplní. Je to právě interakce dialogu a vizuálních prvků, jež dovoluje některé informace do titulků nevkládat, a vytvořit tak jednoduché a idiomatické řešení (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 54–55). Do filmu patří, a tedy i ovlivňují provázanost znakových systémů, samozřejmě i účinkující.

(1) Sémiotická koheze – Hudba z nul a jedniček

Číslo titulku	Zdroj textu	VT	CT
338	Vypravěčka	It can be tweaked to generate an output that is either statistically more conservative	Můžeme ho nastavit tak, aby vytvářel buď statisticky konzervativní výstupy.
339	Nápis (vizuální neverbální kanál) Vypravěčka	LOW TEMPERATURE taking fewer risks	NÍZKÁ TEPLOTA Aby neriskoval.
340	Vypravěčka	Or statistically more adventurous.	Nebo může být statisticky odvážnější.
341	Nápis	HIGH TEMPERATURE	VYSOKÁ TEPLOTA
342	Vypravěčka	This variable is called temperature.	Této proměnné se říká teplota.
343	Členka kapely Vývojář	-This is like temperature all the way? -Yes, you can really play around with this.	-Tohle je ta nejvyšší teplota? -Jo. Můžete si s tím hrát a jít kamkoli.

1.1.1.3 Řeč a gesta

Sémiotická koheze se také projevuje, když postava promlouvá a řeč je přitom doprovázena různými pohyby těla, tedy gesty, mimikou, posturikou anebo proxemikou. Poslední zmíněné popisuje, jak je při komunikaci využit prostor. Jak už bylo řečeno výše, film je kombinace komunikačních kanálů, kde každý z nich hraje svou roli. To platí i pro samotné herce. Gestikulace může naznačovat emoční rozrušení, pokud si daná postava udržuje odstup, nebo může být náznakem nelibosti vůči jiné postavě. Každý tento pohyb je filmaři i herci pečlivě promýšlen. Úkolem titulkáře je odhalit, jak na sebe tyto prvky společně s intonací a jazykovými prostředky, jako je volba slov,

navazují (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 53). Tyto elementy však bývají někdy i kulturně specifické, a překladatel tak musí vědět, co například dané gesto znamená ve výchozí kultuře a jestli v té cílové nemá jiný význam. Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 53) však dodávají, že například přijatelná vzdálenost mezi lidmi v určitých situacích je v anglosaských a evropských kulturách podobná. Jak řeč a gestikulaci, tak obraz a zvuk musí titulkář převést do psané podoby.

1.1.1.4 Mluvenost a psanost

Titulky se vyznačují tím, že jejich konečná podoba je psanou reprezentací mluveného slova, což má na ně obrovský vliv. Promluvu lze rozdělit na spontánní a předem napsanou, jež může mít formu dialogu imitujícího skutečnou konverzaci, nebo formu projevu čteného z papíru, jako jsou například projevy politiků (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 61). Snad každý titulkář pozná rozdíl mezi do nějaké míry předem připraveným dialogem a spontánním dialogem, v němž se může objevit výrazně větší množství hezitačních zvuků, nedokončených vět a vyšší míra vzájemného přerušování. V obou případech to však v konečném důsledku vede ke ztrátě některých aspektů mluvené řeči.

Do jaké míry jsou tyto aspekty upozaděny záleží na požadavcích klienta a žánru (Díaz Cintas a Remaelová 2014, s. 63). Některé zásady však platí obecně, jedná se například o zjednodušení gramatických struktur, vynechávání fatických frází a slov nebo ztrátu intonace, kterou lze částečně „zakódovat“ pomocí slovosledu, rétorických otázek nebo nedokončených vět (tamtéž). Ne všechny tyto prvky je ovšem možné zachovat, protože titulky by byly nečitelné.

Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 64) poukazují na fakt, že připravený i nepřipravený dialog mají své výzvy. Zatímco u nepřipraveného dialogu bude možná potřeba interpretace významu a pečlivý poslech, protože mluvčí nemusí mluvit srozumitelně, připravené dialogy, jako jsou například v dokumentárních filmech, mohou být nabitě informacemi. Navíc pokud se v rozhovoru probírá odborné téma, „titulkář bude možná hrát roli prostředníka mezi [cílovým] publikem a tázaným“ (Reid

1990)⁵, protože vědomosti publika se mohou lišit od toho, co je řečeno, a tak musí titulkář zhodnotit a publiku přizpůsobit obsah a formu (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 64).

1.1.2 Jazyk titulků

V dosavadních podkapitolách jsem se zabýval spíše technickými aspekty, teď se zaměřím na to, co je pro překladatele titulkáře nejzásadnější – jazyk. Z důvodu rozsahu této práce zmíním pouze nejdůležitější jazykové vlastnosti titulků. Podle Díaze Cintase a Remaelové (2014, s. 144) je koncept výchozího textu a autora narušený, příčinou je podle nich to, že filmy a televizní programy procházejí neustálými předělávkami, které vedou k dalším překladům, a jsou znovu distribuovány pro různá média. Navíc dodávají, že díky koprodukcí mezi více státy, což je případ zejména Evropy, kde herci často mluví více jazyky, dochází k „fúzi kultur“ (tamtéž). Překlad kulturně specifických prvků se tak stává ještě náročnějším. V následujících částí budu diskutovat o redukování textu, ke kterému při titulkování neodvratně dochází.

1.1.2.1 Redukování textu

K redukci textu dochází kvůli prostorovým a časovým omezením, jež musí brát titulkář v potaz, aby zajistil, že čtení titulků bude pohodlné a nenáročné. Zároveň musí adekvátně převést význam a zachovat smysl textu v přirozené formě. Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 146) dělí redukci na částečnou a úplnou. Částečná redukce je dosažena pomocí kondenzace nebo reformulace. Úplné redukce je možné dosáhnout vynecháním. Pro částečnou redukci autoři nabízejí řadu překladatelských postupů na úrovni slov a na úrovni vět. Uvádím pouze ty, které jsou relevantní pro češtinu.

Kondenzace a reformulace na úrovni slov (2014, s. 151–153):

⁵ Původní text: „...the subtitler may have to act as an intermediary between the interviewee and the audience.“

- Generalizace výčtů
- Nahrazení slova kratším synonymem se stejným nebo velmi blízkým významem
- Změna slovního druhu
- Použití zkrácených tvarů (například: *Byl jsi – Byls*)

Částečná redukce na úrovni vět (2014, s. 154–161):

- Změna záporné věty nebo otázky na větu kladnou a podobně
- Zjednodušení modality
- Změna přímé řeči na nepřímou
- Změna podmětu ve větě
- Manipulace s tématem a rématem věty
- Zjednodušení souvětí na jednoduchou větu
- Změna slovesného rodu
- Náhrada substantiv a substantivních frází za deiktické prostředky, jako jsou zájmena
- Sloučení vět do jedné

Pro vynechání na úrovni slov Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 163–166) doporučují vynechat slova, která typicky nejsou tak významná a je možné je v určitých případech vynechat. Může se jednat o tázací dovětky (příklad: *You are Mary, aren't you?*), přívlastky v podobě adjektiv nebo adverbíí, slova s fatickou funkcí (příklad: *you know, anyway*) a další fatické prvky jako pozdravy, citoslovce, oslovení nebo zdvořilostní fráze. Úplnou redukcí na úrovni vět se myslí vynechání celých vět, a to například ve hlučných scénách s davy lidí, kteří mluví v pozadí; místo nich se titulují dialogy hlavních postav (2014 s. 166). Jsou však i méně jednoznačné případy, kdy mluví více postav přes sebe a titulkař musí rozhodnout, co je důležité a co může vynechat. Klíčovým aspektem je relevantnost informací (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 168) a s ní i koherence. Autoři však dodávají, že tvůrci filmů se snaží, aby byl dialog postav co nejsrozumitelnější, časová omezení tedy nemusí být tak přísná. Překlad je tedy především o rozhodování a výběru správných jazykových prostředků a pro co nejadekvátnější rozhodnutí je potřeba, aby měl překladatel překladatelské zadání.

1.2 Překladatelské zadání titulkáře

Překladatelským zadáním by se v titulkování daly označit dokumenty jako dialogové listiny, stylistické příručky a zásady titulkování. Podle Díaze Cintase a Remaelové (2014, s. 74) pojem dialogová listina zahrnuje několik dokumentů, všechny však mají pro titulkáře stejnou funkci, může se jednat o scénář, dialogovou listinu, přepis dialogů nebo takzvaný „Combined continuity, Dialogue and Spotting List“⁶. Každý z těchto dokumentů má různou míru detailů od pouhého hrubého přepisu všech promluv po podrobný popis scén. Ideální dialogová listina by měla obsahovat navíc informace o socio-kulturních asociacích, vysvětlení slovních hříček a vícestupňových významů, význam hovorových a dialektických termínů, správně napsaná vlastní jména a vyjasnění implicitních i explicitních aluzí (tamtéž). Tak obsáhlé dialogové listiny se však titulkářům dostává zřídka pokud vůbec. Při obdržení zakázky může překladatel narazit i na to, že obdrží již předpřipravené titulky⁷, v nichž je dialog rozdělený na logické celky, načasovaný, části časově pevně umístěné v příslušných záběrech, ale ochuzené o kontextové informace, a úkolem překladatele je pouze dosadit cílový text (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 77). Autoři však dodávají, že tak silná omezení často snižují kreativitu, pro níž by měl existovat nějaký prostor (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 78).

Druhým důležitým dokumentem je stylistická příručka, která dává překladatelům představu, jak by měl podle klienta CT vypadat. Dnešní streamovací služby, které zaměstnávají mnoho titulkářů, tuto příručku již mají k dispozici⁸. V příručce lze obvykle nalézt hlavní parametry pro tvorbu titulků (Díaz Cintas a Remael 2014, s. 79).

Třetím významným materiálem jsou zásady titulkování. V minulosti chyběla shoda a tedy i obecná norma, která by sjednotila technické parametry. Proto přišlo několik autorů s obecnými zásadami titulkování⁹, například Ivarsson a Carroll (1998, s. 157–159), Karamitroglou (1998) nebo Díaz Cintas a Mayoral (2003). Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 80–81) dodávají, že se jedná pouze o doporučení, o nichž by agentura nebo titulkáři v dané zemi měli diskutovat a upravovat je dle potřeb. Autoři

⁶ Odkaz na tento pojem zde: <https://blog.assemble.tv/what-is-a-dialogue-list-for-film>

⁷ Anglicky „Master subtitles“

⁸ Například streamovací služba Netflix. Odkaz na část zde:

<https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/360051554394-Timed-Text-Style-Guide-Subtitle-Timing-Guidelines>

⁹ Anglicky „code of good subtitling practice“

zásady dělí do tří kategorií: prostorové aspekty, časové aspekty a interpunkce a další (2014, s. 81–139). V této podkapitole pouze shrnu, jaké parametry jsou obvykle pevně určeny. Podle těchto zásad byly sestaveny zásady používané na festivalu AFO57, ty rozeberu níže v kapitole 3.

Z hlediska prostorových omezení musí titulkáři obecně dodržovat počet řádků na titulku a jeho pozici, typ písma, počet znaků na řádek a zarovnání. Co se týče časových omezení, je nutné nejčastěji dodržovat časování (tj. kdy titulek začíná a kdy končí), maximální a minimální dobu zobrazení titulku, synchronizaci s ostatními komunikačními kanály, mezeru mezi titulky nebo počet znaků za sekundu (tj. čtecí čas). Interpunkcí se podrobně zabývá Díaz Cintas a Remaelová (2014, s. 102–139) a pokouší se doporučit obecné typografické a ortografické zásady, jsou však uzpůsobeny angličtině, takže pro češtinu nejsou tolik relevantní. Čeština se v titulcích řídí, až na několik výjimek, běžnými typografickými a ortografickými normami jako jakýkoliv jiný text. Jak zásady, tak práce titulkářů obecně je markantně ovlivňována inovativními technologiemi, v následující podkapitole tento vývoj shrnu.

1.3 Technologický vývoj titulkování v posledních letech

Obrovský technologický pokrok v posledním desetiletí posunul vpřed i audiovizuální překlad. Překladatelské firmy i firmy poskytující výhradně AVT přicházejí s novými procesy a využívají technologie, aby zvládli uspokojit neustále se zvyšující poptávku po audiovizuálním překladu. Toto tvrzení potvrzuje i Green (2018), který uvádí studii Rady pro lokalizaci obsahu v Evropě organizace MESA¹⁰ z roku 2017, dle níž dosáhla poptávka po lokalizaci obsahu v Evropě až dvou miliard dolarů v roce 2016 a očekávalo se, že do roku 2020 vzroste až na dva a půl miliardy dolarů. Příčinou tohoto růstu je podle Díaze Cintase a Massiddové (2019) široká dostupnost technologií a jejich demokratizace, digitalizace obsahu a nové formáty distribuce. Tato podkapitola slouží jako průřez nejnovějším vývojem titulkování na pracovním trhu a v akademické obci.

Zajímavým vývojem je postupný přechod titulkovacích studií na cloud. Cloudové technologie se obecně zabývají přenosem nějaké aktivity z pevného disku osobního

¹⁰ Anglicky: „MESA Europe Content Localization Council“

počítače na internet. Výhodou „cloudového titulkování“¹¹ je zefektivnění celého překladatelského procesu od zapojení klienta do procesu, samotného titulkování až po odevzdání finálního produktu (Díaz Cintas a Massidda 2019, s. 10).

Akademická obec se mimo jiné také více soustředí na technologický aspekt titulků. Valdeón (2022, s. 373) uvádí, že v současné době se výzkum audiovizuálního překladu zaměřuje na filmy, televizní pořady, dokumenty, ale také videohry nebo sociální sítě. Poslední dvě zmíněné oblasti se občas nazývají „multimediální“ nebo „mediální“ překlad¹² (Gambier and Gottlieb 2001).

Za zmínku stojí i rozkvět lokalizace videoher („VGLOC, Videogame Localization“), jedná se vlastně o adaptaci celé hry pro cílové uživatele včetně právních textů, herního menu, ovládání a samozřejmě titulků (Chaume 2019, s. 327). Do tohoto odvětví se nejvíce angažovali španělsky mluvící akademici. Chaume (tamtéž) uvádí například Bernal-Merinoa (2014), O’Haganovou a Mangironovou (2013), obzvlášť zajímavou prací je první příručka pro lokalizaci videoher od Granella, Mangironové a Vidalové (2017).

Jelikož je cílem této práce mimo jiné navrhnout doporučení pro zvýšení kvality titulků na festivalu AFO57, výše zmíněné poznatky mohou při výběru doporučení pomoci. Účelem této kapitoly je ukázat, že AVT nabývá čím dál více na významu jak mezi translatology, tak v profesním prostředí, a zároveň shrnout směřování tohoto odvětví překladatelství. S tímto vývojem souvisí i vzrůstající požadavky na kvalitu titulků. V poslední části první kapitoly se zaměřím na hodnocení kvality jako jeden z oborů překladatelských studií. Poté se posunu do druhé kapitoly týkající se modelů pro hodnocení překladu a v ní konkrétně popíšu dva modely, ze kterých můj model FAR+ vychází.

1.4 Hodnocení kvality titulků

¹¹ Anglicky „cloudsubtitling“

¹² Anglicky: „multimedia translation“, „media translation“.

Hodnocení kvality překladu (HKP) je obor translatologie, který zahrnuje celou řadu odvětví, a má využití ve výuce budoucích překladatelů i v profesním prostředí (Zehnalová 2015, s. 91). Pro účely této práce definuji HKP jako „systematické hodnocení CT na základě srovnání s VT“¹³ (Hatim a Munday 2004, s. 352). Způsobů, jak takové hodnocení provádět, je nespočet, přičemž je třeba rozlišovat i účel a kontext takového hodnocení. V případě této práce určuji kvalitu titulků a jejich chybovost za účelem zvýšení kvality festivalu do budoucích let v akademických podmínkách, kdy mám na vyhodnocení relativně dostatek času, a v kontextu akademického bádání a české překladatelské tradice. Pokud jde však o překladatelskou agenturu, jejím cílem je zhodnotit kvalitu rychle a efektivně pro zlepšení služeb a zvýšení zisků. Zároveň se musí potýkat s podmínkami, jako jsou těsné termíny, obrovská konkurence a komunikace se všemi účastníky překladatelského procesu, v kontextu rozvinutého globálního překladatelského trhu. Z toho vyplývá, že „hodnocení kvality [není] absolutním výrokem, ale... produktem vytvořeným ve specifických podmínkách a zaměřeným na specifický kulturněhistorický kontext a specifický účel“ (Zehnalová 2015, s. 86–87).

V rámci českých titulků se vedou debaty o jejich kvalitě dlouhodobě. Vázlerová (2015, s. 274) tvrdí, „že kvalita filmových titulků není věc samozřejmá“ a dokládá to názory Pošty (2011), který předkládá nízkou kvalitu titulků u filmů na DVD. Příčin je více a jsou komplexní. Snadný přístup k internetu a velké množství multimediálního obsahu zapříčinily, že spotřebitelé, jak se zdá, preferují okamžitost, větší interaktivitu a nižší náklady, což společně s obrovským technologickým pokrokem v překladatelském procesu zpochybňuje koncept poptávky po vysoké kvalitě (Díaz Cintas a Massidda 2019, s. 9–10). Tuto tezi je však třeba potvrdit, či vyvrátit empirickým výzkumem. Z pohledu titulkářů patří mezi hlavní příčiny jejich anonymity, snaha klientů snížit náklady, chybějící organizace sdružující titulkáře, která by určila, jak by měly kvalitní titulky vypadat a jaké by měly být minimální sazby a pracovní podmínky titulkářů (Pošta 2011).

¹³ Původní text: „The systematic evaluation of a TT by comparison with a ST“. Překlad převzat ze Zehnalová (2015, s. 44)

Kvalitu ovlivňuje několik vnějších faktorů, jimiž jsou pracovní podmínky titulkáře jako sazba nebo termín odevzdání a prostředky jako CAT nástroje, dialogové listiny nebo dostupnost samotného filmu. Kromě nich je zde i faktor překladatele, jenž Vázlerová (2015, s. 279) uvádí jako jeden ze zásadních. Od titulkáře se očekává dokonalá znalost výchozího i cílového jazyka včetně znalosti kulturních referencí, slovních hříček a slangů a rovněž by měl umět kondenzovat (Müller 2001). Dále by měl mít schopnost vybrat ty nejzásadnější informace a vědět, co je možné vynechat, a zároveň zachovat obsah i styl VT (Díaz Cintas a Remael 2007). Jazyková obratnost u titulkářů, ale i překladatelů obecně, musí být dnes ještě vyšší, protože strojový překlad využívající neuronové sítě již nedělá tak zřejmé chyby a jeho výstupy na první pohled někdy klamou svou falešnou přirozeností. Titulkář musí navzdory tomu dělat nezávislá překladatelská rozhodnutí a nenechat se svést rychlejším, ale méně kvalitním řešením. To poukazuje na fakt, že titulkář by měl být zběhlý v počítačových, filmových i televizních technologiích a v nejnovějším vývoji programů na trhu, aby dokázal obstát v konkurenci. Díaz Cintas a Remaelová (2007) navíc doporučují, aby se titulkář v těchto technologiích neustále vzdělával. Jazyková kreativita, schopnost neustále se vzdělávat a znalost technologií tak jdou ruku v ruce. Tato práce se však kompetencemi překladatelů nezabývá a soustředí se pouze na výsledek jejich práce.

Aby se tyto překladatelské kompetence a kvalita překladu vyhodnotila, vytvářejí jak agentury, tak akademici pro tento účel speciální hodnoticí modely. Jejich vývoj a různorodé přístupy podrobně rozebírá Zehnalová (2015) v monografii *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. V následující kapitole se zaměřím na dva modely, jež vedly ke vzniku modelu FAR+, a uvedu argumenty pro jejich využití a modifikaci. Jedná se o model FAR od Jana Pedersona (2017) a model MAP od Roberta Martíneze Matea et al. (2016).

2. Modely pro hodnocení kvality překladu

Pro hodnocení překladu bylo vyvinuto a stále se vyvíjí mnoho modelů k akademickým i profesním účelům a pro různé texty. V rámci československé translatologie měla na kritiku překladu, tedy hodnocení literárních textů, velký vliv práce Jiřího Levého *Umění překladu* (1963), protože se dívá na specifické překladatelské problémy a jeho úvahy lze vztáhnout i na hodnocení kvality, stejně tak ovlivnil pojetí kvality i Anton Popovič (Zehnalová 2015, s. 53, 55). Kritikou překladu se v zahraničí zabývají také Werner Koller, Katharina Reissová, Peter Newmark, Christiane Nordová nebo Juliane Houseová (Zehnalová 2015, s. 59–78). Je však třeba dodat, že každý z nich chápe kritiku překladu nebo hodnocení kvality překladu různě.

Modely lze rozdělit na ty s kvantitativním přístupem a ty s kvalitativním přístupem. Kvantitativní přístup je založen na analýze mikrolingvistických prvků na úrovni vět, jde o hledání a kategorizaci chyb, za které je udělen chybový bod (Martínez Mateo 2016, s. 41). Do tohoto přístupu se řadí modely SICAL, SAE nebo LISA (tamtéž)¹⁴. Tyto modely zastávají přístup „zdola nahoru“¹⁵ a jsou kritizovány z několika důvodů. Například jim chybí teoretický základ a hranice mezi jednotlivými chybami může být někdy vágní, takže dva korektoři mohou kategorizovat jednu chybu více způsoby (Colina 2008, 2009). Mají však i své nesporné výhody: například větší systematičnost zvyšuje intersubjektivní spolehlivost (tamtéž). *Intersubjektivní spolehlivost* je pojem používaný Reissovou (1971) a Schäffnerovou (1998) a udává, jak moc se liší hodnocení stejného překladu více hodnotitelů. Vysoká intersubjektivní spolehlivost – hodnotitelé se na kvalitě shodují ve vysoké míře – je důležitá v institucionálním překladu, ale naopak v kritice překladu nemůže být moc vysoká, protože různé úhly pohledu nabízejí odlišné interpretace (Zehnalová 2015, s. 87). Kvantitativní modely jsou častěji používané v profesionálním kontextu.

¹⁴ SICAL: <https://www.btb.termiumplus.gc.ca/tpv2alpha/alpha-eng.html?lang=eng&i=1&index=alt&srchtxt=CANADIAN%20LANGUAGE%20QUALITY%20MEASUREMENT%20SYSTEM>

SAE: <https://aclanthology.org/1999.tc-1.14.pdf>

LISA: <http://www.dssresources.com/news/1558.php>

¹⁵ Anglicky: „bottom-up approach“

Naopak kvalitativní modely mají přístup „shora dolů“¹⁶. Takové modely se většinou skládají z tabulky, jejíž součástí jsou hodnoticí oblasti a hodnoticí stupně kvality, tyto dva aspekty se protínají v deskriptorech, v nichž je popsáno hodnocení pro danou oblast a daný stupeň kvality (Martínez Mateo 2016, s. 41). Do kvalitativních modelů lze zařadit rubriku od American Translators Association, (*ATA, Americká asociace překladatelů*)¹⁷ nebo *Functional-Componential Approach* (Colina 2008, 2009). Výhodou kvalitativních modelů je například to, že „poskytují hodnotiteli referenční rámec, který mu ulehčuje rozhodování na základě známých a jasných kritérií, jež omezují subjektivitu“ (Martínez Mateo et al. 2016, s. 20)¹⁸. Nevýhodou těchto modelů je, že hodnocení dané oblasti na daném stupni musí být v deskriptoru jasně a přesně popsáno (tamtéž).

Martínez Mateo et al. (tamtéž) shrnuje tuto diskuzi tím, že kvantitativní modely mají praktické a široké uplatnění, ale zároveň omezenou přenosnost, protože jim chybí teoretické zázemí a empirické potvrzení, zatímco kvalitativní modely poskytují globální pohled, ale chybí jim praktičnost, která je potřebná v profesionálním kontextu. V následujících dvou podkapitolách popíšu nejdříve model FAR, jež reprezentuje kvantitativní přístup, a poté model MAP, jenž spojuje kvalitativní i kvantitativní přístup. V kapitole 4 poté představím, jakým způsobem jsem tyto dva modely modifikoval a sloučil.

¹⁶ Anglicky: „top-down approach“

¹⁷ Rubrika ATA: <https://www.slideshare.net/danyshrek2013/ata-grading-rubric>

¹⁸ Původní text: „...they provide a reference framework for the rater that facilitates his decision-making based on limited, known and transparent criteria which limits the subjective burden inherent to any assessment process with human intervention...“

2.1 Model FAR

Jan Pedersen (2017) sestavil model FAR¹⁹, aby poskytl nástroj pro hodnocení kvality mezijazykových titulků. Model je záměrně nekompletní, aby si ho mohl uživatel přizpůsobit titulkovacím normám dané země nebo společnosti, tento postup přirovnává k Obecným zásadám titulkování²⁰, které jsou taktéž záměrně vágní (Pedersen 2017, s. 217). Oproti mnoha jiným modelům, které se zaměřují na překladatelský proces, se tento zaměřuje na výsledek procesu, tedy na finální produkt (Pedersen 2017, s. 211).

Základním principem modelu je jeho rozdělení na tři oblasti hodnocení: funkční ekvivalence, akceptabilita a čitelnost. Je založený na chybové analýze a každé chybě je udělen chybový bod, díky čemuž obdrží film celkové skóre, které se dá porovnat se skórem ostatních filmů (Pedersen 2017, s. 211). Základní jednotkou hodnocení jsou titulky (Pedersen 2017, s. 216). Tato vlastnost se liší od mého modelu FAR+ určeného k hodnocení titulků na festivalu AFO57 tím, že základní jednotkou je slovo. Výhodou je, že pokud je v titulku víc než jedna chyba, každou je možné zaznamenat a obodovat zvlášť. Jeden titulek tak v modelu FAR+ může obdržet více chybových bodů.

Titulky by neměly diváka rušit a tomuto aspektu je v modelu FAR přikládán velký důraz. Tento koncept lze přeložit jako „iluze přetvářky“²¹. „Diváci předstírají, že titulky jsou skutečným dialogem, i když nejsou... A dokonce nevnímají titulky nebo dočasně přerušují jejich vnímání... S tímto přerušováním vnímání jim pomáhá titulkář tak, že vytváří co nejméně rušivé titulky“ (Pedersen 2017, s. 215–216)²². Tuto mechaniku poté Pedersen (2017, s. 217) používá k udělení bodů ve všech třech oblastech podle toho, jak moc daná chyba diváka ruší. Například menších chyb si divák nemusí všimnout, proto obdrží pouze 0,25 bodu, naopak vážných chyb si všimne, a obdrží tak

¹⁹ Podle Pedersona (2017, s. 217) je takto model nazván, protože hodnotí převod z cizího jazyka („far“, daleko od diváka) do mateřského („near“ blízko k divákovi) ve srovnání s mezijazykovým titulkováním. Navíc písmena odpovídají třem oblastem hodnocení.

²⁰ Anglicky: The Code of Good Subtitling Practice

²¹ Anglicky: „contract of illusion“

²² Původní text: „[V]iewers pretend that subtitles are the actual dialogue, which in fact they are not... The viewers even do not notice (or suspend their noticing) the subtitles... [T]he subtitlers assist the viewers in suspending their disbelief by making their subtitles as unobtrusive as possible.“

jeden bod. Müllerová (2001) také zmiňuje, že titulky by diváka neměly rušit, podotýká však, že míru rušení diváka není možné objektivně změřit, a tak nemůže být použita jako indikátor kvality. Jedná se tedy o subjektivní vlastnost modelu FAR a dá se považovat za problematickou. V rámci modelu FAR+ použitého v mé práci je tento koncept také použit, ale nepřikládá se mu takový význam.

Jak už bylo popsáno výše, model FAR má tři oblasti, které jsem převzal a využil i v modelu FAR+, protože toto rozdělení je přímo vytvořeno pro titulky, jimž obecné modely hodnocení překladu přizpůsobeny nejsou. Následující definice oblastí modelu FAR jsou platné i pro model FAR+ v kapitole 4.

2.1.1 Funkční ekvivalence²³

Funkční ekvivalence vychází z pragmatické ekvivalence, podle které jazyková jednotka CT nemusí mít stejný obsah nebo formu jako jednotka VT, ale musí být funkční v daném situačním, jazykovém i kulturně-historickém kontextu. Jednoduchým příkladem je slovo „Hello“, jehož přímým protějškem bývá v češtině „Ahoj“. Variant je však více v závislosti na situaci. Zatímco v anglosaském prostředí je použití „Hello“ vhodné i ve formálních situacích, v českém prostředí je to nevhodné a mluvčí češtiny by řekl například „Dobrý den“. Pedersen (2017, s. 9) se shoduje s dalšími autory, že pragmatická ekvivalence je pro titulkování nejvhodnějším druhem ekvivalence. Dodává, že v titulcích jde zejména o to, co chce mluvčí říci a ne o konkrétní výběr slov (tamtéž). Chyby funkční ekvivalence dělí na chyby sémantické a stylistické. Ty jsou konkrétně definovány v rámci modelu FAR+ v kapitole 4.2.

2.1.2 Akceptabilita²⁴

Oblast akceptability se zabývá mírou dodržování norem CT v CJ. Jedná se tedy o chyby, kvůli kterým zní titulek nepřirozeně. Do oblasti patří gramatické chyby,

²³ Anglicky: „functional equivalence“

²⁴ Anglicky: „acceptability“

pravopisné chyby a chyby idiomatickosti (Pedersen 2017, s. 220). Chyby jsou takéž definovány později.

2.1.3 Čitelnost²⁵

Oblast nazvaná jako čitelnost je zaměřena hlavně na technickou stránku titulkování. Myslí se tím tedy chyby segmentace a časování, čtecí rychlost a délka řádku a v neposlední řadě interpunkce a grafika (Pedersen 2017, s. 221). Pedersen poslední kategorii obhájí tím, že v titulcích je použití interpunkce zásadnější vlastností na rozdíl od jiných druhů překladů (2017, s. 13). Existuje mnoho variací používání interpunkce, včetně například používání spojovníku nebo kurzívy. Užití interpunkce při titulkování filmů na AFO57 je probíráno v kapitole 3.3 a její hodnocení v kapitole 4.

Hlavní výhodou modelu FAR je, že je vytvořený přímo pro hodnocení titulků, proto je ho třeba modifikovat jen v rámci požadovaných norem. Mimo jiné byl od svého vzniku vyzkoušen již několika akademiky v různých kontextech. Mohu uvést například práce Sanatifara a Ghamsarianové (2023) nebo Koglina et al. (2022). Jeho nevýhodou je však, že měří pouze chybovost, a naznačuje tak pouze nekvalitu titulků. Tento nedostatek vyrovnává model MAP popsáný v následující kapitole.

²⁵ Anglicky: „readability“

2.2 Modular Assessment Pack (MAP)

Model nazývaný *Modular Assessment Pack* vznikl, aby napravit nedostatky modelu *Quality Assessment Tool* (QAT), který byl používán k hodnocení externích překladů v Evropské unii, QAT byl vytvořen španělským jazykovým odborem Generálního ředitelství pro překlady (DGT) (Martínez Mateo et al. 2016). MAP je založený na přístupu *Functional-Componential Approach* (FCA) (Colina 2008, 2009) a kombinuje kvalitativní a kvantitativní postupy s teorií skoposu (Martínez Mateo et al. 2016, s. 20). Přístup je považován za *funkční*, protože kvalitní překlad musí být funkční a pragmaticky a textově adekvátní (Colina 2009). Díky tomu jsou chyby vnímány z hlediska jejich funkce v textu. Zároveň je hodnocena kvalita *komponentů* (Martínez Mateo et al. 2016, s. 21–22). Komponenty jsou vlastně oblasti hodnocení tak jako v případě modelu FAR výše. S tímto teoretickým pojetím vznikl model *Modular Assessment Pack* sestavený z dvou modulů. První, kvalitativní modul, je tabulka s čtyřmi komponenty (hodnotícími oblastmi) a stupni kvality. V každé oblasti jsou slovně posouzeny určité vlastnosti přeloženého textu odpovídající určitému stupni kvality²⁶, každému popisku je přidělen určitý počet bodů korespondující s kvalitou překladu (Martínez Mateo et al. 2016, s. 22). Kvantitativní modul sestává z typologie chyb a kalkulačky pro výpočet bodů (tamtéž).

2.2.1 Kvalitativní modul

Jak už bylo řečeno výše, kvalitativní modul má čtyři části (Martínez Mateo et al. 2016, s. 24–25): První z nich je *funkční, pragmatická a textová adekvátnost*²⁷, jež hodnotí, zda překlad splnil účel definovaný překladatelským zadáním a cílovými čtenáři. Druhým komponentem je hodnocení *adekvátnosti specializovaných lexikálních jednotek a obsahu*²⁸; jde tedy o adekvátní a koherentní převod odborných termínů a obsahu. Třetí oblast se zaměřuje na *adekvátnost nesespecializovaných lexikálních jednotek a obsahu*²⁹ –

²⁶ Na tento způsob jsem sestavil hodnocení v tabulce (2).

²⁷ Původní text: „*functional, pragmatic and textual adequacy*“

²⁸ Původní text: „*Specialized lexical units and content adequacy*“

²⁹ Původní text: „*Non-specialized lexical units and content adequacy*“

převod významů a smyslu textu mimo odborné termíny. Čtvrtá a poslední část se nazývá *adekvátnost vůči normě a stylu*³⁰, jež sleduje dodržování gramatiky, pravopisu a interpunkce CJ a rovněž stylistických norem. Komponenty jsou součástí tabulky hodnocení a jednotlivé deskriptory definují, jaké úrovně kvality od nejnižší po nejvyšší překlad v dané oblasti dosahuje (Martínez Mateo et al. 2016, s. 26). Kvalitativní modul je doplněn kvantitativním.

2.2.2 Kvantitativní modul

Přístup FCA umožňuje propojit oblasti kvalitativního modulu a typologii chyb kvantitativního modulu³¹ (Martínez Mateo et al. 2016, s. 25). Typologie chyb je založena na dosavadním modelu QAT Evropské unie a skládá se ze *smyslu, vynechání, terminologie, referenčních dokumentů, gramatiky, pravopisu a interpunkce* (Martínez Mateo et al. 2016, s. 21)³². Vedle typu chyby hodnotitel určuje, zda je chyba lingvistická nebo pragmatická, to znamená, jaký dopad má na funkci textu a porozumění (Martínez Mateo et al. 2016, s. 27)³³. Text je dále kategorizován do dvou typů: Kontrola kvality 1 a Kontrola kvality 2 podle toho, jaký typ kontroly je požadovaný (tamtéž)³⁴. V neposlední řadě jsou do modulu zakomponována metaprávidla normy SAE J2450 (Translation Quality Metric 2016) ke snížení variability označování chyb. Je nutné předejít tomu, aby více hodnotitelů nezařadilo jednu chybu do odlišných kategorií. První pravidlo říká, že „pokud je [hodnotitel] na pochybách, zvolí nejbližší nadřazenou kategorii“ a druhé, že „při pochybách označí chybu raději jako vážnou než drobnou“³⁵. Nejbližší nadřazenou kategorií se v tomto případě myslí oblast nebo komponent, do kterého byl daný typ chyby přiřazen.

³⁰ Původní text: „*Normative and stylistic adequacy*“

³¹ Podobný přístup byl použit i při vývoji modelu FAR+ a je popsán v kapitole 4.2.

³² Původní text: *sense (SENS), omission (OM), terminology (TERM), reference documents (RD), grammar (GR), spelling (SP) and punctuation (PT)*

³³ Tento přístup jsem použil v modelu a je popsán v kapitole 4.2.3.

³⁴ Původní text: *Quality Control 1 (QC1), Quality Control 2 (QC2)*

³⁵ Původní text: (1) when in doubt, always choose the earliest primary category; and (2) when in doubt, always choose “serious” over “minor”

Překlad je nejdříve hodnocen kvalitativně a poté kvantitativně. Podle Martíneze Matea et al. (2016, s. 29) je celková kvalitativní známka postavená na známkách jednotlivých oblastí. V kvantitativním modulu je vypočtena známka potom, co je určen typ kontroly kvality, porovnán VT a CT a označeny chyby podle jejich povahy, typologie a závažnosti (tamtéž). Konečnou známku korektor získá sečtením dvou hodnot modulů a vydělením dvěma (tamtéž).

2.3 Shrnutí

Model MAP kombinuje několik přístupů a výsledkem je komplexní model hodnocení kvality. Martínez Mateo et al. ověřuje jeho funkčnost a užitečnost a následně prezentuje výsledky hodnocení (2016, s. 29–38). Tato práce se výsledkům z důvodu nedostatku prostoru věnovat nebude. Model MAP je pro hodnocení titulků v určitých aspektech příliš komplikovaný, proto jsem převzal jen vybrané vlastnosti. Domnívám se, že jeho hlavní přidanou hodnotou je duální přístup a kombinace profesní praxe s teorií. Slouží jako základna, do které lze dosadit titulkům přizpůsobený model FAR, jeho oblasti (funkční ekvivalence, akceptabilita, čitelnost) a typologii chyb (Pedersen 2017). V kapitole 4 představím, jakým způsobem jsem tyto dva modely, FAR a MAP, modifikoval a propojil pro hodnocení kvality titulků. Nejdříve však v následující kapitole popíšu kontext této studie, a to je festival AFO57, jeho překladatelský proces a zajištění kvality. Zároveň stručně zmíním několik aspektů překládání dokumentárního žánru a práce titulkáře na festivalu.

3. Titulkování v kontextu filmového festivalu

Festival s sebou přináší několik specifických podmínek, které v jiném prostředí nejsou tak běžné. Jako jedno z největších úskalí je nedostatek finančních prostředků (Pošta 2011). Jelikož si festivaly někdy nemohou dovolit profesionální titulkáře, nabízí titulkování studentům překladatelství. Toto je případ festivalu AFO, který každoročně kontaktuje studenty překladatelství Univerzity Palackého. Studenti sice pracují za nižší sazbu, ale získávají cenné zkušenosti. Druhým úskalím je časová tíseň (Pošta 2011). Podle Pavlíkové (2012) začíná většina festivalů s přípravou titulků měsíc až dva měsíce s předstihem a dodává, že na vině jsou často filmoví distributoři, kteří posílají potřebné dokumenty, včetně kopie filmu, jen týden nebo pár dní před jeho promítáním. Pavlíková (tamtéž) také zmiňuje nedostatek standardizace v rámci českých filmových festivalů. To vše může mít vliv na výslednou kvalitu. Faktor času je ještě zásadnější při titulkování dokumentů. Níže uvedu důvody, proč tomu tak je.

3.1 Titulkování dokumentů

Festival, jenž je předmětem této studie, promítá vědecko-populární filmy, tedy zejména dokumenty. Z toho důvodu je potřeba si představit dokumentární žánr a jeho specifika. Autoři jako Matamalaová (2009) nebo Espasová (2004) se shodují, že definovat dokument je náročné. Espasová například uvádí, že dokumenty jsou často definovány jako opak hraných filmů a v angličtině tak někdy získávají označení „nonfiction“ (2004, s. 186). To naznačuje, že na rozdíl od hraných filmů zobrazují realitu. Jak Espasová (2004), tak Matamalaová (2009) se shodují na tom, že dokument má jak prvky fiktivnosti, tak faktičnosti. Espasová definuje dokument s ohledem na jeho záměr a to je dokumentování nějaké reality (2004, s. 186).

Matamalaová (2009) prezentuje největší výzvy při titulkování dokumentů ve srovnání s hranými filmy a vychází ze svých vlastních zkušeností jako překladatelky na volné noze v televizi. Od hraných filmů se dokumenty liší cílovým publikem a funkcí (Matamala 2009). Divák má zájem se dozvědět něco nového a záměrem dokumentaristů je divákům prezentovat například jinou perspektivu na danou problematiku.

Z hlediska pracovních podmínek je překlad dokumentů, tak jako jiných filmů, časově náročný, překladatel si ovšem musí navíc dělat rešerši o daném tématu a

pochopit ho, aby dokázal vytvořit adekvátní překlad (Matamala 2009, s. 110). Pokud má k dispozici dialogovou listinu, nemusí se zdržovat u dialogů, kterým nerozumí. V případě dokumentů se jedná o věc naprosto zásadní, protože titulkář se setkává s bezpočtem specializovaných lexikálních jednotek, jako jsou latinské názvy rostlin a živočichů, vlastní jména a další (Matamala 2009, s. 111). Když už titulkář obdrží dialogovou listinu, její kvalita nebývá dostatečná a právě překlad termínů a vlastních jmen se tímto může ještě ztížit (tamtéž).

Překlad terminologie je v dokumentárních filmech obtížný i tím, že titulkář se obvykle nespécializuje v dané oblasti, a musí tak být dovedný ve vyhledávání a rychle se orientovat v problematice, a to i přesto, že těchto specializovaných lexikálních jednotek je méně než při překladu specializovaného textu (Matamala 2009, s. 113). Ovšem specifičnost terminologie v dokumentech vězí v tom, že je překládána pro diváky, jež nejsou odborníky v dané oblasti, a proto titulkář nejen, že musí termín chápat, ale také ho publiku vysvětlit srozumitelným způsobem (tamtéž).

Matamalaová předkládá hlavní prvky dokumentů na základě typu mluvčích, jejich vztahu k adresátovi a míry spontánnosti (2009, s. 115). Prvním z nich je vyprávění ve třetí osobě. Jedná se o mluvčího, který obvykle mluví podle scénáře a provádí publikum filmem. Nebývá na kameře a registr je upraven tak, aby publikum výkladu porozumělo co nejlépe. Odborník může například podat téma moc složitě a vypravěč to „převykládá“ jednodušším způsobem. Dalším prvkem jsou takzvaní *talking heads*. Jsou to osoby, jimž kamera zabírá zpravidla pouze horní polovinu těla a se kterými vede rozhovor například dokumentarista nebo jiný mluvčí. Popisují své zkušenosti nebo vysvětlují nějakou problematiku. Matamalaová uvádí, že tito mluvčí hovoří spíše spontánním registrem, objevují se hezitace, opakování slov nebo přeroky. Třetím prvkem jsou dialogy. Registr bývá neformální až hovorový, protože mluvčí neadresují diváky, ale sebe navzájem. Nakonec Matamalaová uvádí specifické situace, kdy dokument obsahuje záběry z historických archívů nebo scény z hraných filmů.

Překládat dokumenty navíc za podmínek filmového festivalu je náročné. V další podkapitole představím samotný festival AFO a jeho opatření proti výše uvedeným výzvám.

3.2 Academia Film Olomouc

Pro výzkum jsem vybral šestnáct filmů z festivalu Academia Film Olomouc, který se konal v dubnu 2022. Webové stránky festivalu Academia Film Olomouc (2023) popisují událost jako mezinárodní festival populárně-vědeckých filmů, jenž je každoročně pořádán Univerzitou Palackého v Olomouci od roku 1966. Mezi hosty často patří světoznámé osobnosti daných oborů. Na festivalu mohou diváci vidět rozličné faktuální celovečerní i krátkometrážní filmy o humanitních, sociálních nebo přírodovědných tématech, stejně tak i filmy o přírodě, fauně a flóře nebo snímky, které se soustředí na vědecké osobnosti a profesionály. Tvůrcům filmů se také každoročně udělují ceny v několika kategoriích. Samotným festivalovým dnům předchází sáhodlouhé přípravy na několika úrovních, včetně překladu titulků.

S překladem se obvykle začíná již na konci února a podílí se na něm studenti Katedry anglistiky a amerikanistiky z Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Jelikož festival nabízí široký doprovodný program v angličtině, včetně přednášek a diskuzí s odborníky a tvůrci filmů, na hladkém průběhu události se podílejí i tlumočníci a studenti tlumočnictví z Filozofické Fakulty Univerzity Palackého. O práci překladatelů a studentů překladatelství pojednává následující podkapitola. Uvedené informace čerpám také z osobních zkušeností, jelikož jsem se festivalu AFO57 sám účastnil na pozici překladatele i tlumočníka. Na festivalu se však podílí i celá řada dalších studentů z různých oborů univerzity.

3.3 Překladatelský proces a zajištění kvality na AFO57

Předtím než se překladatelé stanou oficiálními členy překladatelského týmu AFO, je jim zadán krátký zkušební překlad titulků, pomocí kterého si koordinátorky ověřují překladatelské kompetence. Překladatelé, jež na festivalu pracovali již v minulých letech, tímto testem procházet znovu nemusí.

3.3.1 Překladatelský proces

Celá spolupráce je řízena hlavními koordinátorkami Evou Mazalovou a Evou Dostálovou. Veškeré potřebné soubory jsou sdíleny prostřednictvím cloudu Google

Drive a online platformy *Trello*, kde probíhá také hlavní komunikace. Potom, co je film doručen na festival, je zpracován technikem, který ho mimo jiné připraví na otitulkování. Poté je film k dispozici na překlad. Obvykle je kromě filmu dostupná dialogová listina VT nebo anglické titulky, popřípadě probíhá překlad z odposlechu. Koordinátorky však často upozorňují, že dialogová listina nemusí nutně odpovídat dialogům v samotném snímku, v takovém případě se překladatel přirozeně drží toho, co ve filmu zazní. Formát VT zároveň ovlivňuje sazbu, kterou jsou překladatelé placeni.

Samotný překlad probíhá nejčastěji v softwaru *Subtitle Edit*, který jsem použil i při samotném hodnocení. Termín odevzdání titulků se odvíjí od délky filmu. Obecně mají překladatelé přibližně sedm dní a pokud zbývá dostatek času do začátku festivalu, termín je možné prodloužit. Za zpožděné neohlášené odevzdání jsou uděleny penále v podobě snížení sazby v závislosti na délce zpoždění. Toto napomáhá efektivnější komunikaci mezi účastníky procesu.

Po odevzdání překladu následuje korektura, v níž korektor zhlédne film i s titulky, provede úpravy v softwaru *Subtitle Edit*, popřípadě v jiném, přičemž sleduje i čtecí rychlost, délku řádku a jiné technické parametry, dále provádí automatickou kontrolu pravopisu v textovém editoru a nakonec simulaci, tedy zhlédnutí filmu. V této fázi se ověřuje adekvátní převod obsahu, použití CJ a časování. Další fáze je takzvané *preview*, zde je kontrolován film již z pohledu diváka a hledají se případné viditelné nedostatky. Tato fáze by již neměla být časově náročná. Pokud je potřeba, titulky jsou poté ještě nastylizovány. Nejčastěji jde o změnu umístění titulků například proto, že je nezbytné zobrazit dva titulky najednou, jeden v horní části a druhý v dolní části obrazovky.

Tímto jsou titulky hotové a připravené k promítání na plátně. Filmy v jednotlivých fázích nejsou nijak systematicky rozdělovány. V případě překládání si film překladatelé, nejčastěji studenti, vybírají podle vlastního zájmu a časových možností. Další fáze mají na starosti pouze zkušení překladatelé. Jak je kvalita zajišťována a jaké zásady musí překladatelé dodržovat uvedu v následující části.

3.3.2 Zajištění kvality a zásady

Povinností každého překladatele pracujícího na festivalu AFO je seznámit se s dokumentem *Zásady titulkování* (AFO Překlady & tlumočení, 2022). Ten představuje základní pravidla titulkování, stručně popisuje jeho specifika a uvádí nejčastější chyby. Pro účely této práce se budu zabývat pouze zásadami.

Překladatel se nejprve dozvídá o technických parametrech, jež se nastavují v softwaru. Titulek může mít maximálně dva řádky, nejvíce 40 znaků na řádek včetně mezer, přičemž maximální počet znaků za sekundu (CPS) je 17. Titulek trvá minimálně 1,2 sekundy a maximálně šest sekund, mezera mezi titulky je alespoň 0,12 sekundy. Má-li titulek dva řádky, oba jsou v ideálním případě stejně dlouhé, jinak musí být první kratší a druhý delší, ne opačně. Důvodem je, že titulky by neměly zabírat více prostoru, než je nutné. Je však sporné, zda je toto pravidlo opravdu potřeba. Podle Díaze Cintase (2022) se jedná o pouhou tradici, která však nemá vědecké opodstatnění. Na konci řádku také nesmí být předložka ani spojka. To se pojí se zásadou, podle které by měla být v jednom titulku jedna věta. Pokud je to souvětí, mělo by být rozděleno do titulků na co nejvyšší syntaktické celky³⁶. Pokud je v jednom titulku dialog mezi dvěma mluvčími, každá promluva musí mít vlastní řádek a promluvy se rozlišují tím, že před větou se vloží spojovník, mezi ním a větou však není mezera. Mění se také písmo v závislosti na situaci. Za prvé vizuální verbální informace jsou kapitalizovány. Za druhé pro mluvčí mimo obraz (jejich hlas je například v telefonu), voice-over, písně, názvy knih nebo seriálů či novin a zdůraznění slov se používá kurzíva³⁷. Dále se má do hranatých závorek vkládat jméno a profese mluvčího, ale to lze uplatnit velmi zřídka, protože jen vzácně je pro to dostatek prostoru a času. Další zásada je pouze připomínkou, že věta by měla mít všechny náležitosti tak jako v běžném českém textu. Také udává, že pokud věta pokračuje do následujícího titulku, není to naznačeno trojtečkou v předchozím titulku. Dokument to uvádí, protože někteří amatérští titulkáři trojtečku tímto způsobem používají. Pro přímou řeč a citace se používají české uvozovky formátu 9966. V zásadách je uvedeno, že titulek nesmí obsahovat žádné

³⁶ To se shoduje s přístupem Díaze Cintase a Remaelové (2014, s. 172).

³⁷ Toto pravidlo bylo v následujícím ročníku AFO58 zjednodušeno a kurzíva se používá pouze pro voice-over. Důvodem je, že překladatele pravidlo často mátló a nebyli si jistí, jak jej použít.

nadbytečné informace jako hezitační zvuky a slova s fatickou funkcí jako *hmm, you know* a podobně. Nakonec zásady uvádí, že titulky se musí na konci zkontrolovat automatickou kontrolou pravopisu v textovém editoru.

Dále dokument popisuje specifika titulkování a v souvislosti s tím udává několik pravidel. Mezi ty, které stojí za zmínku, patří nepřechylování ženských jmen nebo převod měrných jednotek na soustavu SI, dále zmiňuje, že volba registru a stylistických prostředků smí probíhat pouze na lexikální rovině a ne na morfologické rovině. To znamená, že překladatelé nesmí používat flexi obecné češtiny nebo jiných regionálních variant. Také zmiňuje překlad obrazových informací. Pokud tomu nebrání prostorová a časová omezení a daná obrazová informace je důležitá, měla by být přeložena.

Aby se překladatelé mohli zlepšovat, korektoři vyplní formulář se zpětnou vazbou. Hodnotí čtyři aspekty titulků: formální stránku titulků (čtecí rychlost, délku řádku a podobně), gramatickou správnost, stylistickou správnost a terminologii. V každé části dostane překladatel hodnocení od jedné do pěti a korektor může k jednotlivým částem přidat ještě komentáře. Formulář je pak poslán překladateli k přečtení.

Překladatelský proces je už v této podobě propracovaný, což dokazuje i fakt, že titulky byly v tomto ročníku diváky i pořadateli oceňovány. V následující části popíšu model FAR+ použitý při hodnocení vybraného vzorku titulků a na základě výsledků a jejich analýzy se pokusím identifikovat případné nedostatky výše uvedeného překladatelského procesu a navrhnou zlepšení.

4. Model hodnocení kvality titulků FAR+

Model hodnocení kvality titulků FAR+ vznikl především na základě modelů FAR (Pedersen 2017) a MAP (Martínez Mateo et al. 2016) popsaných v kapitolách 2.1 a 2.2. Podobně jako model MAP má FAR+ kvalitativní a kvantitativní modul a kvalitu definuje slovní evaluací. Přitom využívá oblasti hodnocení a typologii chyb modelu FAR. Jeho záměrem je kvantitativně a kvalitativně zhodnotit vybrané filmy, a určit tak jejich kvalitu a nejfrekventovanější problémy. Kvalitativní část sestává z tabulky hodnocení. Součástí kvantitativní části je typologie chyb, jejich závažnost a závislost na kontextu. Dále uvádím, jak posuzuji systematické chyby, chyby, které korektor přehlédl, a postup hodnocení. Stejně jako model MAP jsem zakomponoval metaprávidla normy SAE J2450 (Translation Quality Metric 2016). V dalších podkapitolách předkládám zásady pro výběr filmů a nakonec postup hodnocení. Během hodnocení se snažím vyvarovat jednoduchým frázím jako „špatný překlad“ nebo „dobrý překlad“ a místo toho často označuji řešení jako „adekvátní“ či „neadekvátní“, čímž zdůrazňuji, že chyba je závislá na funkci CT a kontextu – jazykovém, situačním i kulturně-historickém.

4.1 Kvalitativní modul

Kvalitativní hodnocení poskytuje hodnotiteli globální pohled na překlad a tkví v použití evaluativní tabulky (2). Ta se skládá ze tří oblastí (sloupců) pro hodnocení, jimiž jsou funkční ekvivalence (FE), akceptabilita (A) a čitelnost (Č), a pětistupňové škály kvality (řádky), podle níž může být překlad *Velmi dobrý*, *Dobrý*, *Vyhovující*, *Podprůměrný* nebo *Nevyhovující*³⁸. V tabulce se oblasti a stupně kvality protínají v deskriptorech, které popisují kvalitu filmu. Tři oblasti vycházejí z modelu FAR (Pedersen 2017, s. 218–221) a jejich definice je uvedena v kapitole 2.1. FE odpovídá pragmatické ekvivalenci, jež říká, že CT nemusí mít stejný obsah nebo formu, ale musí být funkční v daném situačním, jazykovém i kulturně-historickém kontextu. Akceptabilita se zabývá mírou dodržování norem CT v CJ a čitelnost technickou

³⁸ Původní text: „very good, good, acceptable, below standard a unacceptable“ (Generální ředitelství pro překlad 2008, s. 6). Překlad převzat z Kadlecová 2015, s. 234.

stránkou titulkování jako čtecí rychlost. Do kterých oblastí jsou zařazeny jednotlivé typy chyb, uvádím níže v kapitole 4.2 o kvantitativním modulu.

Záměrem tabulky (2) je hodnotit kvalitu, tedy ne „nekvalitu“, jako je to u kvantitativního hodnocení, kde se jedná o zaznamenávání chyb. Kvalitativní hodnocení hodnotí text jako celek, pracuje na úrovni textu, diskurzu a širšího kontextu, kdežto kvantitativní hodnocení operuje spíše na lexikální, syntaktické a morfologické rovině. Na prvním řádku jsou uvedeny obecné definice tří oblastí. Oblast akceptability využívá pojem „iluze přetvářky“³⁹, jenž je podrobně vysvětlen v kapitole 2.1. Divák předstírá, že titulky jsou skutečným dialogem, a překladatel se snaží vytvořit titulky, které tuto iluzi nijak nenaruší. Například tak, že nebude do CT vkládat nápadné interference z VJ nebo gramatické chyby. V prvním sloupci je v závorce u každého stupně hodnocení bodový rozsah, do kterého se musí film v dané oblasti „vejít“, aby byl takto ohodnocen. Při formování těchto tvrzení jsem se pokoušel o to, aby co nejpřesněji odpovídaly danému stupni hodnocení a oblasti, zároveň jsem však musel ponechat určitou míru vágnosti, aby tvrzení zahrnovalo všechny možné případy.

³⁹ Anglicky: *contract of illusion* (Pedersen 2017, s. 215)

(2) Tabulka kvalitativního hodnocení

	Funkční ekvivalence – adekvátnost překladu z hlediska převodu pragmatického a sémantického významu, stylu a terminologie	Akceptabilita – adekvátnost překladu z hlediska norem festivalu a cílového jazyka, přirozenosti titulků a konceptu „iluze přetvářky“	Čitelnost – adekvátnost překladu z hlediska technické stránky titulkování, jako je délka řádku nebo čtecí rychlost
Velmi dobrý (90–100)	Překladatel chápe myšlenku filmu, sémantický význam je obecně převeden adekvátně. Převod stylu je vhodný. Termíny jsou převedeny správně. Případné marginální nepřesnosti jsou minimální. Překlad může obsahovat i kreativní řešení.	Cílový text dodržuje normy festivalu a cílového jazyka a je idiomatický. Jsou-li v překladu chyby, jsou marginální a v minimálním počtu.	Cílový text po technické stránce titulkování dodržuje pravidla daná festivalem. Jsou-li v překladu chyby, jsou marginální a v minimálním počtu.

Dobrý (70–89)	Překladatel chápe myšlenku filmu, převod sémantického významu ovšem není vždy adekvátní. Styl a překlad terminologie jsou většinou adekvátní, nicméně jsou případy, kdy tomu tak není.	Cílový text obecně odpovídá normám festivalu a cílového jazyka. Normy jsou ovšem občas porušovány, ale ne do takové míry, aby titulky narušovaly „iluzi přetvářky“ – tyto chyby nepoutají pozornost diváka. Text je většinou přirozený.	Cílový text je po technické stránce v rámci pravidel daných festivalem adekvátní, obsahuje však menší chyby v segmentaci anebo typografii anebo časování a délce řádku. Titulky lze číst bez námahy.
Vyhovující (50–69)	Překladatel převážně chápe myšlenku filmu, v cílovém textu se ovšem může objevit více nepřesností. Převod sémantického významu je na několika místech neadekvátní. Stylizace textu někdy nemusí odpovídat dané situaci. Překlad termínů může být častěji nepřesný anebo nesprávný.	V cílovém textu se ve vyšší míře objevují překlady anebo gramatické chyby anebo chyby týkající se koherence a plynulosti. Text je spíše přirozený i přesto, že překladatel někdy mohl použít větné konstrukce či další jazykové elementy z výchozího jazyka. Tyto chyby mohou narušit „iluzi přetvářky“ – mohou tedy poutat pozornost diváka.	V cílovém textu se vyskytují chyby v segmentaci anebo typografii anebo časování a délce řádku ve vyšší míře. Titulky se čtou s minimální námahou.

Podprůměrný (30–49)	V cílovém textu je vysoká míra neadekvátních převodů sémantického a pragmatického významu. Stejně tak může být převod stylu na mnoha místech neadekvátní anebo jsou termíny často nepřesné či neodpovídají skutečnosti.	Cílový text spíše nedodrží normy festivalu ani cílového jazyka. Překlad nemusí být idiomatický, může obsahovat nepřiměřenou míru převzatých větných konstrukcí a dalších jazykových elementů z výchozího jazyka. Tyto chyby narušují „iluzi přetvářky“, výrazně poutají pozornost diváka.	Časování, délka řádku a typografie často nemusí odpovídat normám festivalu anebo segmentace může opakovaně nerespektovat syntaktickou strukturu vět. Překlad může být po technické stránce namáhavý na čtení a to může zhoršit porozumění textu.
--	--	--	---

Nevyhovující (0–29)	Překladatel zjevně nechápe myšlenku filmu. V textu bývá sémantický význam velmi často zcela neadekvátně převeden. Anebo je zvolený styl pro film obecně nevhodný či termíny jsou často nepřesné anebo neodpovídají skutečnosti.	Překlad ukazuje vážné nedostatky v oblasti jazykových norem. Text obsahuje velmi často gramatické chyby a překlady a není plynulý ani přirozený. Anebo nejsou dodržovány normy festivalu. Číst ho nemusí být snadné, spíše obtížné.	Překlad po technické stránce obecně nesplňuje normy festivalu. Titulky je třeba zcela přechasovat anebo typografie není používána správně anebo segmentace velmi často nerespektuje syntaktickou strukturu vět. Překlad je po technické stránce namáhavý na čtení a to může zhoršit porozumění textu.
--	---	---	---

Stejný přístup jsem uplatnil i pro tabulku (3), v níž je celkové hodnocení. Kvalitativní hodnocení však nemůže fungovat samostatně, protože je příliš subjektivní a nedostatečně přesné. Proto ho doplňuje kvantitativní hodnocení, které představím níže. Jak se tyto dva moduly propojují a vzniká konečná evaluace uvedu později.

(3) Celkové kvalitativní hodnocení

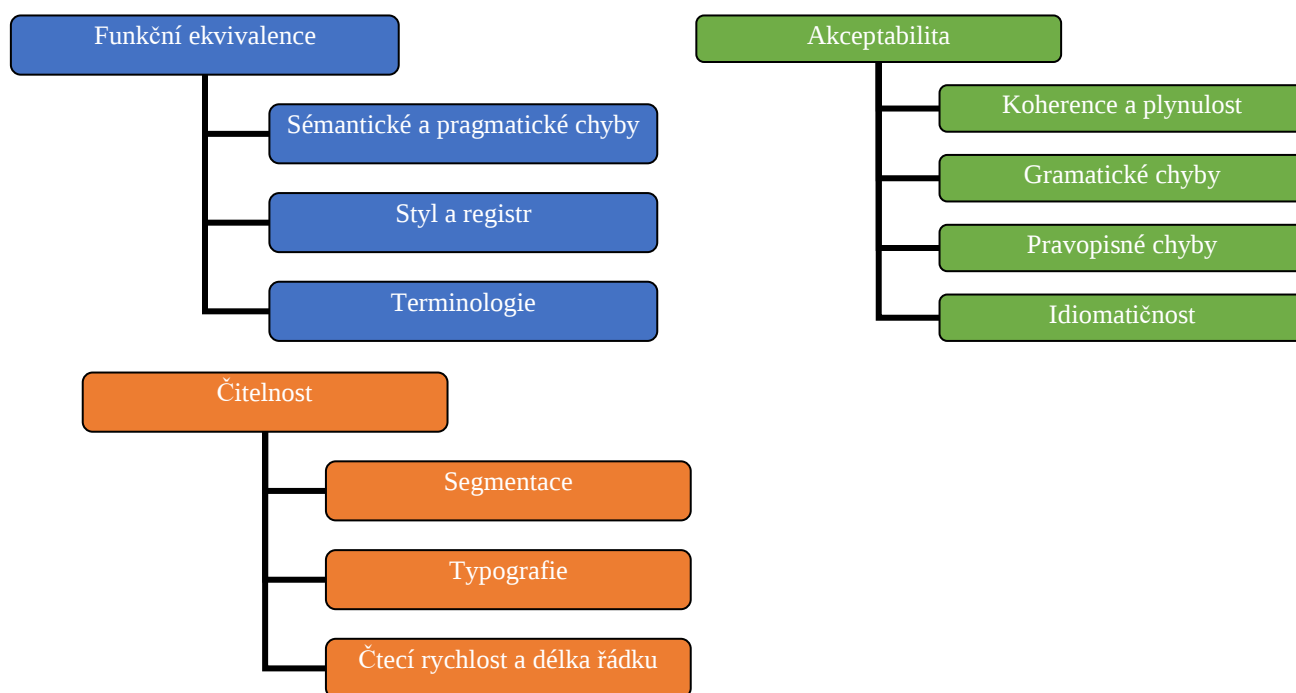
	Celkové hodnocení – hodnocení filmu jako celku
Velmi dobrý (90–100)	Titulky splňují požadovanou kvalitu. Smysl textu je převeden adekvátně. Titulky znějí přirozeně v cílovém jazyce, jsou plynulé a po technické stránce dodržují zásady festivalu. Počet chyb je vzhledem k počtu titulků minimální. Je možné ocenit některá kreativní řešení.
Dobrý (70–89)	Titulky dodržují požadovanou kvalitu. Smysl textu je zachován i navzdory významovým nepřesnostem, které však nemají negativní vliv na celkové porozumění. Text je převážně idiomatický, plynulý a odpovídá titulkovacím normám festivalu.
Vyhovující (50–69)	Titulky se blíží požadované kvalitě. Korektura musí provést úpravy ve větším rozsahu. Tyto úpravy mohou proběhnout z důvodu několika významových nepřesností, jejichž charakter může mít negativní dopad na porozumění. Titulky jsou místy nepřirozené a častěji se objevují gramatické chyby. Čtení může a nemusí být pro diváka náročnější kvůli horší kvalitě titulků po technické stránce.
Podprůměrný (30–49)	Titulky nedodržují požadovanou kvalitu. Korektura je rozsáhlá. V překladu se může vyskytovat mnoho významových nepřesností ovlivňující smysl a porozumění textu. Titulky mohou být ve větší míře neidiomatické a nekoherentní. Často dochází k nedodržování pravopisných norem i titulkovacích zásad.
Nevyhovující (0–29)	Titulky nedodržují požadovanou kvalitu. Korektura je velmi rozsáhlá a časově velmi náročná. Smysl textu je ve velké míře neadekvátně převeden, což má vážný dopad na porozumění. Čtení titulků může být velmi namáhavé ať už kvůli nedodržování norem festivalu a cílového jazyka anebo špatné čitelnosti.

4.2 Kvantitativní modul

Zatímco kvalitativní hodnocení je vyvinuto na základě přístupu „shora dolů“, kvantitativní následuje přístup „zdola nahoru“. V tomto modulu se hodnotitel pohybuje na nižších jazykových rovinách a hledá jednotlivé chyby. Hodnotitel porovná titulky překladatele s revizí, kterou provádějí korektor a poté preview divák. Účelem je získat seznam chyb, které se v daném filmu vyskytují, roztrždit je dle typologie chyb níže a určit, kolika bodů z celkových 100 film dosáhl. V této podkapitole nejdříve popíšu klasifikaci chyb a jak určit jejich závažnost. Kvalitativní modul zahrnuje také hodnocení práce s kontextem a popisuje jak postupovat v případech, kdy je chyba systematická nebo přehlédnutá korektorem. Pro ilustraci uvádím příklady hodnocení a odůvodnění.

4.2.1 Typologie chyb

Klasifikovat chyby je pro modely hodnocení překladu zásadní. Tato typologie je převzata z modelu FAR (Pedersen 2017) a upravena, případné odlišnosti uvedu níže. Typologie sestává z deseti kategorií rozdělených do tří oblastí kvality – funkční ekvivalence, akceptabilita, čitelnost. Těmito kategoriemi jsou: *sémantické a pragmatické chyby, styl a registr, terminologie, koherence a plynulost, gramatické chyby, pravopisné chyby, idiomatičnost, segmentace, typografie, čtecí rychlost a délka řádku*. Obrázek (4) ukazuje, do kterých oblastí jsou jednotlivé kategorie chyb zařazeny. Začnu popisem chyb v oblasti FE, poté A a nakonec Č. U jednotlivých chyb jsou tabulky s příklady, první sloupec značí číslo titulku, druhý sloupec výchozí text, třetí sloupec cílový text překladatele a čtvrtý cílový text po korektuře.

(4) Propojení oblastí a typologie chyb

4.2.1.1 Sémantické a pragmatické chyby

Význam a smysl textu je přirozeně zásadní. Hodnotitel se v rámci této kategorie zaměřuje na způsob převedení sémantického významu na úrovni lexikální. Tento typ se týká nespecializované slovní zásoby. Také je hodnocen způsob převedení zamýšleného a implicitního významu a pochopení a interpretace smyslu. Názorný příklad je uveden v (5).

(5) Příklad sémantické a pragmatické chyby z filmu Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů / Fireball: Visitors from Darker Worlds

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
114	<i>in that direction <u>moving</u> incredibly fast and <u>whistling</u> as it came</i>	<i><u>Pohybovala se hlučně</u> obrovskou rychlostí z tamtoho směru.</i>	<i><u>Letěla</u> tímto směrem vysokou rychlostí a za letu <u>hvízdala</u>.</i>

Chyba v (5) je klasifikována jako menší, jelikož překladatel vybral příliš obecné sloveso *pohybovat se*, přičemž v případě češtiny je přirozenější zvolit sloveso specifictější. Zároveň došlo k posunu významu slovesa *whistling*.

4.2.1.2 Styl a registr

Kategorie stylu a registru má za cíl hodnotit za prvé výběr a funkci stylistických prostředků vázaných na kontext, těmi jsou vrstva slovní zásoby, používání standardních a substandardních variant jazyka, příznakovost jazykových jednotek. A za druhé volbu registru vázaného na uživatele jazyka a komunikační situaci, tím jsou myšleny tři okruhy – téma, tón a mód diskurzu. Styl je omezen i zásadami festivalu, jak ukazuje následující příklad. Tato kategorie by se dala rozdělit do konkrétnějších podskupin, styl však není pro tuto práci tak důležitý, a proto jsou jednotlivé aspekty shrnuty do širší kategorie.

(6) Příklad stylistické chyby z filmu *Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
156	<i>And <u>you look around</u>, you see nothing but snow and mountains all around you</i>	<i>Když <u>se rozhlídnete</u>, vidíte kolem sebe jen sníh a hory.</i>	<i>Když <u>se rozhlédnete</u>, vidíte kolem sebe jen sníh a hory.</i>

V tabulce (6) zvolil překladatel variantu slovesa z obecné češtiny, což je podle zásad titulkování festivalu zakázané.

4.2.1.3 Terminologie

Poslední kategorií v oblasti FE je terminologie, kde hodnotím převod specializované slovní zásoby a vlastních jmen. V modelu FAR (Pedersen 2017) není samostatně a rozhodl jsem se ji přidat, protože hodnotím dokumenty, v nichž se odborné termíny vyskytují poměrně často. Tento typ chyby se ovšem ve vybraném vzorku objevuje zřídka. Níže v tabulce (7) je ukázka této chyby.

(7) Příklad terminologické chyby z filmu *Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
360	<i>And the <u>Niskin bottle</u> will be down for nine hours roughly. We think we're gonna get three casts of that.</i>	<i><u>Lahev Nansen</u> bude dole asi devět hodin. Pravděpodobně stihneme tři ponoření.</i>	<i><u>Láhev Niskin</u> bude dole asi devět hodin. Pravděpodobně stihneme tři ponoření.</i>

Překladatel v tabulce (7) nesprávně přeložil název speciální lahve pro odebrání vzorků z vody. Ve skutečnosti se obě lahve používají ke stejnému účelu. Nicméně lahev Nansen byla vynalezena jako první, zatímco lahev Niskin je její vylepšená verze. Překladatel proto neměl důvod odchylovat se od zdroje. Korektor bohužel nedodržel ortografickou normu u slova „lahev“, tuto chybu jsem zaznamenal zvlášť a zařadil do kategorie pravopisné chyby. Oddělení odstavcem v druhém a třetím sloupci značí, že se jedná o více titulků. To platí i pro následující příklady.

4.2.1.4 Koherence a plynulost

První kategorie oblasti A se zabývá zejména slovosledem a používáním kohezivních prvků. Dále také překladem citoslovcí, přeréků, nedokončených vět a slov s fatickou

funkcí⁴⁰. Podle zásad festivalu se takové fráze v titulcích vypouštějí, jelikož nenapomáhají pochopení významu, zbytečně zvyšují čtecí rychlost a ve výsledku snižují plynulost textu. Tato kategorie původně není v modelu FAR (tamtéž) a rozhodl jsem se ji přidat, protože tyto chyby se objevují ve vzorku často a ostatní kategorie jim neodpovídají. Typický příklad je uveden v tabulce (8).

(8) Příklad chyby koherence z filmu Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky / Wolverine: One Tough Mother

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
151	<i><u>01:21:30:11</u> Freya waits, in the wings and holds out for the scraps... <u>01:21:52:28</u> <u>There's</u> not much left, but she can make a meal of almost anything.</i>	<i>Freya čeká na vhodnou příležitost, kdy ukořistit <u>zbytky...</u></i> <i><u>Těch</u> sice není mnoho, ona si ale poradí i s málem.</i>	<i>Freya vyčkává na vhodnou příležitost, kdy ukořistit <u>zbytky...</u></i> <i><u>Zbytků</u> sice není mnoho, ona si však vystačí i s málem.</i>

Podle tabulky (8) lze usoudit, že překladatel nechtěl opakovat podstatné jméno *zbytky* v těsné blízkosti. Korektor si však nejspíš všiml, že mezi titulky je časová mezera více než dvacet sekund, během kterých vypravěčka nemluví. Aby se ujistil, že divák pochopí, na co vypravěčka anaforicky referuje, význam plně explikoval.

4.2.1.5 Gramatické chyby

Neméně důležité je dodržování gramatických norem češtiny tak, jak jsou definovány v Internetové jazykové příručce Ústavu pro jazyk český (2023). Příručkou se řídím i v dalších kategoriích, pokud ji lze uplatnit. Nepatří zde ovšem interpunkce, která je zařazena do kategorie typografie. Příklad je uveden v tabulce (9).

⁴⁰ Například *hmm, you know* a podobně.

(9) Příklad gramatické chyby z filmu *Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix*:

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
185	<i>You're actually at my <u>drawing</u> table.</i>	<i>Jsi na <u>kreslícím</u> stole.</i>	<i>Jsi na <u>kreslicím</u> stole.</i>

Překladatel zvolil přídavné jméno dějové *kreslící* namísto přídavného jména účelového *kreslicí*, což vyústilo ve významový posun.

4.2.1.6 Pravopisné chyby

Vedle gramatických norem uvádí příručka i ortografické normy. Tato kategorie se zaměřuje specificky na překlapy. Jedná se například o případy, kdy se dvě slova bezdůvodně opakují těsně za sebou. Nebo záměnou písmen může dojít k tomu, že slovo ztratí původní význam nebo je význam pozměněn. Že se jedná o překlep, musí být jednoznačné a lze to odvodit z kontextu. Příklad je uveden v tabulce (10).

(10) Příklad překlepu z filmu *Můj rok s mindfulness / My Year of Living Mindfully*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
174	<i>And now I have six researchers on board to track every biomarker linked to mindfulness as well as my subjective well-being.</i>	<i>Ted' mám v <u>tým</u> 6 výzkumníků, kteří sledují všechny mindfulness biomarkery i mou subjektivní duševní pohodu.</i>	<i>Ted' mám v <u>týmu</u> 6 výzkumníků, kteří sledují všechny mindfulness biomarkery i mou subjektivní duševní pohodu.</i>

Jak je vidět v tabulce (10), překladatel vynechal písmeno na konci slova *týmu*. Chyba nijak nemění význam, je však možné, že by si jí divák mohl všimnout.

4.2.1.7 Idiomaticčnost

Poslední kategorie v oblasti A hodnotí přirozenost jazykových prostředků v kontextu komunity, kultury a historie cílového jazyka. Hodnotitel zároveň hledá výrazy, u kterých je zřejmé, že došlo k interferenci z výchozího jazyka.

(11) Příklad neidiomatického převodu z filmu *Jak zkrotit covid / Cracking COVID*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
438	<i>I'm quite <u>breathless</u> from talking</i>	<i>Když mluvím... jsem <u>bez dechu</u>.</i>	<i>Když mluvím... hned <u>se zadýchám</u>.</i>

Tabulka (11) ukazuje doslovný převod na rovině lexikální. Překladatel zvolil formální ekvivalenci, která však v těchto případech nestačí, protože výsledný text je silně neidiomatický. Zároveň je pozměněn i význam, ten by však divák i přesto nejspíš pochopil podle ostatních komunikačních kanálů. Symbol „|“ znázorňuje rozdělení na dva řádky.

4.2.1.8 Segmentace

První kategorie oblasti Č, segmentace, posuzuje, zda je věta dělena na co nejvyšší syntaktické a sémantické celky. Hodnotitel se dívá na segmentaci mezi titulky i mezi řádky a také, zda překladatel dělí text a informace v něm obsažené do adekvátních vět. Podle zásad festivalu jsou považovány za chybu i případy, kdy je například rozdělení věty mezi více titulků zbytečné. Příklad (12) níže chybu znázorňuje.

(12) Příklad neadekvátní segmentace z filmu *Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
497– 498	<i>and then he'd say word for word a sentence that was read from the Newsweek magazine.</i>	<i>a pak slovo od slova____ přečetl větu z časopisu.</i>	<i>a pak slovo od slova zopakoval, co si přečetl v časopise.</i>

Rozdělení do dvou titulků je v případě příkladu (12) zbytečné, protože to čtecí rychlost ani délka řádku nevyžadují, navíc toto řešení narušuje plynulost textu. V překladu se

také ztratil název časopisu, a to kvůli vybranému překladatelskému postupu, ale také kvůli časovým a prostorovým omezením. Při větší kondenzaci by to bylo možné, nicméně časopis není natolik známý v CJ a pro vyprávění důležitý, aby byl nutně zachován.

4.2.1.9 Typografie

Kategorie typografie se zaměřuje na použití spojovníků, uvozovek, kurzívy a dalších interpunkčních a typografických pravidel daných festivalem a jazykovou normou češtiny. Patří sem tedy i použití čárek, které by se mělo spíše zařadit do kategorie gramatických chyb, protože přímo souvisí se syntaxí. Nicméně důvodem zařazení do této kategorie je ten, že by se v rámci kategorie gramatiky použití čárek ztratilo. V titulkování se tento problém může projevovat častěji než u běžného překladu, protože překladatel musí věty často dělit mezi více titulky a překlad nevidí jako souvislý text. Chyba je ilustrována v příkladu (13).

(13) Příklad typografické chyby z filmu *Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů* / *Fireball: Visitors from Darker Worlds*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
117– 118	<i>There was, according to most reports, just one person standing in the field</i>	<i>Podle většiny záznamů,</i> <i>byl na poli jen jeden člověk, mladý pastýř.</i>	<i>Podle většiny záznamů</i> <i>byl na poli jen jeden člověk, mladý pastýř.</i>

V příkladu (13) došlo k interferenci z výchozího jazyka na rovině syntaxe. Překladatel nesprávně vložil čárku za příslovečné určení na začátku věty, což je pravidlem pro angličtinu, ne však pro češtinu.

4.2.1.10 Čtecí rychlost a délka řádku

Hodnocení této kategorie se řídí zásadami titulkování AFO57, podle nichž je maximální čtecí rychlost 17 znaků za sekundu (CPS). V modelu FAR+ jsou uděleny chybové body, pokud čtecí rychlost překročí 17,50 CPS; 0,50 je toleranční hodnota. Příklad je uveden níže v tabulce (14).

(14) Příklad chyby v kategorii čtecí rychlost a délka řádku z filmu *Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů / Fireball: Visitors from Darker Worlds*

Číslo titulku	VT	CT – překlad	CT – korektura
199	<i>I discovered a shining black dot on my table</i>	<u>00:19:23,884 - 19:27,605</u> <i>Na mém stole jsem našel malou lesklou tečku.</i>	<u>00:19:23,772 - 00:19:28,515</u> <i>Na stole jsem našel malou lesklou tečku.</i>
200	<i>which hadn't been there two seconds earlier.</i>	<u>00:19:28,039 - 19:31,255</u> <i>Věděl jsem, že před chvílkou tam nebyla.</i>	<u>00:19:28,635 - 00:19:31,255</u> <i>Před tím tam nebyla.</i>

V příkladu (14) titulek číslo 199 končí příliš brzo a divák neuvidí část výpovědi, již je *on my table*, proto musí korektor tento titulek prodloužit a následující posunout a zkrátit.

Hranice mezi jednotlivými kategoriemi může být někdy nejasná. V případě, že se objeví chyba, kterou nelze jednoznačně zařadit, řadí se pod jednu z tří hlavních oblastí – funkční ekvivalenci, akceptabilitu nebo čitelnost. Potom, co hodnotitel identifikuje typ chyby, musí určit, jaký dopad chyba na text má, tedy jak vážná je. O tom pojednává následující podkapitola.

4.2.2 Závažnost chyb

Model je dělen na tři klasifikační stupně podle závažnosti chyby – menší, jež má bodové hodnocení jedna, standardní s bodovým ohodnocením dva a vážná, za kterou jsou udělovány tři body. Při vytváření modelu jsem nejdříve zvažoval dvoustupňové

hodnocení, ale to se ukázalo jako nedostačující. Jiné modely mají například až pětistupňové hodnocení, to je ovšem v případě titulků nadbytečné. Takové modely totiž často hodnotí například právní texty, u kterých by chyby mohly způsobit finanční škody nebo poškodit reputaci agentury či překladatele. Níže uvedu, jaký stupeň lze udělit různým chybám podle typologie výše.

4.2.2.1 Sémantické a pragmatické chyby

Chyba je definována jako menší, jestliže byl sémantický význam z větší části zachován. Z hlediska sémiotického trojúhelníku reprezentují oba symboly (jazykové jednotky) v CJ stejný pojem, ale mohou označovat jiného referenta (Ogden 1989, s. 11).

Standardní chyba se vyskytuje v případech, kdy převod sémantického nebo pragmatického významu není adekvátní a zpráva, kterou se autor VT snaží předat, je zachována pouze částečně. Mimojazyková realita VT je pozměněna jazykovou jednotkou CJ v CT nebo není vůbec vyjádřena a to zkresluje komunikační situaci. Chyba však není tak vážná, aby měla zásadní dopad na porozumění myšlenky filmu.

Chybu lze označit jako vážnou, pokud má vliv na porozumění filmu až do té míry, že zkresluje jeho myšlenku nebo její významný aspekt. Může se tedy jednat o posun, vynechání nebo přidání významu. Vážná pragmatická chyba může dokonce zamezit pochopení myšlenky filmu.

V tabulce (15) uvádím příklady takto definovaných chyb. V prvním sloupci je stupeň chyby, ve druhém číslo titulku z CT překladatele, ve třetím VT, ve čtvrtém překlad a v pátém korektura, nebo má vlastní úprava. Takto uvedu příklady i v dalších kategoriích. Kompletní záznam chyb každého filmu je v příloze v příloze A.

(15) Příklady z filmu *Glitch in the Matrix / Chyba v Matrixu*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	163	<i>Which is that <u>at least one</u> of three propositions is true.</i>	<i>Alespoň <u>jedna možnost</u> je pravdivá.</i>	<i>A to, že <u>alespoň jedna ze třech možností</u> je pravdivá.⁴¹</i>
Standardní	216	<i>and my 1974 novel <u>about the US as a police state</u></i>	<i>a román z roku 1974 <u>o USA a státní policii</u></i>	<i>a román z roku 1974 <u>o USA jakožto policejním státu</u></i>
Vážná	303	<i>I was about 11 or 12... and I'm adopted. I'm a pastor's son. <u>My adopted dad's a pastor, so I go to church every Sunday.</u></i>	<i>Bylo mi asi 11 nebo 12, když mě adoptovali. Jsem syn pastora. <u>Adoptivní táta pastor, každou neděli jsem byl v církvi.</u></i>	<i>Bylo mi asi 11 nebo 12, když mě adoptovali. Jsem syn pastora. Takže každou neděli <u>jsem byl v kostele.</u></i>

Na prvním řádku tabulky (15) překladatel bezdůvodně generalizuje význam vynecháním informace, která ale pro porozumění není tak zásadní, proto je to chyba menší. Divák stále rozumí, co chtěla postava říci. Korektor ovšem použil neformální deklinaci číslovky *tři*, zde by bylo vhodnější použít formálnější *jedna ze tří možností*. V druhém příkladu došlo k výraznému posunu významu změnou vztahu mezi jazykovými jednotkami. Chyba je označena jen jako standardní, protože se jedná o vedlejší informaci. Poslední příklad ukazuje, jak je monosémantizace důležitá. Překladatel nerozpoznal význam slova *church* na základě kontextu a korektor tento problém

⁴¹ Předchozí titulky pro vyjasnění kontextu: „Ten využívá základy pravděpodobnostní teorie, ale hlavní myšlenka je jednoduchá.“

dokonce přehlédli. Za první činnost není uskutečnitelná v mimojazykové realitě ve smyslu *chodit do církve** a toto slovní spojení není používáno. Za druhé divák si všimne z kontextu, že postava měla na mysli kostel, a chyba je tím nápadnější. Za třetí informace uchovaná v jednotce *adoptivní táta pastor* byla již zmíněna, takže je vhodnější ji vynechat.⁴² Z těchto důvodů ji považuji za vážnou.

4.2.2.2 Styl

Tato kategorie je hodnocena pouze prvním a druhým stupněm závažnosti, jelikož stylistické chyby nemají takový vliv na předání autorovy myšlenky příjemci. Standardní stylistické chyby jsou takové, které neplní funkci v daném kontextu komunikační situace, a jsou tedy nevhodné. Standardní chyba ve volbě registru neodpovídá uživateli jazyka a komunikační situaci. Do menších chyb model řadí méně výrazné chyby a preferenční změny. Stylistické chyby jsou prezentovány v tabulce (16).

(16) Příklady z filmu *Glitch in the Matrix* / *Chyba v Matrixu*:

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	344	<i>It's literally all I did. Didn't draw, <u>didn't do anything</u>.</i>	<i>Nekreslil jsem, <u>ani nic jiného</u>.</i>	<i>Nekreslil jsem, <u>prostě nic</u>.</i>
Standardní	321	<i>As soon as I <u>had that realisation</u>, the only way I can describe it...</i>	<i>Když <u>jsem si to uvědomil</u>, jde to popsat jen tak,</i>	<i>Tu chvíli <u>prozření</u> můžu popsat jenom tak,</i>

V prvním řádku tabulky (16) korektor provádí drobnou změnu, která pouze zvýrazňuje postoj postavy k dané věci. V druhém řádku korektor nahrazuje neutrální *uvědomit si* za knižní *prozření*, které oproti překladatelově řešení adekvátněji plní funkci díky své stylistické příznakovosti. Vystihuje atmosféru a situaci dané scény, kdy si postava uvědomila, že je pouhým kódem a žije v simulaci.

⁴² Tuto úpravu provedl korektor.

4.2.2.3 Terminologie

Jak dokazuje teoretická část práce, terminologie má na rozdíl od ostatních filmových žánrů v dokumentech větší význam, proto je hodnocena i v tomto modelu. Pokud termín v CJ označuje stejnou skutečnost, ale překladatel nepoužil zaužívaný termín, jedná se o chybu menší. Je-li překlad odborného termínu nesprávný, jedná se o chybu standardní. Za chyby v terminologii třetí stupeň neuděluji, protože nepředpokládám, že by chyba mohla mít dopad na celkový smysl textu. Chyby mají vliv pouze na tyto specializované lexikální jednotky. Příklad (17) níže závažnost znázorňuje.

(17) Příklady z filmu *Glitch in the Matrix* / *Chyba v Matrixu*:

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	228– 229	<i>In late February of 1974, I was given <u>sodium pentothal</u> for the extraction of impacted wisdom teeth.</i>	<i>Koncem února roku 1974 mi podali <u>thiopental</u> při vyřezávání osmičky.</i>	<i>Koncem února roku 1974 mi podali <u>thiopental sodný</u> při vytrhávání osmičky</i>
Standardní	195	<i>So, are you a full-time professional <u>comic artist</u>?</i>	<i>Takže to děláš na plný úvazek jako profesionální <u>umělec komiksu</u>?</i>	<i>Takže to děláš na plný úvazek jako profesionální <u>komiksový kreslíř</u>?</i>

V prvním případě v tabulce (17) došlo k neúplnému překladu chemické látky *sodium pentothal*. Překladatele neomezoval čas ani prostor, neměl tedy důvod přívlastek vynechávat. Nejedná se však o zásadní informaci, chyba je tím pádem menší. Dále je neadekvátně přeložen termín *comic artist* jako *umělec komiksu*. V českém kontextu se však používá termín *komiksový kreslíř*. Zde došlo k doslovnému překladu, a tak lze chybu zařadit i do kategorie idiomatičnost, ale problém funkční ekvivalence je závažnější než přirozenost termínu v CJ. Tato chyba ukazuje, že hranice mezi kategoriemi může být občas nejasná, ale funkční ekvivalence je v tomto případě podstatnější. Jelikož se jedná o takto komplexní chybu z hlediska modelu, je označena jako standardní.

4.2.2.4 Koherence a plynulost

Koherentnost a plynulost textu je důležitá a chyby tohoto rázu se ve vzorku objevují poměrně často, proto je zařazení této kategorie do modelu správnou volbou. Menší chyba je nejčastěji méně závažná chyba ve slovosledu, chybějící kohezivní prvek, který neztěžuje orientaci v titulku, nebo překlad slov s fatickou funkcí. Standardní chybou je obvykle neadekvátní slovosled. Ve výjimečných případech, kdy překlad brání pochopení výpovědi či přečtení titulku, lze chybu označit jako vážnou. Chyby jsou ilustrovány v tabulce (18).

(18) Příklady z filmů *Jak zkrotit covid / Cracking COVID* a *Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time* a *Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	375–376	<i>Even if you multiply that by ten that's <u>a hundred million and a hundred million is less than 2%</u> of the human population.</i>	<i>Po vynásobení desíti dostanete <u>100 milionů</u>, což jsou méně než 2 % populace.</i>	<i>Po vynásobení desíti dostanete <u>100 milionů</u>, což je méně než 2 % populace.</i>
Standardní	92–93	<i>All the animals of the antarctic region <u>are shaped, streamlined and hardened by this unforgiving environment.</u></i>	<i>Všechna zvířata na Antarktidě <u>jsou utužována a vychovávána tímto krutým prostředím.</u></i>	<i>Všechna zvířata antarktické oblasti <u>jsou tímto nemilosrdným prostředím formována a otužována.</u></i>
Vážná	284	<i>Whatever you would normally see, sitting or standing, facing forward.</i>	<i>To <u>co</u> byste viděli, kdybyste seděli nebo stáli, a <u>díváte se dopředu.</u></i>	<i>To, <u>co</u> byste viděli, kdybyste seděli nebo stáli a <u>dívali se dopředu.</u></i>

První příklad v tabulce (18) z filmu *Jak zkrotit covid* ukazuje matoucí referenční vztah mezi slovesem *jsou* ve vedlejší větě předmětné a předmětem *100 milionů* v hlavní větě. Divák si ovšem vztah i tak dokáže vyvodit z kontextu. Jedná se tedy o menší chybu. Druhý příklad z filmu o Antarktidě představuje typickou chybu v dělení informací na téma a réma, kdy rématem má být *formována a otužována*. Třetí příklad je kombinací více chyb, překlepu a použití čárky, což vyústilo v nekoherentní text poutající pozornost a ztěžující pochopení⁴³. Proto je chyba označena jako vážná.

4.2.2.5 Gramatické chyby

Dodržování gramatických norem se taktéž hodnotí v rozsahu všech tří stupňů. Vážné chyby jsou takové chyby, které ztěžují pochopení nebo čtení titulku. Dále podle situace lze chyby označit jako standardní nebo menší. Příklady jsou uvedeny v tabulce (19).

⁴³ Nesprávné použití čárky je zaznamenáno zvlášť.

(19) Příklady z filmů *Všechno vidět, všude* / *All Light, Everywhere* a *Jezero na dně světa* / *The Lake at the Bottom of the World*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	279–283	<i>In other words, wherever you're mounting this thing to your body, the overall goal is to be capturing whatever you would normally see, sitting or standing, facing forward.</i>	<i>Jinak řečeno, při připevňování kamery, by <u>vaším</u> cílem mělo být zachytit, to co normálně vidíte když sedíte nebo stojíte, a díváte se dopředu.</i>	<i>Jinak řečeno, při připevňování kamery by <u>vaším</u> cílem mělo být zachytit to, co normálně vidíte, když sedíte nebo stojíte a díváte se dopředu.</i>
Standardní	127	<i>But not everyone <u>was convinced of their success.</u></i>	<i>Ne každý <u>byl přesvědčen jejich úspěchem.</u></i>	<i>Ne každý <u>byl přesvědčen o jejich úspěchu.</u></i>
Vážná	383	<i>COMMAND & CONTROL ROOM</i>	<i><u>ŘÍDÍCÍ</u> MÍSTNOST</i>	<i><u>ŘÍDICÍ</u> MÍSTNOST</i>

V prvním případě v tabulce (19) z filmu *Všechno vidět, všude* považuji chybu za menší, protože divák neruší a nemá vliv na význam. V druhém případě jde o stejný film, kdy gramaticky správně je *být přesvědčen o něčem*, ne *něčím*. Chyba je výraznější a divák by si jí už mohl všimnout, proto je označena jako standardní. V posledním případě z filmu *Jezero na dně světa* jde o změnu významu a navíc v kapitalizovaném slově, takže chyba je viditelnější. Lze argumentovat, že chyba není tak zásadní, aby si divák nedomyslel význam z kontextu, nicméně zde jsem se držel doporučení, které říká, že pokud je stupeň chyby nejednoznačný, je vhodnější vybrat ten vyšší.

4.2.2.6 Pravopisné chyby

Co se týče ortografických norem, za vážné chyby považuji překlepy, které mění význam celé výpovědi nebo kvůli kterým slovo nelze přečíst. Další chyby mohou být standardní nebo menší podle dopadu na srozumitelnost textu. Názorné příklady jsou uvedeny v tabulce (20) a popsány níže.

(20) Příklady z filmů *Archa 2.0 / Our Ark* a *Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent* a *Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	41–43	<i>And the theory that is created is <u>Simulationism</u>.</i>	<i>Vznikla díky němu nová teorie, <u>simulcionalismus</u>.</i>	<i>Vznikla díky němu nová teorie, <u>simulacionalismus</u>.</i>
Standardní	185–186	<i>There is a part of me that, like, recoils in horror, <u>of course</u>, when I hear that you‘re gonna make a record with AI.</i>	<i>Trochu se mi <u>samozřejmě</u> ježí vlasy hrůzou, <u>samozřejmě</u>, když slyším, že chcete natáčet desku s umělou inteligencí.</i>	<i>Trochu se mi <u>samozřejmě</u> ježí vlasy hrůzou, když vím, že chcete nahrávat s umělou inteligencí.</i>
Vážná	295	<i>Keep that in mind.</i>	<i>Pamatujte na to.</i>	<i>Pamatujte na to.</i>

Druhý řádek zachycuje překlep z filmu *Archa 2.0*. Překladatel a korektor diskutovali mezi sebou o tom, kterou z dvou variant termínu zvolit, přičemž obě se liší v jednom písmenu. Nakonec byl vybrán *simulacionalismus*, protože se vyskytuje častěji. Chyba není nijak výrazná a je pravděpodobné, že divák termín nezná, takže ani by nedokázal posoudit, co je správně. Proto ji považuji za menší. Druhý příklad z filmu *Hudba z nul a jedniček* je poměrně běžný případ neúmyslného opakování jednoho slova v krátkém sledu. Zbytečně to zvyšuje čtecí rychlost a diváka může mást, proto je chyba označena jako standardní. Z hlediska stylu je toto řešení neadekvátní, protože čeština je na opakování stejných slov citlivější než angličtina. Zde se však domnívám, že překladateli nešlo o příznakovost a jedná se pouze o omyl. Třetí příklad z filmu

Všechno vidět, všude ukazuje, jak překlep může změnit význam a zbytečně upoutat pozornost diváka, chyba je tedy vážná.

4.2.2.7 Idiomaticčnost

Přirozené fráze odpovídající úzu CJ jsou v titulcích obzvlášť důležité. Standardními chybami se označuje CT, který zní velmi nepřirozeně v CJ. Často se jedná o doslovné překlady. Méně závažné neidiomatické překlady jsou menší. Chyba v idiomaticčnosti může být tak vážná, že se stane chybou funkční ekvivalence (Pedersen 2017, s. 221). Tyto případy jsou ilustrovány v tabulce (21) a vysvětleny níže.

(21) Příklady z filmů *Sedavci/Sedentary* a *Archa 2.0 / Our Ark*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	80–82	<i>Maybe the most important public health development in the past thirty years is an epidemic of metabolic diseases related to overnutrition and <u>sedentary lifestyle</u>.</i>	<i>V posledních 30 letech vzniká ve veřejném zdraví epidemie onemocnění metabolismu, které souvisí s nadvýživou a <u>sedavým životem</u>.</i>	<i>V posledních 30 letech vzniká ve veřejném zdraví epidemie onemocnění metabolismu, které souvisí s nadvýživou a <u>sedavým způsobem života</u>.</i>
Standardní	22–24	<i>People who work in call centres or who work in processing a lot of mundane information on screens. <u>They are simply trapped</u>.</i>	<i>Lidé pracující v callcentrech nebo s velkým objemem jednotvárných informací, <u>ti nemají úniku</u>.</i>	<i>Lidé pracující v callcentrech, ve zpracovatelství nebo se spoustou jednotvárných informací na obrazovkách, <u>ti jsou v pasti</u>.</i>
Vážná	51	<i>Simulationism offers us solace in the face of <u>paralysis</u>.</i>	<i>Simulcionalismus nabízí útěchu <u>při čelení zániku Země</u>.</i>	<i>Simulacionalismus nabízí útěchu <u>tváří v tvář zániku Země</u>.</i>

První příklad z filmu *Sedavci* ukazuje nevýraznou chybu. Na základě dat z Českého národního korpusu je varianta *sedavý způsob života* častější (0,18 výskytu na milion slov) oproti variantě *sedavý život* (0,01 výskytu na milion slov). Korektorova varianta je tedy vhodnější, ale ani překladatelovo řešení není úplně neadekvátní. Proto

je chyba menší. Druhý případ ze stejného filmu je závažnější, protože překladatel nesprávně použil frázi *není úniku*, a věta tak pozbývá smyslu, čehož by si divák mohl všimnout. Korektor to vyřešil jinou idiomatickou frází. Chyba je tedy standardní. Tady podotýkám, že se jedná o tři titulky rozdělené do odstavců. Každý z nich obsahuje jiný typ chyby, přičemž první titulek korektora je přeložen neadekvátně, neodpovídá významu VT⁴⁴. Každá tato chyba je ohodnocena zvlášť. Třetí případ z filmu *Archa 2.0* je výrazným nedostatkem v idiomatičnosti překladu, jenž by strhl divákovu pozornost. Chyba tedy musí být označena jako vážná.

⁴⁴ Chyby jsou zaznamenány v příloze u příslušného filmu v záznamu chyb.

4.2.2.8 Segmentace

Segmentaci hodnotím podle postupu Pedersena (2017, s. 222). Standardní chybou je segmentace mezi titulky. To znamená, že věta CT není dělena na nejvyšší možné syntaktické nebo sémantické celky. Jedná-li se o nesprávnou segmentaci mezi řádky nebo se nabízí vhodnější dělení vět, jde o chybu menší. Příklady v tabulce (22) neadekvátní segmentaci znázorňují a níže chyby popisují.

(22) Příklady z filmu *Sedavci/Sedentary*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	349–350	<i>This is a learning process by which the body turns off signals from the external world.</i>	<i>Během tohoto procesu se tělo <u>naučí</u> ignorovat signály z okolního světa.</i>	<i>Během tohoto procesu se tělo <u>naučí</u> ignorovat signály z okolního světa.</i>
Standardní	346–348	<i>In the field of external sensation we've also been aware for years of a learning process Desensitization or habituation.</i>	<i>V oboru studia fyzických pocitů už celé roky známe proces učení, <u>který se nazývá</u> desenzibilizace či habitualizace</i>	<i>V oboru studia smyslových pocitů už celé roky známe proces učení, <u>který se nazývá</u> „desenzibilizace“ či „habitualizace“.</i>

Symbol „|“ značí konec řádku. V prvním případě jde o špatné rozdělení věty v jednom titulku. Chyba není tak výrazná, aby poutala pozornost diváka, ale syntaktická struktura není zcela adekvátní, jedná se tedy o menší. V druhém případě souvětí není rozděleno mezi titulky na nejvyšší větné celky. Zpracování informace v titulku tedy může být náročnější, proto je chyba standardní.

4.2.2.9 Typografie

Typografické chyby mohou být standardní nebo menší, a to v případech, kdy dochází k porušení pravidel interpunkce nebo typografie daných pravopisnou normou češtiny a zásadami titulkování festivalu. Volba přitom závisí na tom, jaký dopad chyba má na srozumitelnost a čitelnost titulku. Výjimečně lze udělit i tři body, například pokud typografická chyba mění význam. Chyby jsou opět znázorněny v tabulce (23) a následně jsou vysvětleny.

(23) Příklady z filmů *Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky* / *Wolverine: One Tough Mother* a *Hudba z nul a jedniček* / *The Computer Accent*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	247	<i>Freya achieved the extraordinary.</i>	<i>Freya dokázala něco mimořádného...</i>	<i>Freya dokázala něco mimořádného.</i>
Standardní	134–135	<i>No wolves, no bears.</i>	<i>Žádní vlci, ani medvědi...</i>	<i>Žádní vlci, ani medvědi.</i>
Vážná	183–184, dále 155, 163, 192, 220, 223, 228, 244, 249, 271, 274, 291, 297, 299, 302, 305, 327(vlastní), 330, 406, 416, 449, 466	<i>Record store and label focusing on curating and releasing rare gospel, folk blues and international music exclusively on cassette tape and vinyl.</i>	<i>Prodejnu hudebních nosičů a značku, která podporuje a vydává... výjimečné gospely, folk, blues a cizí hudbu pouze na kazetách a vinylu.</i>	<i>Prodejnu hudebních nosičů a značku, která podporuje a vydává výjimečné gospely, folk, blues a cizí hudbu pouze na kazetách a vinylu.</i>

Ve filmu *Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky* na druhém řádku překladatel nesprávně použil trojtečku, která se používá, pouze když je výpověď nedokončená nebo je část textu vynechaná. Nejedná se však o nic, co by diváka rušilo, chyba je tedy menší. V druhém případě ze stejného filmu překladatel nesprávně vložil čárku před spojku *ani*. Před touto spojkou se čárka nekládá, pokud jde o slučovací poměr jako v tomto případě. Chyba je tedy označena jako standardní. Třetí případ z filmu *Hudba z nul a jedniček* je ukázka systematické chyby, kdy překladatel zbytečně používá tři tečky, aby naznačil, že souvětí pokračuje v následujícím titulku. Přestože je použití vcelku konzistentní, taková typografická norma neexistuje, navíc to porušuje zásady titulkování a čitelnosti titulku to nepomáhá. Z těchto důvodů chybu považuji za vážnou.

4.2.2.10 Čtecí rychlost a délka řádku

Správně nastavit čtecí rychlost a délku řádku je při titulkování nezbytná dovednost. Pokud překladatel poruší pravidla festivalu jedná se o chybu menší, případně standardní. Ve výjimečných případech, kdy titulek nejde stihnout přečíst, ji může hodnotitel označit jako vážnou. Poslední příklady v této sekci jsou uvedeny v tabulce (24) a následně jsou popsány.

(24) Příklady z filmů *Ohnivá koule / Fireball* a *Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World* a *Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent*

Stupeň chyby	Č. titulku	VT	CT – překladatel	CT – korektura
Menší	199–200	<i>I discovered a shining black dot on my table which hadn't been there two seconds earlier.</i>	<u>00:19:23,884 - 19:27,605</u> Na mém stole jsem našel malou lesklou tečku. <u>00:19:28,039 - 19:31,255</u> Věděl jsem, že před chvilkou tam nebyla.	<u>00:19:23,772 - 00:19:28,515</u> Na stole jsem našel malou lesklou tečku. <u>00:19:28,635 - 00:19:31,255</u> Před tím tam nebyla.
Standardní	377 Neverbální vizuální kanál	<i>HYDROGEN PEROXIDE FOR CLEAN ACCESS</i>	<i>HYDROXID VODÍKU ZAJIŠTĚNÍ NEINVAZIVNÍHO PŘÍSTUPU</i>	Odstranění
Vážná	132 Neverbální vizuální kanál	<i>Neverbální vizuální informace: <u>SEE ALL! LOVE ALL! KNOW ALL!</u></i> <i>Verbální zvuková informace: It's just this world that we can build.</i>	<u>POZORUJME-POZNEJME-MILUJME VŠE.</u> Je to jako celý svět, který stavíme.	<i>Je to jako celý svět, který stavíme.</i>

První příklad byl uveden již v tabulce (14), pochází z filmu *Ohnivá koule* a je problematický v tom, že titulek končí příliš brzo a už není na obrazovce, když mluvčí pronáší část výpovědi *on my table*. Divák tedy nestihne přečíst celý titulek. Doba zobrazení titulku ukazuje, že korektor první titulek prodloužil a druhý posunul a zkrátil.

Jelikož je věta ve VJ pronesena souvisle bez pauzy, divák by si tohoto nesouladu možná ani nevšiml. Chyba je tím pádem menší. Druhý případ z filmu *Jezero na dně světa* je příkladem překladu neverbální vizuální informace, na níž však není v titulcích prostor, protože probíhá dialog postav, který má přednost. Titulek je navíc zobrazen po dobu 0,807 sekundy, což je velmi krátký čas na jeho přečtení⁴⁵. Korektor se rozhodl tuto informaci nepřeložit. Chyba je tedy standardní. V posledním případě z filmu *Hudba z nul a jedniček* se překladatel snažil zachovat jak obrazovou, tak zvukovou informaci, což vysoce přesahovalo limit pro čtecí rychlost, která zde dosáhla 55,85 CPS. Divák nemohl stihnout přečíst celý titulek a zároveň sledovat obraz, proto je chyba označena jako vážná. Korektor se rozhodl obrazovou informaci nepřeložit a ponechal pouze výpověď postavy. Toto je jediný případ vážné chyby v této kategorii.

Na základě typu chyby a jejího dopadu na text hodnotitel dále zjišťuje, jak překladatel pracoval s kontextem. Také se může setkat se systematickou chybou, chybou, kterou korektor přehlédl. O tom pojednávají následující sekce.

4.2.3 Hodnocení práce s kontextem – parametr absolutní/relativní

Dělení na chyby absolutní a relativní vychází z modelu MAP (Martínez Mateo et al. 2016) a záměrem je zjistit, zda překladatel dělá chyby, které mají vliv nejen na jazykovou jednotku nebo titulek, ale také na celý text, v tomto případě film. V modelu MAP hodnotitel označí chybu jako relativní (pragmatickou), když má chyba negativní vliv na funkci textu a komunikační účinek na čtenáře, anebo ji označí jako absolutní (lingvistickou), pokud takový vliv nemá (Martínez Mateo et al. 2016, s. 27). To znamená, že každá kategorie chyb se dá označit oběma způsoby. V modelu FAR+, s nímž se hodnotí titulky na filmovém festivalu, je tato mechanika zjednodušena. Pokud je chyba relativní (pragmatická), váže se na kontext filmu a může mít dopad na komunikační účinek na čtenáře. Z toho vyplývá, že se jedná o chyby sémantické a pragmatické a chyby stylu. Pokud je chyba absolutní (lingvistická), nevztahuje se ke kontextu filmu a neměla by tak mít negativní vliv na účinek na čtenáře. Jedná se tedy o

⁴⁵ Zásady titulkování uvádí minimální dobu zobrazení 1,2 s.

chyby z oblasti akceptability a čitelnosti jako koherence nebo segmentace. Parametr je spíše doplňující a pro hodnocení není zásadní.

4.2.4 Postup při objevení systematické chyby

Během hodnocení se mohou objevit případy, kdy se stejná chyba opakuje systematicky v celém vzorku filmu. Takové chyby se hodnotí dohromady jako jedna chyba. V oblasti čitelnosti může dojít k používání spojovníku místo pomlčky při uvedení dialogu, chybějící kurzívě, používání trojtečky, když je věta rozdělena mezi více titulky, a další. Jelikož takové chyby nemají vliv na divácký zážitek, jsou považovány za menší. Může se objevit také pár opakujících se významových chyb. Jelikož ty už předají divákovi jinou zprávu, než mají, považují je za vážné. Příklad (25) představuje zápis takové systematické chyby a pochází z filmu *Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů*.

(25) Systematická chyba

Titulky	Čitelnost	Typ	Poznámka
102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 154–185, 213, 214, 238–245, 299, 301–307, 312, 322, 323, 337, 338, 342–345, 347–350, 349, 350, 351, 364–383, 390, 391, 394, 396, 469–473	1	typografie	chybějící kurzíva

V prvním sloupci v tabulce (25) jsou uvedené všechny případy, kdy se tato chyba objevila. Ve druhém je oblast a stupeň chyby, třetí sloupec popisuje typ a v posledním je uvedeno, o jakou chybu se konkrétně jedná. Analyzovaný vzorek naznačuje, že překladatel nedodržoval pravidlo festivalu, jež nařizuje označovat voice-over kurzívou. Nicméně jelikož je konzistentní, divák to nebude mást, proto se nejedná o výraznou chybu.

4.2.5 Postup při objevení chyby, kterou korektor přehlédl

Jelikož je porovnáván překlad a korektura, model počítá s tím, že ani korektor si nemusí všimnout všech chyb. Vyskytne-li se chyba, kterou korektor přehlédl, musí to být

jednoznačné. V takových případech musí být hodnotitel velice opatrný, aby nedělal preferenční změny, především u stylistických chyb. V analyzovaném vzorku docházelo nejčastěji ke gramatickým chybám. Názorný příklad je uveden v tabulce (26). V sloupci CT překladatele (třetí sloupec) je nesprávně vložená čárka a v sloupci CT hodnotitele (čtvrtý sloupec) je mnou navržená změna. Příklad je z filmu *Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World*. Je však sporné, zda by měl hodnotitel navrhopvat vlastní řešení. Jeho úkolem je pouze určit kvalitu překladu. Pokud by měl být model FAR+ v jakékoli formě uplatněn v praxi, hodnotitel by s návrhy nepřicházel.

(26) Korektorem přehlédnutá chyba

Číslo titulku	VT	CT – překladatel	CT – hodnotitel
342	There's otherwise no indication, there's no like loud noises, there's no confetti.	Žádný signál, ani konfety...	Žádný signál ani konfety...

4.2.6 Metaprávidla

Jak už dosavadní podkapitoly kvantitativního hodnocení a uvedené příklady mnohdy naznačovaly, hodnotitel může narazit na nejednoznačné chyby, které nejsou tak jednoduše zařaditelné do výše popsané typologie. Podobně jako model MAP (Martínez Mateo et al. 2016) i model FAR+ obsahuje pro takové případy zásady. Popsány jsou níže.

1. *Základní jednotkou je slovo*: Toto se týká výpočtu bodů v tabulce pro celkové hodnocení. Jednotku je nutné explicitně definovat, další variantou je titulek, který používá právě model FAR Jana Pedersena (2017).
2. *Pokud je chyba nejednoznačná, vždy vyber nejbližší oblast, a to buď funkční ekvivalenci, acceptabilitu nebo čitelnost*: Chyba může být tak komplexní, že ji není možné zařadit do konkrétní kategorie. Příklad uplatnění tohoto metaprávidla je uveden v tabulce (27).

3. *Pokud je závažnost chyby sporná, vyber tu vyšší:* Tento případ je znázorněný v příkladu (19) v titulku číslo 383. Druhé a třetí metapříklad jsou převzaty z technické normy SAE J2450 (Translation Quality Metric 2016).
4. *Úprava korektury má přednost před překladatelským řešením:* Pokud korektor provedl preferenční změnu, která ale dle úsudku hodnotitele není adekvátnějším řešením, dostává jeho úprava i tak přednost, jelikož úprava korektora, je to, co se dostane v překladatelském procesu dál. V rámci analýzy vzorků byl tento postup zvolen pouze v několika případech.

(27) Příklad použití druhého metapříkladu

531	Akceptabilita	<i>I used to joke about that, but that idea ran with me a lot when I was older.</i>	<i>Smáli jsme se tomu, <u>nedostal jsem to z hlavy ani jako starší.</u></i>	<i>Smáli jsme se tomu, <u>ale ani po letech jsem to nedostal z hlavy.</u></i>
-----	---------------	---	---	---

V tabulce (27) se jedná o chybu koherence a zároveň o chybu idiomatickosti, proto ji řadím do oblasti akceptability a ne do konkrétní kategorie. Metapříklad vyjasňují postup při podobně složitých situacích a v mnoha případech mohou být hodnotiteli velmi užitečná.

Celá tato kapitola se podrobně zabývá kvantitativním hodnocením. V následujících dvou sekcích kapitoly čtyři popíšu způsob výběru filmů k analýze a poté popíšu postup hodnocení.

4.3 Zásady pro výběr filmů

Filmy určené k hodnocení jsem vybíral podle čtyř zásad. Za první výchozím jazykem celého filmu musí být angličtina. Na festivalu se objevuje několik filmů, jejichž výchozí jazyk je jiný než angličtina nebo je film vícejazyčný a vedle angličtiny tvoří významnou část i jiný jazyk. Na festivalu AFO je tradičně i kategorie Česká soutěž s českými filmy, pro něž překladatelé vyrábí anglické titulky. Pro zachování konzistence vzorku jsem proto vybral filmy, kde byla pouze angličtina. Za druhé jelikož jsem sám na AFO57 překládal, vyřadil jsem filmy, na kterých jsem se jakkoli podílel. Za třetí jsou od

jednoho překladatele hodnoceny maximálně dva filmy. Jakmile byly na základě těchto kritérií filmy vybrány, překladatelé i korektoři byli anonymizováni.

Filmy jsem vybral ze seznamu, který mi poskytla koordinátorka překladu a tlumočení na festivalu. Na jeho plátnech bylo uvedeno celkem 94 filmů. Požadavky splnilo 35 filmů a z nich bylo 16 ohodnoceno. Festival dělí filmy do několika kategorií. Celkově je hodnoceno deset filmů z nejprestižnější kategorie Mezinárodní soutěž, pět filmů z kategorie Soutěž krátkých filmů a jeden film z nesoutěžní kategorie Na zdraví. Toto rozdělení však na hodnocení snímků ani překladatelský proces festivalu nemá žádný vliv. Překladatelé si vybírají filmy bez ohledu na to, do jaké soutěžní kategorie patří. Liší se pouze Soutěž krátkých filmů, ve které jsou filmy, jak už název napovídá, krátkometrážní. Téma a obsah filmů lze nalézt v katalogu AFO57⁴⁶.

4.4 Postup hodnocení

Proces hodnocení filmu probíhá následovně. Nejprve zhlédnu celý film. Z něj je vybrán vzorek přibližně od desáté po čtyřicátou minutu filmu podle toho, kde začíná a končí část děje. Filmy s délkou třiceti minut a kratší jsou v této práci hodnoceny celé.

Poté je film porovnán s finální verzí v programu *Subtitle Edit* v režimu *Compare*. Změny zapisuji do tabulky *Záznam chyb* (28) v rámci kvantitativního hodnocení.

⁴⁶ Odkaz na informace o filmu: <https://afo.cz/katalog-afo57/>

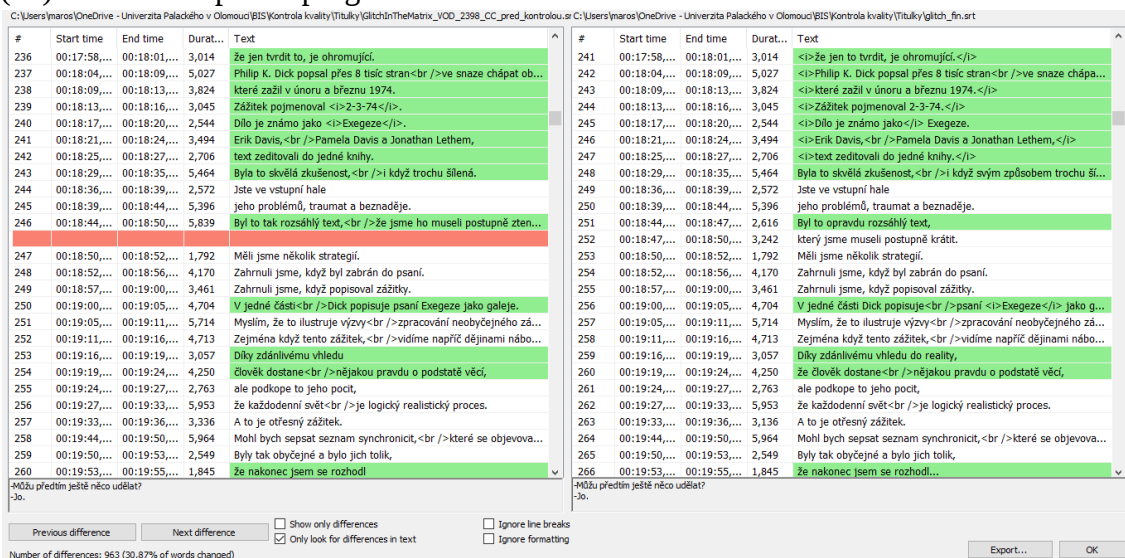
(28) Záznam chyby

Č. titulku/čas	Funkční ekvivalence	Akceptabilita	Čitelnost	Typ	Absolutní/relativní	Řešení	poznámky
Porozumění							
od 87							
88, 98, 119	1			1	typografie	absolutní	většina těch zruků bude vc vlastní
88	2			1	sémantické a pragmatické relativní		většina těch zruků bude vc vlastní
112, 113, 114	1			1	typografie	absolutní	MICHELLE ODCESTUJE vlastní
118	1			1	segmentace	absolutní	Láska k oceánu ji ale zůstá korektura
124			1	1	překlepy	absolutní	To si značíte vlastní
130				2	typografie	absolutní	Př poslechu dekády nahř vlastní
165	2			1	sémantické a pragmatické relativní		Zjistili jsme, že mívá mořsi vlastní
179	1			1	styl	relativní	To je na nic. A je to těžké vlastní
179				1	segmentace	absolutní	To je na nic. A je to těžké vlastní
181				1	segmentace	absolutní	protože budu pořád obkloj vlastní
187	1			1	styl	relativní	Nechtěla bych s tím přestít vlastní
193			1	1	překlepy	absolutní	budou Michelle pomáhat korektura
220		Fourmet		1	čitelnost	absolutní	Tady doktorky Leanna Ma korektura
350			2		gramatické chyby	absolutní	Jasně. Strávily jsme týdn vlastní
357			2		gramatické chyby	absolutní	aniž bychom to zveličovaly vlastní
360			1		překlepy	absolutní	bude scan korektura, mezera
402	3				sémantické a pragmatické relativní		I když to teď bylo těžké, byli vlastní, mluvčí referuje na test, který právě provedli a ne na ten předchozí způsob

po 448

Výše v tabulce (28) obsahuje každý záznam *číslo titulku* podle souboru s překladem nebo *čas zobrazení*, *stupeň závažnosti* v příslušné oblasti (funkční ekvivalence, akceptabilita nebo čitelnost) a *typ chyby*. Dále informaci o tom, zda se jedná o chybu *absolutní* nebo *relativní*, *řešení* korektury a nakonec *poznámku*, kde zapisují, zda je titulek upraven korektorem nebo hodnotitelem. Pokud korektura není adekvátní, označí to ve sloupci *poznámky* slovy „neadekvátní oprava“. Dále v poznámkách zaznamenám případné komentáře. Na obrázku (29) je režim *Compare*, ve kterém probíhá analýza titulků. Popsán je níže.

(29) Režim Compare v programu Subtitle Edit

Na levé straně obrázku (29) je text překladatele a na pravé text korektora. Zeleně označené titulky jsou korektorem pozměněny. Červeně označený prázdný řádek se objevuje v případě, že některé předcházející titulky jsou během korektury sloučeny nebo rozděleny, a počet titulků je tím pádem odlišný a titulky se stejným časem

zobrazení v překladu a korektury nejsou na stejném řádku. V dolním rámečku je zobrazen vybraný titul a konkrétní změny. Chyby v záznamu jsou následně sečteny a zapsány do tabulky kvantitativního hodnocení, jako ukázka slouží tabulka (30).

(30) Výsledek kvantitativní analýzy

Porozumění/Fathom	F	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	7	7	7	21	362	98
Chybovost v titulcích	2%	2%	2%	6%		
Počet bodů kvality	98	98	98	94		

V prvním sloupci tabulky (30) je název filmu, poté *počet chybových bodů*, což jsou body udělované za chyby v každé oblasti (funkční ekvivalence – F, akceptabilita – A, čitelnost – Č) a součet těchto oblastí (sloupec *Celkem*). Na třetím řádku *chybovost v titulcích* indikuje, jak velkou část chybové body (o řádek výše) tvoří v celkovém *počtu hodnocených titulků* (v tomto případě 362). Poslední řádek představuje konečné kvantitativní hodnocení na stupnici od jedné do sta. Například tento snímek má v akceptabilitě 98 bodů kvality. To znamená, že titulky jsou v této oblasti z 98 % v pořádku a chyby tvoří pouhá dvě procenta. Data ve sloupci *Celkem* jsou součtem tří oblastí až na celkový *počet bodů kvality* (v tomto případě 94) na posledním řádku. Tato hodnota je vypočtena tím, že od maximálního počtu bodů kvality 100 se odečte celková *chybovost* (100 – 6). Znamená to, že titulky jsou celkově z 94 % bez problémů a šest procent tvoří chyby. Naopak *vážený průměr oblastí* v posledním sloupci (zde 98) vychází z *počtu bodů kvality* v jednotlivých oblastech (98 pro všechny tři). Každé oblasti je udělena určitá váha. Funkční ekvivalence má váhu 2, akceptabilita a čitelnost váhu 1. V praxi to znamená, že pokud bude mít překlad velmi nízký počet bodů kvality ve funkční ekvivalenci, ale vysoký v dalších dvou oblastech, vážený průměr oblastí bude i tak bližší nízkému bodování FE, protože akceptabilita a čitelnost mají nižší váhu a tedy menší vliv. FE má vyšší váhu než ostatní, protože se jedná o oblast, která má na porozumění a srozumitelnost textu největší dopad, další dvě oblasti mají stejnou váhu. Pro výpočet používám funkci skalární součin v softwaru *Microsoft Excel*. Vážený průměr oblastí a body kvality porovnám později v kapitole 5.1.

V další fázi probíhá evaluace textu podle Kvalitativní tabulky. Na základě počtu bodů kvality každé oblasti je filmu přiřazen deskriptor z tabulky (2) a celkový počet bodů kvality udává výsledné kvalitativní hodnocení, které lze najít v tabulce (3). Film *Porozumění* dostal hodnocení „Velmi dobrý“. Kvalitativní i kvantitativní hodnocení je nakonec zapsáno do tabulky Známky (31).

Pomocí této metodologie jsem získal data z 16 filmů a v následující kapitole je analyzuji a prezentuji svá zjištění.

5. Výsledky a interpretace dat

V této kapitole nejdříve představím výsledky kvantitativního modulu a kvalitativního modulu a celkového hodnocení vybraných filmů. Následně poté, co se krátce podívám na celková data, rozeberu jednotlivé kategorie a pokusím se zjistit, proč k danému jevu dochází a jaké to má důsledky a nakonec navrhnou opatření, která by měla pomoci předcházet nežádaným jevům. Na konci kapitoly krátce shrnu několik nedostatků tohoto modelu.

5.1 Výsledky

(31) Znamky

Film	Kvalitativní modul	Celkový počet bodů	Vážený průměr oblastí
All at Sea / Pod hladinou moře	Dobrý	70	89
Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time	Nevyhovující	-5	60
Archa 2.0 / Our Ark	Dobrý	79	93
Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent	Vyhovující	67	90
Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix	Podprůměrný	34	79
Jak zkrátit covid / Cracking COVID	Dobrý	88	96
Jednobuněčně/Monocellular	Podprůměrný	41	80
Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World	Vyhovující	54	82
Můj rok s mindfulness / My Year of Living Mindfully	Velmi dobrý	90	97
Ohnivá koule: Návštěvníci z temných světů / Fireball: Visitors from Darker Worlds	Nevyhovující	13	70
Porozumění/Fathom	Velmi dobrý	94	98

Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky / Wolverine – One Tough Mother	Podprůměrný	45	80
Sedentary	Podprůměrný	32	77
Shaba	Dobrý	74	90
V Přírodě / In Nature	Dobrý	76	91
Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere	Podprůměrný	46	84

Tabulka (31) představuje celkové hodnocení všech 16 filmů. První sloupec značí název filmu v češtině a v angličtině, druhý sloupec je konečné kvalitativní hodnocení, třetí sloupec ukazuje, kolik bodů kvality je uděleno danému filmu na stupnici od jedné (nejnižší kvalita – film má mnoho chyb) do sto (nejvyšší kvalita – film nemá žádné chyby). Čtvrtý sloupec je váženým průměrem bodů, které jsou filmu uděleny za každou oblast. Význam třetího a čtvrtého sloupce je rozebrán níže. Níže stručně vyhodnotím všechny filmy. Během hodnocení mohu použít zkratky pro oblasti. Funkční ekvivalence je označena jako FE, akceptabilita jako A a čitelnost jako Č.

Filmy hodnotím v pořadí od nejkratšího po nejdelší. Termínem *chybový bod* označuji nalezené chyby, které následně odečítám od *bodů kvality*. Nejprve popíšu kvantitativní hodnocení, po něm následuje stručný popis nejvýznamnějších chyb v jednotlivých oblastech (funkční ekvivalence, akceptabilita, čitelnost). Tato data pak udávají konečné množství bodů kvality jednotlivých oblastí a jejich výsledné kvalitativní slovní hodnocení na pětistupňové škále v rámci kvalitativní tabulky (2). Nakonec je uveden i celkový počet chyb, chybovost a celková kvalita zkoumaných titulů. Z praktických důvodů přidávám na každé straně poznámku pod čarou s odkazem na tabulky kvalitativního hodnocení.

V příloze v příloze A jsou kompletní záznamy chyb pro každý film, překlad a korektura. Výchozí text je v této části také, a to ve formě anglických titulů nebo dialogových listin v různých formátech. Bohužel k některým filmům tyto dokumenty nejsou k dispozici, v takových případech probíhala analýza výchozího textu z odposlechu.

5.1.1 Archa 2.0 / Our Ark

Kvalitativní hodnocení snímku *Archa 2.0* je představeno v tabulce (32). Počet chybových bodů na druhém řádku ukazuje, že film obdržel tři chybné body za FE, pět za A a čtyři za Č. Třetí řádek indikuje, kolik procent chybové body tvoří v celkovém počtu titulků (v tomto filmu 57) – v FE je to pět procent, v A devět procent a v Č sedm procent. Samostatně mají tedy oblasti nízkou chybovost. Je ovšem třeba zmínit, že překladatel způsobil jednu vážnou chybu v FE a jednu v A. V titulku číslo šest překladatel mylně přeložil *digital archive* jako *digitální kopie*. Přesto, že v některých kontextech by takový překlad byl možný, v tomto filmu tak není. Čtvrtý řádek je již finálním hodnocením kvantitativního modulu. V individuálních oblastech film dosáhl hodnocení, které odpovídá stupni Velmi dobrý. Vážený průměr oblastí se pohybuje kolem hodnoty 93, a rozložení chyb je tedy poměrně rovnoměrné. Slovní hodnocení oblastí si lze přečíst v (2) Tabulka kvalitativního hodnocení. Na základě těchto hodnot si překladatel v jednotlivých oblastech vedl velmi dobře. Pátý sloupec představuje součty dosavadních hodnot. Celkem bylo zaznamenáno 12 chybových bodů, což tvoří v titulcích 21% chybovost. Tato hodnota se odečte od čísla sto, což je maximální počet bodů, které je možno získat v kvantitativním modulu, a výsledkem je, že film obdržel 79 bodů. To se rovná celkovému hodnocení kvality Dobrý, přitom je třeba zohlednit, že došlo ke dvěma vážným chybám. Celkové slovní hodnocení si může čtenář přečíst v tabulce (3).

(32) Archa 2.0 – kvantitativní modul

Archa 2.0 / Our Ark	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	3	5	4	12	57	93
Chybovost v titulcích	5%	9%	7%	21%		
počet bodů kvality	95	91	93	79		

5.1.2 Jednobuněčně/Monocellular

Titulky ve snímku *Jednobuněčně* jsou kvantitativně shrnuty v tabulce (33). V FE bylo zaznamenáno 12 chybových bodů tvořící 20 % v 59 titulcích, v A devět bodů a v Č 14 bodů, což je nejvíce ze tří oblastí. V FE se jedná o chyby stylistické a významové,

včetně jedné vážné chyby v titulku 24, kdy došlo k hrubému nepochopení výpovědi a následný překlad výrazně změnil význam. V případě Č jde o chyby v segmentaci jak mezi řádky, tak mezi titulky. Počet bodů kvality jednotlivých oblastí se pohybuje na stupni Dobrý⁴⁷ a vážený průměr je 80. V rámci oblastí je počet chyb stále přijatelný, nejsou však tak rovnoměrně rozloženy a překladateli dělala problém hlavně Č. Celkem je zapsáno 35 chybových bodů, což tvoří v titulcích až 59 %. Po odečtení tohoto čísla od hodnoty 100 je celkový počet bodů kvality 41. To odpovídá hodnocení kvality Podprůměrný⁴⁸.

(33) Jednobuněčně – kvantitativní modul

Jednobuněčně/ Monocellular	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	12	9	14	35	59	80
Chybovost v titulcích	20%	15%	24%	59%		
počet bodů kvality	80	85	76	41		

⁴⁷ Slovní hodnocení oblastí je v tabulce (2).

⁴⁸ Celkové kvalitativní hodnocení lze nalézt v tabulce (3).

5.1.3 V přírodě / *In Nature*

Snímek o sexualitě živočichů *In Nature* obdržel podle tabulky (34) sedm chybových bodů za FE, tedy 11 % z celkových 62 titulků, oblasti akceptability a čitelnosti mají již méně. Hlavní příčinou vyšší míry chybovosti FE je jedna vážná sémantická chyba v titulku 39, kdy překladatel nesprávně interpretoval význam výpovědi. V A se vyskytují menší a standardní chyby koherence, idiomatičnosti a gramatiky. V Č dochází pouze ke dvěma menším chybám. V bodovací tabulce dosahují A 90 bodů kvality a Č 97 bodů kvality, a hodnocení kvality je tedy Velmi dobré, naopak FE je těsně za hranicí, a získává tak hodnocení Dobrý⁴⁹. Vážený průměr 91 ukazuje, že překladatel s čitelností téměř neměl problém oproti jiným oblastem a společné hodnocení oblastí lze označit za Velmi dobré. Celkem je zaznamenáno pouze 15 chyb tvořících 24% chybovost v titulcích, což se rovná 76 bodů kvality, film tak získává kvalitativní hodnocení Dobrý⁵⁰. Minimální počet chyb v každé oblasti kazí pouze jedna vážná chyba.

(34) V přírodě – kvantitativní modul

V přírodě / <i>In Nature</i>	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	7	6	2	15	62	91
Chybovost v titulcích	11%	10%	3%	24%		
Počet bodů kvality	89	90	97	76		

⁴⁹ Slovní hodnocení oblastí je v tabulce (2).

⁵⁰ Celkové slovní hodnocení lze nalézt v tabulce (3).

5.1.4 Pod hladinou moře / All at Sea

Krátký film o životě pod hladinou moře získal podle tabulky (35) 11 chybových bodů ve funkční ekvivalenci, 12 bodů v akceptabilitě a tři body v čitelnosti, nejvyšší chybovost je tedy v druhé oblasti, a to 14 % v 86 titulcích. V FE se jedná o tři stylistické a tři významové chyby, z čehož je jedna vážná, kde chybí překlad obrazové informace. Z hlediska A jde spíše o preferenční nebo zlepšovací změny korektora. Jako chyba Č je označeno nesprávné použití čárky a neadekvátní segmentace. Body kvality FE a A se pohybují kolem horní hranice stupně kvality Dobrý. Vážený průměr oblastí 89 naznačuje, že rozložení chyb je lehce nerovnoměrné a právě jediná Č je nad průměrem a lze ji tak označit za Velmi dobrou⁵¹. Celkových 26 zaznamenaných chyb tvoří 30% chybovost v rámci titulků, a snímek tedy obdržel 70 bodů kvality, což je stále stupeň Dobrý⁵². Nižší bodování by značilo o stupeň nižší hodnocení.

(35) Pod hladinou moře – kvantitativní modul

All at Sea / Pod hladinou moře	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	11	12	3	26	86	89
Chybovost v titulcích	13%	14%	3%	30%		
Počet bodů kvality	87	86	97	70		

⁵¹ Slovní hodnocení oblastí lze nalézt v tabulce (2).

⁵² Celkové slovní hodnocení lze nalézt v tabulce (3).

5.1.5 *Shaba*

Film o slonici *Shaba*, jehož hodnocení je v tabulce (36), obdržel 14 chybových bodů za FE, osm za A a čtyři za Č. Má celkem 99 titulků, takže největší chybovost má FE s 14 %. Ve vzorku není jediná vážná chyba a překladatel nejčastěji posunul význam nebo korektor prováděl preferenční změny. Z pohledu A se včetně jednoho překlepu jedná o menší nebo standardní chyby idiomatickosti, gramatiky a koherence. V Č docházelo pouze k menším typografickým a segmentačním chybám. Vzhledem k počtu bodů kvality je hodnocení oblastí A a Č Dobré, pouze FE má nižší stupeň. Vážený průměr oblastí je 90, takže rozložení chyb je poměrně rovnoměrné. Celkový počet chyb 26 odpovídá chybovosti ve zkoumaných titulcích 26 %, což dává snímku 74 bodů kvality, lze ho tedy označit jako Dobrý⁵³.

(36) *Shaba* – kvantitativní modul

Shaba	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	14	8	4	26	99	90
Chybovost v titulcích	14%	8%	4%	26%		
Počet bodů kvality	86	92	96	74		

⁵³ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.1.6 Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky / Wolverine – One Tough Mother

Film sledující život samice rosomáka (37) obdržel 42 chybových bodů ve funkční ekvivalenci, 21 chybových bodů v akceptabilitě a 31 chybových bodů v čitelnosti. V 170 titulcích má největší chybovost FE s 25 %, zároveň oproti dosavadním filmům je zde relativně vysoká chybovost i v případě Č. V rámci FE překladatel dělal převážně menší chyby, ale také tři vážné. Například v titulku 179 vynechal část informace, a kvůli tomu silně pozměnil význam, takže divák si může o zvířeti udělat jinou představu, než byla zamýšlena. V titulku 221 dokonce neporozuměl výpovědi, takže pozměnil smysl této části snímku. A v titulku 223 vytvořil větu, která by se dala označit za oxymóron, což poukazuje na zranitelnost tohoto druhu překladu, protože divák by se nad ním určitě pozastavil. V oblasti A docházelo nejčastěji k menším chybám koherence a plynulosti a několika standardním chybám. Co se týče Č, korektor musel nejčastěji upravit rozdělení větných členů mezi řádky a titulky, popřípadě opravovat chyby v použití čárek. FE s relativně vysokou chybovostí dosáhla 75 bodů kvality, je tedy Dobrá. Č s vyšším bodováním je také Dobrá a akceptabilita dosáhla horní hranice stejné kvality – 88 bodů. Celkový počet chybových bodů je až 94, což se rovná s ohledem na poměrně nízký počet titulků 55% chybovosti, takže film obdržel pouze 45 bodů kvality. Výsledná kvalita titulků je tedy Podprůměrná a korektor musel provádět mnoho změn⁵⁴.

(37) Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky – kvantitativní modul

Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky / Wolverine – One Tough Mother	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	42	21	31	94	170	80
Chybovost v titulcích	25%	12%	18%	55%		
Počet bodů kvality	75	88	82	45		

⁵⁴ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.1.7 Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time

Film popisující faunu a flóru Antarktidy (38) dostal až 127 chybových bodů, což tvoří 57% chybovost v 224 titulcích, které byly hodnoceny, zatímco A a Č obdržely výrazně méně. Podle záznamu chyb překladatel v oblasti FE dělal rozličné menší a standardní chyby, zároveň však i několik vážných. V titulku 162 překladatel neadekvátně přeložil sloveso „to fast“ jako „být hladý“, což není vyjádření přirozené pro češtinu, korektor zvolil doslovný překlad „postit se“, který je vhodnějším řešením avšak pouze na úrovni formální ekvivalence. Chybu lze považovat i za problém koherence nebo idiomatičnosti, ale v tomto případě jsou tyto aspekty tak zanedbány, že ovlivňují i význam, proto je označena jako vážná sémantická chyba. Přesto, že divák význam možná pochopí, překlad může diváka přimět pozastavit se nad tím nebo ho zmást, každopádně přiláká nechtěnou pozornost. Titulek 257 je ukázkou nesrozumitelného doslovného překladu. *One of the northern extremes* bylo přeloženo jako *jeden ze severních extrémů*. Korektor přeložil substantivní frázi tak jak byla zamýšlena – *severní výběžek*. Naopak v titulku 106 došlo k hrubé stylistické chybě korektora. V oblasti akceptability docházelo nejčastěji k menším a standardním chybám idiomatičnosti a koherence, objevila se pouze jedna vážná chyba. Jedná se o titulek 244, kdy první verze překladu dokázala přenést význam, ale volba a pořadí slov a vynechání informace výrazně ztížily srozumitelnost. V oblasti čitelnosti se vyskytují nejvíce chyby v segmentaci a typografii, které jsou menší nebo standardní. Tudíž obdržela FE pouze 43 bodů kvality, což odpovídá Podprůměrné kvalitě, akceptabilita obdržela 73 bodů a čitelnost 79 bodů, obě tedy dosáhly Dobré kvality. Vážený průměr oblastí je 60, hodnoty poukazují na velmi nerovnoměrné rozložení chyb a je patrné, že funkční ekvivalence dělala překladateli velký problém. 235 chybových bodů je více než, jaký je počet titulků, a tvoří až 105% chybovost, což způsobuje, že snímek dosahuje záporné hodnoty -6 bodů kvality. Celkové hodnocení kvality překladu se tak musí v tomto jedinečném případě označit za Nevyhovující⁵⁵. Příčinou záporné hodnoty je fakt, že se

⁵⁵ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

hodnotí jednotlivá slova a ne titulky. Je otázkou, zda toto považovat za chybu v modelu. Tento jev je probrán níže v kapitole 5.3.

(38) Antarktida: Zamrzlý čas – kvantitativní modul

Antarktida: Zamrzlý čas / Antarctica: The Frozen Time	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	127	61	47	235	224	60
Chybovost v titulcích	57%	27%	21%	105%		
Počet bodů kvality	43	73	79	-5		

5.1.8 Jezero na dně světa / *The Lake at the Bottom of the World*

Film o hledání podledovcového jezera obdržel 68 chybových bodů za FE, což je 25% chybovost v 275 titulcích, o dost menší jsou pak tyto hodnoty v A a Č. Je patrné, že překladateli dělala největší problémy FE. Zde je zaznamenáno několik vážných chyb. Titulek 207 s terminologickou chybou je hraničním případem závažnosti. VT *fuel selenoids* byl přeložen jako *selenoidy*, přičemž odpovídajícím termínem by měl být *solenoidové ventily*. Termín překladatele je na první pohled adekvátní, ve skutečnosti však došlo k překlepu a divák, přestože bez určité odbornosti termín znát nebude, si nebude schopný alespoň domyslet, o co se jedná. Korektorův překlad toto umožňuje vydedukovat díky slovu ventil. Tato část ovšem nemá velký dopad na širší porozumění snímku, proto je chyba označena jako standardní a ne vážná. V oblasti A došlo k jedné vážné chybě v titulku 383, která již byla představena v příkladu (19). V Č došlo k minimu chyb, kdy se jednalo obzvlášť o neadekvátní typografii a segmentaci. V jednom případě se korektor rozhodl titulek obsahující nepodstatnou informaci odstranit, protože byl moc krátký a překračoval čtecí rychlost. Za FE a A film získává 75 a 85 bodů kvality, a tím lze tyto oblasti označit kvalitativně za Dobré. Č dosáhla 94 bodů, kvalitou je tedy o stupeň výše. Nejblíže k váženému průměru 82 je oblast A, zatímco ostatní dvě oblasti jsou dále, rozložení tedy není zcela rovnoměrné. V snímku je zaznamenáno celkem 126 chybových bodů, což tvoří vzhledem k počtu titulků 46% chybovost. Film má tedy 54 bodů kvality, a je tak označen za Vyhovující⁵⁶.

(39) Jezero na dně světa – kvantitativní modul

Jezero na dně světa / The Lake at the Bottom of the World	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	68	41	17	126	275	82
Chybovost v titulcích	25%	15%	6%	46%		
Počet bodů kvality	75	85	94	54		

⁵⁶ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.1.9 Porozumění/*Fathom*

Film o komunikaci velryb obdržel pouze sedm chybových bodů v každé z oblastí, tudíž každá oblast má 2% chybovost v 362 titulcích. Je však zajímavé, že většina těchto chyb nebyla korektorem zaznamenána. V FE se jedná o dvě sémantické chyby. VT titulku 88 zní takto: *If you were to listen to all the whales in the World at the same time, most of those sounds would be calls*. Překladatel přeložil souvětí jako: *Kdybyste poslouchali všechny velryby z celého světa najednou... ..většina z nich bude volání*. Zdá se, že nejspíše mylně usoudil, že pomocí fráze *z nich* anaforicky referuje na zvuky velryb, ale ve větě tento referent chybí, ve skutečnosti tedy odkazuje přímo na velryby. Překlad sice může divák pochopit, ale věta tímto odkazováním pozbývá smyslu. Jelikož tuto nesrovnalost přehlédl i korektor, navrhuji upravit větu takto: *většina těch zvuků bude volání*. Chyba je označena jako standardní. Druhá sémantická chyba je už vážná. Vědkyně zkouší nový způsob komunikace velryb, protože ten předchozí byl neefektivní. V titulku 402 přeložil překladatel výpověď *As hard as that was, it was easier* jako *I když to předtím bylo těžké, bylo to jednodušší*. Mluvčí však odkazuje na novější způsob, ne na ten předchozí, a usuzuje, že novější je lepší. Jako hodnotitel jsem tedy navrhnul toto řešení: *I když to teď bylo těžké, bylo to jednodušší*. Zde už je časová reference správná. Také byly upraveny dva titulky kvůli neadekvátnímu stylu. V oblasti akceptability byly nalezeny tři překlady a dvě gramatické chyby. V čitelnosti docházelo k úpravám segmentace nebo typografie. Jednotlivé oblasti dosahují 98 bodů kvality; společně s rovnoměrným rozložením chybovosti to indikuje, že překladatel nemá potíže ani s jednou z oblastí. Jejich výsledná kvalita je na stupni Velmi dobrý. Celkem 21 chybových bodů odpovídajících 6% chybovosti jsou v podstatě drobnostmi a snímek získává celkově 94 bodů kvality. Film hodnotím kvalitativně stupněm Velmi dobrý⁵⁷.

⁵⁷ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

(40) Porozumění – kvantitativní modul

Porozumění/Fathom	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	7	7	7	21	362	98
Chybovost v titulcích	2%	2%	2%	6%		
Počet bodů kvality	98	98	98	94		

5.1.10 Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent

Film o kapele, která se rozhodne vytvořit hudební album pomocí umělé inteligence, obdržel 27 chybových bodů v FE, což je v celkových 367 zkoumaných titulcích pouze 7% chybovost. Jako jeden z mála získal méně chybových bodů v této oblasti než v Č nebo A. Překladatel měl však nejvíc potíží s čitelností, v níž obdržel až 59 chybových bodů, což odpovídá 16% chybovosti. Příčinou je vyšší množství VT ve verbálním vizuálním kanálu, nápis se často nezobrazil na dostatečně dlouhou dobu a překladatel se navzdory tomu snažil překlad vložit do titulků, což ovšem způsobilo příliš vysokou čtecí rychlost. Korektor nejčastěji volil strategii vynechání těchto informací a odstraňoval je. V akceptabilitě docházelo k různým chybám, včetně dvou vážných chyb koherence. V oblasti funkční ekvivalence bylo také nalezeno několik vážných chyb. FE a A získaly celkem 93 a 91 bodů kvality a lze je tak označit za Velmi dobré, přičemž je však třeba brát na vědomí i výše zmíněné vážné chyby. Čitelnost má 84 bodů kvality, kvalitativně je tedy Dobrá. Rozložení chyb 90 indikuje, že překladateli výrazně neschází kompetence ani v jedné z oblastí. Vzorek obsahuje celkem 120 chyb, což je 33% chybovost v 367 titulcích. Celkové hodnocení kvality snímku je 67 bodů kvality, to odpovídá stupni kvality Vyhovující.

(41) Hudba z nul a jedniček – kvalitativní modul

Hudba z nul a jedniček / The Computer Accent	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	27	34	59	120	367	90
Chybovost v titulcích	7%	9%	16%	33%		
Počet bodů kvality	93	91	84	67		

5.1.11 Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů / Fireball: Visitors from Darker Worlds

Film zkoumající původ meteoritů patří mezi snímky s nadprůměrnou mírou chyb. Za FE obdržel 130 chybových bodů a v 372 titulcích oblast tvořila 35% chybovost. O něco méně pak mají oblasti A a Č. Zaměřím-li se nejdřív na FE, překladatel způsobil několik vážných chyb, například často měnil význam slova či smysl textu nebo vynechával důležité informace. V titulku 467 účinkující popisoval hypotetickou situaci, ve které by člověk existoval v době, kdy na Zemi spadl velký meteorit. Zároveň však dodává, že pád meteoritu nebyl hypotetický, skutečně se udál. To muselo překladatele zmást a pro informaci o skutečném pádu meteoritu zvolil hypotetickou konstrukci věty. V oblasti A nejsou zaznamenány žádné vážné chyby. Pokud jde o čitelnost, nejčastěji jsem zapisoval typografické a segmentační chyby. Díky vysokému počtu chyb obdržel snímek v FE pouze 65 bodů kvality, takže se pohybuje v horní polovině stupně kvality Vyhovující. Akceptabilita získala 72 bodů kvality a je naopak v dolní polovině stupně Dobrý. Překladatel si vedl nejlépe v Č, ve které získal 77 bodů kvality, stupeň kvality však zůstává stejný. Celkově film obdržel 322 chybových bodů, což tvoří v 372 titulcích až 87% chybovost. Tak získává pouze 13 bodů kvality a film hodnotím kvalitativně jako Nevyhovující⁵⁸. Na základě dat mohu usoudit, že rozsáhlá korektura si vyžádala mnoho času.

(42) Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů – kvantitativní modul

Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	130	105	87	322	372	70
Chybovost v titulcích	35%	28%	23%	87%		
Počet bodů kvality	65	72	77	13		

⁵⁸ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.1.12 Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere

Film o sledovacích zařízeních zabývající se etickým aspektem věci má celkem 391 titulků, ty však jsou rozděleny do tří souborů: jeden s dialogy (377 titulků), druhý s komentářem režiséra (13 titulků) a třetí s nadpisy (jeden titulek). Film obdržel 39 chybových bodů v FE, 73 v A a až 101 v Č. Vzhledem k vysokému počtu titulků je však chybovost v první uvedené oblasti poměrně nízká, zato další dvě oblasti, obzvláště Č, mají již výraznější chybovost. Tento snímek patří mezi jeden z mála, kde je zachování čitelnosti náročnější. Nejedná se však o technické aspekty jako čtecí rychlost, ale o typografii, konkrétně používání čárek. Záznam chyb naznačuje, že překladatel se s nimi potýkal s obtížemi. K žádné vážné chybě v této oblasti nedošlo, ale to je způsobeno nastavením modelu. V A se vyskytují chyby idiomatickosti, koherence, občas překlady, ale dost často i gramatické chyby. V FE jsem zaznamenal nejméně chyb, objevily se však i vážné chyby, a to v titulcích s větnými konstrukcemi, které jsou nepřirozené a dokonce mění význam výpovědi, také docházelo ke změně gramatické osoby, například *pamatuje* místo *pamatujte*, což značně posunulo význam a divák by to minimálně zmátl. Výsledné bodování FE nakonec dosáhlo 90 bodů kvality, kvalitou je oblast Velmi dobrá, ale vyšší počet vážných chyb nelze ignorovat. A získala 81 bodů kvality, je tak těsně nad spodní hranicí stupně Dobrý. Č má 74 bodů a lze ji označit kvalitativně taktéž za Dobrou. Celkově však bylo zapsáno 213 chybových bodů, což odpovídá až 54% chybovosti v titulcích. S 46 body film získává celkové hodnocení kvality Podprůměrný, přičemž se blíží horní hranici tohoto stupně⁵⁹.

(43) Všechno vidět, všude – kvantitativní modul

Všechno vidět, všude / All Light, Everywhere	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	39	73	101	213	391	84
Chybovost v titulcích	10%	19%	26%	54%		
Počet bodů kvality	90	81	74	46		

⁵⁹ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.1.13 Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix

Film pojednávající o simulační teorii obdržel 76 chybových bodů v FE, což tvoří 19% chybovost v 415 titulcích, což je o něco méně než v Č. Největší míra chybovosti je tentokrát v A, kde chyby tvoří až 25 % titulků. Mimo řady menších a standardních chyb ve všech kategoriích akceptability došlo i k několika vážným chybám. V gramatice na rovině morfologické bývá zápis adjektiv končících na sufixy *ící/-ící* někdy problematický a právě v tomto případě došlo ke špatné volbě sufixu, což vedlo k posunu významu. Chyba je uvedena v příkladu (9). V titulcích 328–329 překladatel v podstatě přenesl význam, ale neadekvátní slovosled a nedostatek kohezivních prvků ztížilo pochopení, korektor větu výrazně vylepšil. A v titulcích 522–523 došlo k záměně spojek *jako* a *jakožto*. Spojku *jako* s funkcí srovnávací v tomto případě nelze použít, protože zde je potřeba, aby byl větný předmět *velmi detailní simulace lidí* uvozen. To plní právě spojka *jakožto*. V oblasti Č šlo nejčastěji opět o úpravy segmentace titulků nebo používání čárek. V FE došlo rovněž k několika vážným chybám. Snímek získává 82 bodů kvality v FE, 74 bodů v A a 79 bodů v Č. Všechny oblasti jsou kvalitativně na stupni Dobrý. Celkem jsem zaznamenal až 273 chybových bodů, to se rovná vzhledem k počtu titulků rovná 66% chybovosti. Výsledkem je 35 bodů kvality odpovídající Podprůměrné kvalitě⁶⁰. Dá se předpokládat, že rozsáhlé úpravy si vyžádaly mnoho času.

(44) Chyba v Matrixu – kvantitativní modul

Chyba v Matrixu / A Glitch in the Matrix	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	76	108	89	273	415	79
Chybovost v titulcích	18%	26%	21%	66%		
Počet bodů kvality	82	74	79	34		

5.1.14 Sedavci/ Sedentary

Film vykládající o negativním vlivu sezení na lidské zdraví má podle tabulky (45) 115 chybových bodů ve funkční ekvivalenci a 107 chybových bodů v akceptabilitě,

⁶⁰ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

chybovost těchto kategorií se tedy pohybuje kolem 25 % v 438 titulcích. O něco méně má pak čitelnost. V oblasti akceptability prováděl korektor nejčastěji změny v kategoriích koherence a idiomatičnosti, jednalo se o preferenční změny stejně tak i o nutné změny, rovněž došlo k jedné vážné gramatické chybě a vážnému překlepu. Překlep v titulku 277 vychází z nesprávné shody předložky s jejím komplementem, místo *z 80. let* je napsáno *z 80. letech**. Chyba by dost možná upoutala divákovu pozornost a mohla by ho zmást. Tady lze téměř s jistotou usoudit, že jde o překlep, protože překladatel měl nejspíše v úmyslu napsat *v 80. letech*. Titulky 325–326 jsou příkladem, kdy jsou v jednom titulku zaznamenány až tři odlišné kategorie chyb. Nejprve korektor upravil slovosled, což je označeno jako menší chyba koherence, poté nahradil předložkou frázi *vnímavost k tělu* gramaticky adekvátním akusativem *vnímání těla*, to je označeno jako vážná gramatická chyba. Nakonec správně upravil význam, protože ze sémantického hlediska je *vnímavost* schopnost, zatímco *vnímání* je *činnost*, jedná se tedy o standardní sémantickou chybu. Nakonec snímek obdržel 74 bodů kvality v FE, 76 v A a až 83 bodů v Č, všechny oblasti tak kvalitativně označují za Dobré. Celkem má film 291 chybových bodů, což vzhledem k 438 titulků odpovídá až 68% chybovosti. Film má tedy celkem pouze 32 bodů kvality a celkovou kvalitu lze označit za Podprůměrnou⁶¹. Dá se předpokládat, že korektura potřebovala mnoho času.

(45) Sedavci/Sedentary – kvantitativní modul

Sedavci/Sedentary	FE	A	Č	Celkem	Počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	115	107	74	296	438	77
Chybovost v titulcích	26%	24%	17%	68%		
Počet bodů kvality	74	76	83	32		

5.1.15 Jak zkrátit covid / Cracking COVID

Film o výzkumu vakcíny proti nemoci covid-19 obdržel podle tabulky (46) pouze 17 chybových bodů ve funkční ekvivalenci i čitelnosti. O něco více v akceptabilitě.

⁶¹ Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

Vzhledem k 443 titulcům se ve všech oblastech jedná o velmi nízkou míru chybovosti v rozmezí 4 až 5 %. V oblasti FE došlo ke dvěma významovým chybám. Titulek 390 (*Přestěhovala jsem se do zahraničí*) je doslovným překladem věty *I'd move to another country*, přičemž nebyl brán v potaz kontext, takže do CT nebyl převeden obsah, který by odpovídal tomu, co chtěla mluvčí říct. V titulku 562 byl rovněž nesprávně interpretován význam VT. V oblasti A došlo v titulku 280 k idiomatické chybě, kdy překladatel místo frazému *bít na poplach* napsal méně přirozené, i když do jisté míry funkční, *spustit na poplach*. Všechny tři oblasti dosáhly vysokého bodového ohodnocení – 96, 95, 96, kvalitativně jsou tak označeny za Velmi dobré a rozložení chyb je téměř dokonale rovnoměrné, což naznačuje, že překladateli nedělá ani jedna z oblastí větší potíže. Celkem jsem zaznamenal pouze 55 chybových bodů, což tvoří vzhledem k počtu titulců jen 12% chybovost. S 88 body je snímek na horní hranici stupně kvality Dobrý, zároveň je třeba přihlédnout ke dvěma vážným chybám.

(46) Jak zkrotit covid / Cracking COVID – kvantitativní modul

Jak zkrotit covid / Cracking COVID	FE	A	Č	Celkem	Počet titulců	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	17	21	17	55	443	96
Chybovost v titulcích	4%	5%	4%	12%		
Počet bodů kvality	96	95	96	88		

5.1.16 Můj rok s mindfulness / My Year of Living Mindfully

Film o zlepšování mentálního zdraví za pomoci meditace zvané mindfulness má v FE pouze šest chybových bodů, což tvoří pouhé jedno procento v 458 titulcích. Akceptabilita a čitelnost už obdržely o něco více chybových bodů, ale stále s velmi nízkou chybovostí. Došlo pouze k jedné vážné chybě ve významu. VT *Or I need to say the thing that's gonna fuck up next 48 hours of my marriage* je překladatelem přeložena jako: *nebo si musím říct, co v následujících 48 hodinách mého manželství pokazí*. Tento významový posun nebyl zaznamenán ani korektorem. Navrhl jsem tedy následující variantu: *Nebo musím říct něco, co v následujících 48 hodinách pokazí mé manželství*. V oblasti A se objevovaly menší a standardní chyby, stejně tak i v Č. Každá oblast dosáhla vysokého počtu bodů kvality a všechny mají tím pádem stupeň kvality Velmi dobrý. Vážený průměr oblastí taktéž naznačuje, že překladatel nemá ani s jednou oblastí výrazné potíže. Celkem bylo zjištěno 47 chybových bodů, což se rovná pouze 10% chybovosti. S 90 body kvality film dosáhl celkové kvality Velmi dobrý⁶².

(47) Můj rok s mindfulness – kvantitativní modul

Můj rok s mindfulness / My Year of Living Mindfully	FE	A	Č	Počet bodů za chyby – celkem	počet titulků	Vážený průměr oblastí
Počet chybových bodů	6	28	13	47	458	97
Chybovost v titulcích	1%	6%	3%	10%		
Počet bodů kvality	99	94	97	90		

Data jako počet chyb podle kategorie nebo podle typu v následující kapitole analyzuji a vyvozují z nich závěry.

⁶² Slovní hodnocení kvality oblastí a celkové hodnocení je v tabulce (2) a (3).

5.2 Kvantitativní analýza

V této části analyzuji vybraná data, abych zjistil, jak a proč dochází ke konkrétním problémům. Nejdřív v kapitole 5.2.1 představím obecná data. Kapitola 5.2.2 je poté tou nejzásadnější částí, protože rozebírá každou kategorii chyb, představuje příklady a na základě dat přichází s opatřeními. Kapitoly 5.2.3 a 5.2.4 obraz dokreslují doplňujícími postřehy z hlediska práce s kontextem a práce korektora.

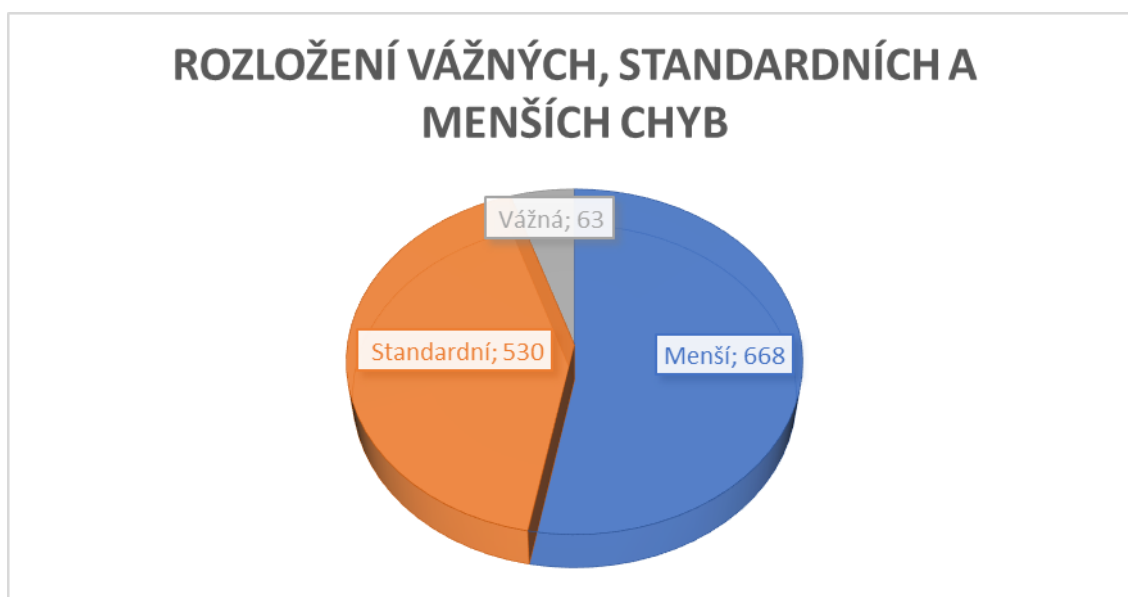
5.2.1 Souhrnná data

Celkově bylo ohodnoceno 4 278 titulků, v kterých bylo nalezeno 1261 chyb. Chyby jsou rozloženy téměř rovnoměrně mezi funkční ekvivalenci a akceptabilitou – 446 a 447, nejméně má čitelnost – 367. Toto srovnání ukazuje, že překladatelé měli obecně problémy s převodem významu, volbou stylistických prostředků nebo terminologií, ale také s koherencí, gramatikou, pravopisem nebo idiomatičností. Zatímco čtecí rychlost, segmentace a typografie se ukázaly jako méně problematické. Vyšší počet chyb FE je také způsoben faktem, že při hodnocení byl na tuto oblast přikládán velký důraz. Další data o chybách jsou dostupná v příloze v tabulkách (52), (53) a (54). Na tyto chyby se teď podívám podle jejich závažnosti.

5.2.1.1 Závažnost chyb

Pro jednotnou evaluaci toho, jaký dopad každá chyba měla na text, byl vytvořen třístupňový systém. Výsledky tohoto přístupu jsou shrnuty v tabulce (48), která ukazuje rozložení chyb podle závažnosti. Podrobnější vhled do dat ukazují v příloze tabulky (55) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Funkční ekvivalence, (56) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Funkční ekvivalence, (56) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Akceptabilita, (57) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Čitelnost a (58) Počet chyb podle závažnosti – Celkem. Relativně dobrou zprávou je, že nejvíce je menších chyb, kam se řadí preferenční změny nebo malé změny, tyto chyby tedy nemají velký dopad na text a jejich oprava nezabírá korektorovi tolik času. Bohužel se však nahromadil vysoký počet standardních chyb, které už mohou ovlivnit divákovo porozumění snímku. Vážné chyby

tvoří velmi malou část, každý jejich výskyt má ovšem velmi negativní dopad na titulek nebo dokonce i určité aspekty filmu jako pochopení děje či postav. Oblasti funkční ekvivalence a akceptability mají celkové rozložení chyb podle závažnosti podobné až na vyšší počet vážných chyb v FE. Zato čitelnost se odlišuje tím, že standardních chyb je více než menších. To je způsobeno tím, že takto jsou velmi často označovány případy nesprávné segmentace věty mezi titulky a nesprávného používání čárek.

(48) Rozložení chyb na vážné, standardní a menší

Vysoký počet standardních a několik vážných chyb nejednou negativně ovlivnily srozumitelnost či porozumění textu. V následujících podkapitolách představím konkrétní případy a doporučím opatření pro jejich předcházení. Při porovnání počtu titulků s počtem chyb se ukáže míra chybovosti. Ta naznačuje zajímavý trend.

5.2.1.2 Míra chybovosti

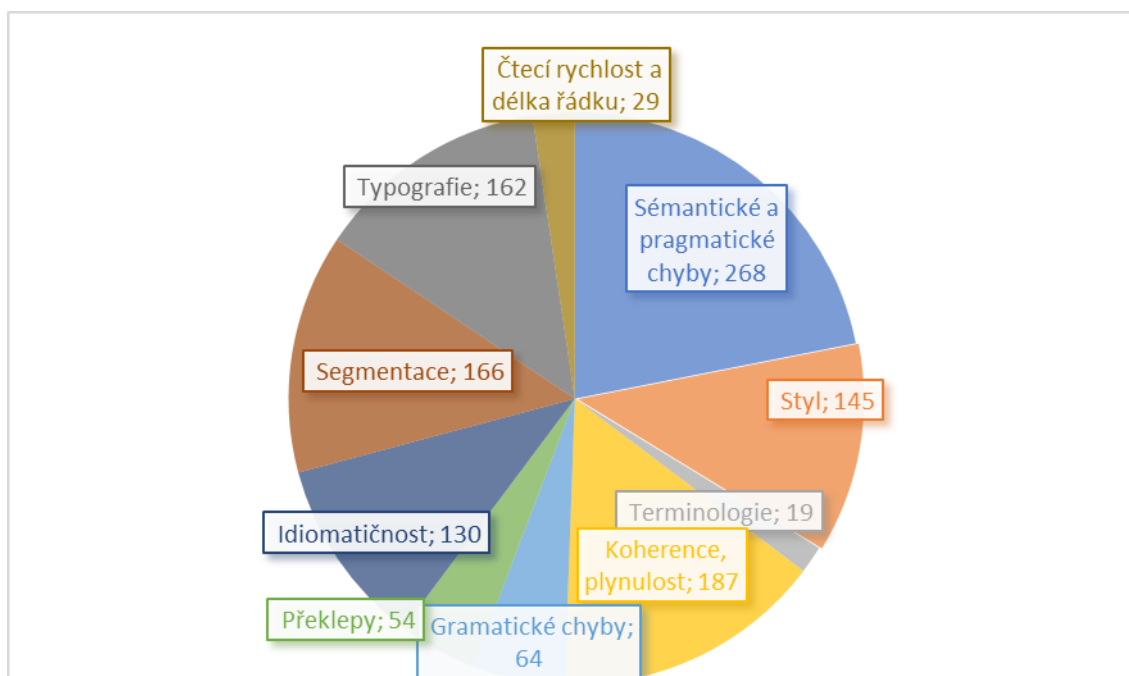
Pohled na souhrnná data poukazuje na to, že počet titulků nemá žádný vliv na míru chybovosti a tedy na výslednou kvalitu. Bylo by nasnadě se pro nedostatek zkušeností domnívat, že nižší počet titulků znamená, že film bude jednodušší překládat, protože vyžaduje méně času a úsilí. Nicméně tabulka (53) naznačuje něco jiného. Ze srovnání

krátkých filmů (prvních pět) s delšími jednoznačně nevyplývá, že by kratší filmy měly nižší chybovost. Naopak dva nejdelší filmy – *Jak zkrotit covid* a *Můj rok s mindfulness* – měly nižší chybovost než všechny kratší filmy. I při pohledu na ostatní filmy je tento předpoklad mylný. Míra chybovosti a tedy výsledná kvalita závisí na jiných aspektech, například překladatelských kompetencích, obsahu filmu a dalších, ne na počtu titulků. To platí minimálně pro tento festival.

5.2.2 Rozbor kategorií chyb

V této kapitole rozeberu jednotlivé kategorie chyb a navrhnou případná opatření, bude-li to možné. Distribuce chyb ve všech hodnocených filmech je ukázána na grafu (49). Kategorie budou analyzovány v pořadí od nejfrekventovanějších chyb po nejméně frekventované. Přímo v textu v závorce nebo v poznámce pod čarou odkazují na film a číslo titulku, kde lze danou chybu nalézt, a to ve formátu (*film, číslo titulku*). Římskou číslicí odkazují na záznam chyb, CT a VT filmů.

(49) Rozložení chyb podle kategorií

5.2.2.1 Sémantické a pragmatické chyby

Mezi nejčastější chyby patří sémantické a pragmatické chyby, z nichž je 111 menších, 114 standardních a 43 vážných. Jedná se o nejvyšší počet vážných chyb ze všech kategorií, což je způsobeno tím, že je tato kategorie na ně nejnáchylnější, protože posun ve významu může zamezit porozumění filmu. Pro lepší ilustraci toho, jak se tato kategorie objevuje ve zkoumaném vzorku slouží tabulka (59) v příloze. Procentuální hodnoty jsou výsledkem srovnání počtu chyb jedné kategorie (v této části významové chyby) s celkovým počtem chyb všech kategorií ve filmu. Nejméně významových chyb má film *Hudba z nul a jedniček* s 10,6 % a nejvíce *Jezero na dně světa* s až 44,3 %⁶³. Míra sémantických chyb je různá a dle těchto dat se nezdá, že by závisela na počtu titulků nebo obtížnosti tématu, ale spíše na překladatelské kompetenci a zkušenostech. S významovými chybami měli překladatelé pokaždé problém. Mezi menšími chybami se obvykle objevuje špatně zvolený překladatelský postup jako například zbytečné zobecňování (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 114), preferenční změny (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 136, 141) dále nevhodné kolokace nepatrně posunuly význam (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 145) nebo překladatel bezdůvodně vynechal část informace (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 154, 291). Standardní chyby zahrnují přílišnou generalizaci (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 302)⁶⁴, výrazný posun ve významu (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 325) , vážnější vynechání informace (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 441) a změny ve významu, které ale neovlivnily smysl textu, například nezměnily způsob, jakým by divák mohl chápat určitou postavu (*Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 116; *Jezero na dně světa*, 158, 216). Vážné chyby jsou ty, které již výrazně mění význam nebo ovlivňují celkový smysl textu (*Jezero na dně světa*, 225; *Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky*, 179, 223, 225).

⁶³ Výpočet: (počet významových chyb : počet celkových chyb) × 100 = chybovost. (7 : 66) × 100 = 10,6 %. (35 : 79) × 100 = 44,3 %.

⁶⁴ V tomto případě se jedná o zvláštní případ generalizace, kdy překladatel zachoval konotaci významu, ale přitom pozměnil denotační význam. Expresivita, účinek na čtenáře zůstal zachován, avšak invariantní obsah zcela ne.

Na základě nejběžnějších chyb a jejich příčin lze vyvodit několik opatření pro předcházení těmto problémům. Zdůraznil bych znalost kulturních jevů, která byla v řadě případů nedostatečná⁶⁵. V mnoha případech překladatelé také vynechávají informace, a to ani v případech, kdy to nevyžaduje prostorové nebo časové omezení. Je nutné proto pozorně poslouchat dialog a při následné kontrole titulků by se měl překladatel ujistit, že nic nevynechal. To platí i pro vizuální neverbální informace. V těchto případech by měl zvážit, zda je možné nápis přeložit, aniž by to zvyšovalo čtecí rychlost, a jak významná informace je. Překladatelé také generalizovali, což je při směru z angličtiny do češtiny velmi ojedinělá strategie a místo toho by měli spíše monosémantizovat a vybrat konkrétnější označení pro danou skutečnost. Existuje řada příčin významových chyb, ať už nepozornost, nesprávná volba překladatelské strategie nebo nepochopení textu. Vážné významové chyby by se v překladu samozřejmě neměly objevovat a alespoň těm by se měl být překladatel schopný vyhnout. Nicméně zde je potřeba vyzdvihnout roli korektorů a preview diváků, kteří bývají na AFO zpravidla zkušenější a většinu takových chyb dokážou spatřit. Obzvláště méně zkušení překladatelé nemusí být schopni vyhledat nebo si uvědomit daný smysl výpovědi, a tak je následná korektura o to důležitější. Zároveň by však míra významových chyb neměla být tak vysoká, aby to korektora stálo nepřiměřeně mnoho času.

5.2.2.2 *Koherence a plynulost*

Druhým nejčastějším typem chyby je koherence a plynulost. Celkem jich bylo zaznamenáno 187. Menších chyb je 134, poté je 44 standardních a 6 vážných chyb. Tabulka (60) představuje míru chyby vůči ostatním chybám v jednotlivých filmech tak jako tabulka (59), ale tentokrát v oblasti akceptability. Dva filmy, *Archa 2.0* a *Porozumění*, s tímto typem chyby neměly žádné problémy a kromě čtyř filmů, jež dosáhly vyšší míry chybovosti (18 % a více), se v ostatních snímcích tato chyba vyskytovala v nižší míře, to ukazuje i medián 12,1 %. V případě menších chyb korektor prováděl změny z důvodu ne zcela adekvátního slovosledu (Chyba v *Matrixu*, 145), rozhodl se vynechat zanedbatelné informace za účelem vyšší plynulosti (Chyba v

⁶⁵ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 116, 221

Matrixu, 193) nebo naopak explikovat informaci pro lepší porozumění (Chyba v Matrixi, 196), dále také přidával nebo odebíral spojky (Chyba v Matrixu, 252, 254). Mezi běžné standardní chyby patří neadekvátní slovosled, který by už divák zpozoroval (Chyba v Matrixu, 414), nebo návaznost titulků v rámci jednoho souvětí či myšlenky (Chyba v Matrixu, 502–505). Překladatel se někdy přespříliš držel výchozího textu, což vedlo k nižší koherenci textu (Chyba v Matrixu, 473–474). Vážných chyb je minimum, proto není možné tolik generalizovat. Nicméně ve většině výskytů dochází k nedostatečné návaznosti titulků a shodě větných členů, které už výrazně ztěžují porozumění (Chyba v Matrixu, 328–329; Všechno vidět, všude, 266–267, 284), a k vynechání kohezivního prvku, což zabraňuje porozumění (Hudba z nul a jedniček, 275, 318).

K snížení tohoto typu chyb doporučuji, aby překladatel přikládal větší váhu následné kontrole textu a sledoval zejména návaznost titulků a informací. Potom je důležité uvědomit si téma a réma výpovědi a podle toho upravit slovosled a oprostit se od stavby výchozího textu. Například když je dialog nepřipravený a účinkující nedokončí větu nebo ji přerušuje fatickými výplněmi, které nemají žádnou funkci, je z hlediska plynulosti a koherence textu adekvátnějším řešením tyto elementy do titulků nepřenášet a dát přednost lehčí srozumitelnosti.

5.2.2.3 Segmentace

Vysoký počet chyb je také zaznamenán v kategorii segmentace. V oblasti čitelnosti tvoří 166 chyb z celkových 357. Je zaznamenáno 92 menších, 75 standardních a žádná vážná chyba. Tabulka (61) tak jako předchozí tabulky ukazuje míru výskytu této chyby. Z ní lze vyčíst, že ve většině filmů se jednalo o méně problematickou kategorií, přesto je v rámci všech vzorků persistentní – objevuje se ve všech filmech až na jeden (*Můj rok s mindfulness*). Ve dvou nejkratších filmech se jednalo o nejvýraznější problém během korektury, v dalších snímcích byla segmentace o trochu méně problematická. V případě menších chyb dochází nejčastěji k neadekvátnímu dělení mezi řádky titulku, kdy překladatel nestavěl větné členy tak, aby tvořil co největší syntaktické celky (Sedavci, 17, 60, 135, 141). Místy nevhodné je také dělení vět (Sedavci, 96, 154) a způsob, jakým byly větné členy rozděleny mezi titulky (Sedavci, 129–130). Standardní chybou je nejčastěji neadekvátní dělení věty mezi titulky, kdy je titlek buď nevhodně

rozdělen nebo spojen (Sedavci, 64–65, 153, 156, 193). Tato data ukazují, že segmentace je všeobecně vedlejší problém v případě festivalu AFO57.

Aby se takovým chybám předcházelo, je třeba kromě důsledné kontroly a znalosti zásad festivalu být si vědom, jaký má konkrétní segmentace vliv na srozumitelnost textu, což pomůže překladateli ulehčit divákovi porozumění. Pravidla segmentace jsou uvedena i v zásadách titulkování AFO57, kde je například uvedeno, že pokud má titulek dva řádky, ten horní musí být kratší než dolní, aby titulek zabíral co nejméně prostoru na obrazovce.

5.2.2.4 Typografie

Čtvrtým nejčastějším typem jsou chyby typografické. V rámci oblasti čitelnosti tvoří téměř polovinu všech chyb (171 z 365). Těch je celkem 56 menších, 101 standardních a dvě vážné. Při pohledu na tabulku (61) se ukazuje, že překladatelé měli až na pár výjimek s používáním typografických prostředků trvalý problém, obzvláště ve snímcích *Všechno vidět, všude*, *Můj rok s mindfulness* a *Hudba z nul a jedniček*. Jako jedna ze dvou kategorií má více standardních než menších chyb. Hlavní příčinou je, že jako standardní chyba je nejčastěji hodnocena interpunkce, konkrétně použití čárek (*Všechno vidět, všude*, 102, 109, 124, 125). Nejvíce takových chyb se objevovalo právě ve filmu *Všechno vidět, všude*. V něm docházelo také k mnoha menším typografickým chybám, do nichž patří používání dvojitých rovných uvozovek ("), což je v rozporu s pravidly festivalu i pravopisem češtiny. Rovné uvozovky jsou v softwaru *Subtitle Edit* lehce zadatelné oproti náležitým českým uvozovkám formátu 9966, pro jejichž zadání je potřeba použít kód ASCII (*Všechno vidět, všude*, 135 a další). Do menších chyb patří i přidání mezery po spojovníku v dialogu (*Všechno vidět, všude*, 140, 141, 360), nadbytečná mezera mezi slovy (*Všechno vidět, všude*, 192) a nesprávné použití kurzívy (*Všechno vidět, všude*, 250). Vážné chyby jsou pouze dvě, a to ve filmu *Hudba z nul a jedniček*, kdy překladatel systematicky používal trojtečku a v titulku 237 způsobil tu stejnou chybu a zároveň nesprávně použil čárku⁶⁶.

⁶⁶ Chyba v systematickém používání trojtečky je zaznamenána v příkladu (23).

Pro zamezení těchto chyb si musí překladatele pečlivě zkontrolovat svou práci a také mít perfektní znalost interpunkce v češtině a kromě toho znát zásady festivalu a v případě pochybností ověřit správnost buď v Internetové jazykové příručce nebo v zásadách titulkování AFO.

5.2.2.5 Styl

Kategorie stylu má také relativně vysoký počet chyb. Ze 145 chyb je 109 menších a 35 standardních a jedna vážná. Tento typ chyby je zajímavý tím, že na rozdíl od jiných kategorií je rozložení chybovosti mezi filmy více nerovnoměrné. Tabulka (59) ukazuje, že v osmi filmech je styl vedlejším problémem, zato v dalších osmi je již výraznější. Tento ostrý kontrast může být způsoben aspekty textu, kdy má daný dokument či účinkující určitý styl. Například film *Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky* je dokument, kde pouze jedna vypravěčka komentuje život zvířete a prostředí, ve kterém žije. Tento žánr je specifický tím, že doprovodný komentář využívá expresivnější stylistické prostředky nebo prostředky z vyšší vrstvy slovní zásoby. Překladatel tedy nemusel pokaždé vybrat zcela funkčně ekvivalentní protějšek. Příčina může také vést v mimotextových aspektech překladu, například v nedostatečné překladatelské kompetenci. Mezi menší chyby se často řadí preferenční změny (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 194, 198, 245), méně adekvátní volba registru (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 195, 233, 234, 273) nebo korektor volil expresivnější a stylově aktivnější vyjádření pro zvýšení účinku na adresáta a silnější komunikační efekt (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 92–93, 113, 131, 221, 226, 253, 259). Standardní chyby tvořily podobné případy, ale změny již byly nutné anebo výrazně zvyšovaly estetickou funkci CT (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 145, 163, 164, 170, 174, 187, 243). Korektor byl nucen volit expresivnější jazykový prostředek, vyšší vrstvu slovní zásoby (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 149, 191) nebo adekvátnější registr (*Antarktida: Zamrzlý čas*, 165). Jediná vážná chyba v tabulce (50) je způsobená korektorem a lze ji vidět ve čtvrtém sloupci. Tuto chybu lze zařadit i do kategorie idiomaticnost. Kromě toho, že je naprosto nepřírozená a takový frazém neexistuje, z hlediska vrstvy slovní zásoby je lexikální prostředek nevhodně vysoko a je otázkou, zda výpověď sama o sobě nese nějaký význam.

(50) Příklad vážné chyby v kategorii styl z filmu *Antarktida: Zamrzlý čas*

Titulek	VT	CT – překlad	CT – korektura
106	Under kilometers thick ice, ancient forests and animals sleep frozen in time.	Pod <u>kilometry tlustým</u> <u>ledem</u> spí starobylé lesy a zvířata, dočista zamrzlí v čase.	Pod <u>ledem kilometrových</u> <u>mocností</u> spí starobylé lesy a zvířata, dočista zamrzlí v čase.

Jako opatření lze navrhnout rychlou stylistickou analýzu celého textu i menších celků, aby překladatel volil expresivitu i vrstvu slovní zásoby odpovídající dané scéně a žánru. Například při popisu krajiny bývá monolog bohatý na používání obrazných pojmenování nebo výrazových prostředků, takže vypravěč může používat i lexémy z knižní vrstvy. Překladatel musí překlad přizpůsobit danému stylu originálu i v rámci prostorových a časových omezení. V potaz je třeba brát také to, že výsledný efekt, jaký stylotvorné prostředky mají, nezávisí na jednotlivých slovech či větách, ale na celku. Někdy by bylo vhodné provádět i rychlou analýzu registru zejména v případech, kdy je registr účinkujícího něčím specifický.

5.2.2.6 Idiomatičnost

O něco menší ale stále poměrně vysoké zastoupení má kategorie idiomatičnost. Menší chyby jsou v počtu 67, standardní v počtu 62 a je jen jedna vážná chyba. Jak indikuje tabulka (60), neadekvátní idiomatičnost je přetrvávající problém v celém vzorku, avšak povětšinou v nižší míře. Nejvíce jí bylo zaznamenáno ve filmu *Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů*. Pokud jde o menší chyby, v CT se objevují syntaktické struktury z VT⁶⁷ a interference z VJ na morfologické úrovni⁶⁸, které by však neměly mít vliv na porozumění. Dále se objevují méně adekvátní kolokace⁶⁹ a preferenční změny korektora⁷⁰. Mezi standardní chyby patří nejčastěji doslovný překlad⁷¹, neustálené

⁶⁷ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 144, 224, 362, 387

⁶⁸ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 199, 212, 215, 297

⁶⁹ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 391, 399

⁷⁰ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 206, 293, 294, 335

⁷¹ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 138, 231, 296, 372, 465, 466

frazémy⁷², nepřirozený syntax a výběr lexikálních prostředků⁷³ a neidiomatické kolokace⁷⁴. Jediná vážná idiomatická chyba se vyskytla ve filmu *Archa 2.0* a byla uvedena v příkladu (21) v kapitole 4.2.2.7.

Výběr přirozených jazykových prostředků by se neměl podceňovat. Obecně platí, že by se měl překladatel oprostít od VT na všech jazykových úrovních. Pokud si není jistý daným výrazem, je možné ověřovat kolokace například pomocí Českého národního korpusu a funkce KonText⁷⁵. Také by se měl vyvarovat přebírání syntaktických struktur VT a dávat pozor na interference z jazyka VT. Znalost frazeologie je zásadní, v případě VJ jde o rozpoznání frazémů VJ a v případě CJ je nutné si neustále rozšiřovat povědomí o jeho frazeologii, aby mohl být vybrán adekvátní idiom. Pokud překladatel nemá vlastní znalosti, měl by být schopný dohledat význam idiomu ve VT a najít vhodný český protějšek pro CT. Existuje pár publikací, které se tímto tématem zabývají⁷⁶.

5.2.2.7 Gramatické chyby

Kategorie gramatických chyb a následující tři další typy se vyskytují o dost méně. Gramatických chyb je celkem 64 z toho je 18 menších, 41 standardních a pět vážných. Při pohledu na tabulku (60) je vidět, že tři filmy neměly s gramatikou žádný problém, přičemž dva filmy – *Archa 2.0* a *All at Sea* – jsou krátké a třetí film *Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky* patří mezi dlouhé filmy, ale má pouze 170 titulků. Delší snímky již měly o něco více gramatických chyb. Je tedy nasnadě polemizovat nad tím, zda nižší počet titulků umožňuje překladateli efektivněji se těmito chybám vyvarovat a provést pečlivější následnou kontrolu gramatiky. Na druhou stranu tři filmy dosáhly nadprůměrné míry gramatických chyb – *V přírodě*, *Porozumění* a *Můj rok s mindfulness*. První zmíněný je také krátký film, a tuto myšlenku tedy částečně

⁷² Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 131

⁷³ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 184, 334, 389

⁷⁴ Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů, 250, 311

⁷⁵ Odkaz na korpus: <https://www.korpus.cz/kontext/query?corpname=syn2020>

⁷⁶ Například Šmírbuch jazyka českého: Slovník nekonvenční češtiny 1945-1989 od Patrika Ouředníka

vyvrací. Nakonec lze říct, že nižší počet titulků může být jedním z faktorů, který snižuje pravděpodobnost gramatické chyby.

Případy jsou různorodé, objevují se například chyby v psaní velkých písmen⁷⁷, psaní spřežek⁷⁸, používání předložek⁷⁹ a běžně problematických zájmen, jako jsou mně/mě⁸⁰ nebo vašim/vaším⁸¹. Také se objevil případ nesprávné shody předmětu s přívlastkem shodným⁸² nebo nesprávná volba adjektiv se sufixy -icí/-ící⁸³.

Pro předcházení gramatických chyb lze snad pouze zdůraznit fakt, že překladatel musí perfektně ovládat gramatiku CJ. Při nejistotě je vhodné ověřovat gramatickou správnost pomocí slovníků, pravopisných příruček, popřípadě využít Internetovou jazykovou příručku⁸⁴. Užitečným nástrojem je také kontrola pravopisu v textových editorech, jehož použití je doporučeno i v zásadách AFO57.

5.2.2.8 Pravopisné chyby

Překlepů je zaznamenáno pouze 54, z čehož je 32 menších, 19 standardních a tři vážné. Ve většině snímků se podle tabulky (60) jedná o marginální problém a v několika žádný překlep nalezen nebyl, naopak ve třech – *Archa 2.0*, *Porozumění*, *Můj rok s mindfulness* – jich je v poměru k ostatním chybám o něco více. Příčinou je pravděpodobně nedostatečné soustředění při překladu a nedbalá následná kontrola. Menší chyby divák nemusel spatřit a nemohly jej tak ovlivnit. Překladatel například vynechal písmeno na konci slova nebo napsal jiné, což změnilo deklinaci slova⁸⁵, docházelo také k opakování

⁷⁷ Chyba v Matrixu, 132; Všechno vidět, všude, 215

⁷⁸ In Nature, 43

⁷⁹ Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 452

⁸⁰ Chyba v Matrixu, 293

⁸¹ Všechno vidět, všude, 281

⁸² Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 102

⁸³ Antarktida: Zamrzlý čas, 383; Chyba v Matrixu, 185

⁸⁴ <https://prirucka.ujc.cas.cz>

⁸⁵ Můj rok s mindfulness, 176, 179

gramatických slov jako například zvratného *se* nebo podmiňovacího *by*⁸⁶ a vynechávání diakritiky⁸⁷.

Mezi standardní chyby patří vynechání významových slov⁸⁸, špatná shoda mezi préteritovým tvarem *být* a plnovýznamovým slovesem (například **probíraly jsem*)⁸⁹, viditelné opakování slov⁹⁰, vynechání předložky⁹¹ nebo nesprávná shoda přívlastku shodného se jménem⁹². Objevilo se i pár vážných chyb, kde se jednalo také o vynechání nebo přidání písmene, přitom však došlo k výrazné změně významu⁹³.

Co se týče opatření, zde je opět potřeba zdůraznit nutnost kontroly překladu a využití kontroly pravopisu v textovém editoru. Pravopisné chyby by se obzvláště v titulcích neměly nikdy vyskytovat, jelikož se často jedná o chyby, které jsou lehce zpozorovatelné, pozornost je třeba věnovat překlepům měnící význam. Na rozdíl od významových chyb, ke kterým může dojít z důvodu nedostatečné rešerše nebo neznalosti, se dá překlepům jednoduše předejít, proto by jejich tolerance měla být nulová.

5.2.2.9 Čtecí rychlost a délka řádku

Druhou nejméně problematickou kategorií je čtecí rychlost a délka řádku, zde spadá celkem 29 chyb, 14 menších, 14 standardních a jedna vážná. Na základě tabulky (61) je patrné, že tato technická stránka titulkování s sebou nenese žádné rozporuplné problémy už jen z toho důvodu, že pravidla jsou jasně daná. Pouze dva filmy dosáhly vyšší míry této chyby vůči celkovému počtu chyb – *Hudba z nul a jedniček* a *Jak zkrátit covid*. Ve většině případů šlo o moc vysoký počet znaků za sekundu (CPS). Jako menší

⁸⁶ Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 140, 168

⁸⁷ Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 337

⁸⁸ Můj rok s mindfulness, 230

⁸⁹ Můj rok s mindfulness, 236, 430

⁹⁰ Můj rok s mindfulness, 263

⁹¹ Můj rok s mindfulness, 332

⁹² Můj rok s mindfulness, 498

⁹³ Všechno vidět, všude, 295, 301

chyby jsou označovány hodnoty kolem 18 CPS⁹⁴ a jako standardní chyby hodnoty dvacet a víc⁹⁵, nejednoznačné výskyty jsou posuzovány individuálně. Kategorie je nejvíc problematická ve filmu *Hudba z nul a jedniček*, kde se vyskytuje mnoho vizuálních neverbálních informací, jež se objevují zároveň s dialogem nebo po velmi krátkou dobu. Právě jediná vážná chyba vznikla vložením obrazové informace i mluveného slova do jednoho titulku⁹⁶. Překladatel se v těchto případech snažil do titulků vložit všechny informace, důsledkem čehož vytvořil dlouhé titulky, které by divák nestihl přečíst.

Aby se těmto chybám předcházelo, je potřeba dodržovat festivalem uvedené CPS a délku řádku. Je-li to potřeba, výpověď se dá kondenzovat a v nejkrajnějším případě lze informaci vynechat, pokud není zásadní, což je v titulkování běžná praxe. Pokud je obrazová informace významná pro pochopení filmu, nabízí se řešení vytvořit další soubor s titulky obsahující pouze překlad obrazových informací. Finálním produktem pak budou hlavní titulky na dolním řádku a překlad obrazových informací na horním řádku.

5.2.2.10 Terminologie

Nejméně se vyskytující kategorií je terminologie. Objevila se celkem 19krát, z čehož jsou 4 menší a 15 standardních chyb. Je zřejmé i podle tabulky (59), že tato kategorie nezpůsobuje překladatelům problémy, pouze v několika snímcích vznikly jednotky chyb. Mezi menší chyby patří například chybějící kapitalizace vlastních jmen⁹⁷ nebo termín v CJ není zapsaný celý⁹⁸ nebo se nepoužívá v daném kontextu⁹⁹. Standardními chybami jsou například špatně zapsaná vlastní jména¹⁰⁰, v CT je zvolen nezavedený

⁹⁴ *Hudba z nul a jedniček*, 257, 287

⁹⁵ *Hudba z nul a jedniček*, 128, 160, 165, 166, 171, 186, 206

⁹⁶ Chyba je popsána v příkladu (24)

⁹⁷ *Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů*, 448

⁹⁸ Chyba v *Matrixu*, 229

⁹⁹ *Antarktida: Zamrzlý čas*, 160

¹⁰⁰ Chyba v *Matrixu*, 463

termín¹⁰¹ nebo termín užívaný v jiném kontextu¹⁰² ztěžující pochopení. V jednom případě je název písňě ponechán ve VJ, ale je nesprávně zapsán¹⁰³. Nejčastěji se však na tomto stupni objevují nevhodně zvolené protějšky v CT¹⁰⁴.

K tomu, aby překladatelé těmto chybám předcházeli, navrhuji provádět řádnou rešerši a využívat spolehlivé zdroje, které doporučují i samotné koordinátorky festivalu. Jsou to například www.biolib.cz pro názvy rostlin a zvířat, www.aquatab.net pro názvy ryb. Dále mohu doporučit stránky organizace Prague Pride, kde je terminologie pojmů LGBTQ+¹⁰⁵, anebo anglicko-český technický slovník¹⁰⁶. Pro titulkování méně vhodné, ale stále užitečné jsou terminologické databáze Evropské unie IATE a EUR-Lex, kde lze najít pojmy z oblasti práva, a terminologická databáze pro normy a standardizaci¹⁰⁷, kterou je však třeba si předplatit. Je důležité si také ověřovat psaní vlastních jmen, zejména pokud se jedná o jména mimo anglický nebo český jazyk jako tomu bylo v jednom případě ve filmu *Všechno vidět, všude*¹⁰⁸.

¹⁰¹ Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 307

¹⁰² Antarktida: Zamrzlý čas, 172

¹⁰³ Hudba z nul a jedniček, 149

¹⁰⁴ Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů, 409; Jezero na dně světa, 360; Hudba z nul a jedniček, 366; Chyba v Matrixu, 195; Antarktida: Zamrzlý čas, 112, 134, 297

¹⁰⁵ <https://www.praguepride.cz/cs/vzdelavani/publikace-a-vyzkumy>

¹⁰⁶ <https://e-konstrukter.cz/prakticka-informace/anglicko-cesky-technicky-slovník>

¹⁰⁷ <https://www.nlnorm.cz/terminologicky-slovník>

¹⁰⁸ *Všechno vidět, všude*, 388

Ve vzorku existuje také několik případů, kdy chybu není možné jasně kategorizovat, a tak je přiřazena pod jednu ze tří oblastí – funkční ekvivalence, akceptabilita nebo čitelnost. Těchto chyb je pouze 37, z nichž je 14 v FE, 15 v A a osm v Č, a vyskytují se jen výjimečně a nesystematicky.

V posledních dvou částech kvantitativní analýzy představím doplňující informace, které se týkají poměru absolutních a relativních chyb a chyb způsobených korektorem.

5.2.3 Práce s kontextem – poměr absolutních a relativních chyb

Parametr určující, zda je chyba relativní (kontextová) nebo absolutní (nezávislá na kontextu), zpracovává data z jiného úhlu pohledu a reprezentuje ho tabulka (63). Konkrétně sloupec „relativní“ představuje, v kolika případech překladatel nepochopil nebo nebral na vědomí kontext, pokud měl, což vedlo k posunu významu, volbě nesprávného stylu či registru a popřípadě i nesprávnému překladu termínu. Naopak sloupec „absolutní“ podle očekávání ukazuje, že absolutních chyb, jako jsou například koherence nebo segmentace, je celkově téměř dvojnásobek oproti relativním, protože jen chyby funkční ekvivalence jsou brány jako relativní (kontextové) chyby. Pouze ve dvou filmech – *Antarktida: Zamrzlý čas* a *Jezero na dně světa* – je zaznamenáno více relativních chyb a ve filmu *Shaba* je poměr vyrovnaný.

Pro snížení počtu relativních chyb doporučuji brát v potaz situační kontext pro volbu správného protějšku¹⁰⁹ a neméně důležitý je i kulturní kontext pro adekvátní překlad kulturně specifických prvků¹¹⁰.

5.2.4 Chyby korektora

Tato podkapitola se zabývá chybami na straně korektora a preview diváka a pokouší se přijít na jejich příčiny. Model FAR+ chyby rozděluje na ty opravené korektorem a na ty přehlédnuté korektorem a zaznamenané až hodnotitelem. Také zaznamenává případy, kdy korektorova oprava je neadekvátní a dostane se až k divákům. V téměř všech

¹⁰⁹ *Antarktida: Zamrzlý čas*, 85

¹¹⁰ *Jezero na dně světa*, 260

filmech korektoři zpozorovali většinu chyb. Ovšem ve filmu *Jak zkrotit covid* přehlédli korektor 29 chyb, ale opravil pouze sedm chyb. Podobná anomálie je i ve snímku *Porozumění*. Film *Můj rok s mindfulness* je v tomto ohledu vyrovnaný. Tato data prezentuje tabulka (64). Chyby jsou různorodé a nelze jednoznačně říci, že nějaká kategorie převažuje.

Nicméně všechny tři filmy se od ostatních odlišují tím, že celkově mají velmi málo chyb a jsou ohodnoceny velmi pozitivně. Na druhou stranu filmy s větším počtem chyb mají relativně méně chyb přehlédnutých korektorem. Vypočítá-li se míra chyb opravených hodnotitelem v tabulce (51) ve třetím sloupci v celkovém počtu chyb, jenž je v druhém sloupci, je patrné, že filmy s vyšším počtem chyb (například *Sedavci*) nemají žádné nebo jen minimální chyby opravené hodnotitelem. Barvy pomáhají tento rozdíl zvýraznit, odstíny zelené jsou nižší čísla a naopak odstíny červené jsou vyšší čísla. *Jak zkrotit covid* má celkově málo chyb, ale většinu korektor nespasil. *Sedavci* mají mnoho chyb a korektor přehlédl jen minimum. Nabízí se tedy hypotéza, že korektor má tendenci přehlížet některé chyby a věnovat korektuře méně pozornosti, usoudí-li na začátku, že překlad je dostatečně adekvátní a obsahuje málo chyb. Data jsou ovšem k prokázání této hypotézy nedostatečná a slouží spíše jako podnět k dalšímu výzkumu. Tabulka (64) ukazuje navíc ještě neadekvátní změny provedené korektorem, těch je minimum, a nemají tak negativní dopad na hodnocení.

(51) Chyby opravené korektorem a hodnotitelem v poměru k celkovému počtu chyb a neadekvátní opravy

Filmy	Celkový počet chyb	Hodnotitel – absolutní počet chyb	Hodnotitel – relativní počet chyb
Archa 2.0	7	0	0%
Jednobuněčně	24	0	0%
V přírodě	10	0	0%
Pod hladinou moře	18	1	6%
Shaba	20	0	0%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	73	1	1%
Antarktida: Zamrzlý čas	153	2	1%
Jezero na dně světa	79	9	11%
Porozumění	15	11	73%
Hudba z nul a jedniček	66	20	30%
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	208	0	0%
Všechno vidět, všude	126	14	11%
Chyba v Matrixu	186	16	9%
Sedavci	211	2	1%
Jak zkrotit covid	36	29	81%
Můj rok s mindfulness	27	13	48%
Celkem	1259	118	9%

5.3 Hodnocení modelu

V poslední části páté kapitoly krátce zmíním několik nedostatků tohoto modelu, které se objevily až během samotného hodnocení. Prvním z nich je nejasná hranice mezi kategoriemi, jimiž jsou například styl, koherence a plynulost nebo idiomatičnost. Je možné, že chyby, které lze zařadit do kategorií *koherence* a *plynulost* nebo *idiomatičnost*, jsou tak vážné, že mění smysl výpovědi a mohou být přerazeny do

kategorie *sémantické a pragmatické chyby*. Zda je to nedostatek je ovšem diskutabilní, protože jazyk jako takový je propojený a nelze jeho jednotlivé aspekty a roviny vnímat samostatně, ale holisticky. Spíše jde o jednu z přirozených vlastností jazyka. Pokud bych se pokusil kategorie takto rigidně nadefinovat, výsledný model by mohl postrádat určitou flexibilitu.

Také hranice mezi jednotlivými stupni závažnosti je někdy dost vágní. K vytvoření systému s jednoznačnými definicemi, které by zahrnovaly veškeré případy, by bylo potřeba přidat více stupňů a to by snížilo flexibilitu modelu a zbytečně zvýšilo jeho komplexnost. Je třeba také dodat, že závažnost chyb není v modelu FAR+ dostatečně zohledňována při kvalitativním hodnocení. Filmy, které získaly hodnocení kvality Velmi dobrý, mají také vážné chyby, i když v celkovém vzorku tvoří jen malé procento. A je sporné, zda by měl film obdržet nejvyšší hodnocení, pokud mají dané titulky vážné chyby.

Jako problémový lze vnímat i fakt, že základní jednotkou modelu není titulek, tak jako je tomu v případě modelu FAR (Jan Pederson 2017), ale slovo. To způsobuje potíže při hodnocení filmu *Antarktida: Zamrzlý čas* v kapitole 5.1.7, kdy je počet chybových bodů vyšší než počet titulků, což vedlo k záporné hodnotě v kvantitativním hodnocení. To by se nestalo, pokud bych následoval postup Jana Pedersona. Zároveň bych však chtěl podotknout, že by nebylo možné zaznamenat případy, kdy je více typů chyb v jednom titulku. Při vývoji modelu jsem tedy dal přednost přesnosti. Tento problém by se dal také teoreticky vyřešit změnou bodování.

Pokud by měl být model využit v dalších studiích, měla by být ověřena jeho funkčnost. Zejména z hlediska intersubjektivní spolehlivosti (Reiss 1971), tedy vyhodnotit jeden vzorek několika hodnotiteli a zjistit, do jaké míry se daná hodnocení liší. Pokud by se lišila jen minimálně, model lze pokládat z tohoto hlediska za funkční.

Závěr

Cílem této práce je vyhodnotit kvalitu titulků na filmovém festivalu AFO57 porovnáním cílového textu překladatele a finální verze titulků po dvou korekturách. To je uskutečněno pomocí modelu FAR+, který jsem upravil specificky pro tento účel. Tento model, jenž vychází z modelů FAR (Pedersen 2017) a MAP (Martínez Mateo et al. 2016), poskytuje kvalitativní a kvantitativní hodnocení. Jeho výsledky lze shrnout takto: Průměrný počet bodů kvality všech filmů je 56, což odpovídá kvalitě Vyhovující. Titulky zcela nesplňují požadovanou kvalitu. V překladech se často objevují významové nepřesnosti, jazykové prvky nepřírozené pro češtinu nebo gramatické chyby. Kvalitativní hodnocení jednotlivých filmů ukazuje, že z 16 filmů mají 2 Nevyhovující kvalitu, 4 mají Podprůměrnou kvalitu, 3 Vyhovující kvalitu, 5 z nich má Dobrou kvalitu a 2 mají Velmi dobrou kvalitu. Mezi nejčastější chyby patří významové chyby, nedostatek koherentnosti, neadekvátní segmentace, typografické chyby, jimiž je zejména nesprávné používání čárek, a mnohokrát se objevují i stylisticky nevhodné obraty či neidiomatické fráze. V nižším počtu byly v překladech nalezeny gramatické chyby, překlady, nevhodně nastavená čtecí rychlost a neadekvátní překlad terminologie.

Analýza také zjistila, že v rámci zkoumaného vzorku filmů nemá počet titulků vliv na výslednou kvalitu dokumentu. Pokud je film kratší, neznamená to, že jeho kvalita musí být vyšší. Tvrzení, že krátké filmy mají automaticky vyšší kvalitu než delší, předpokládá, že překladatel měl více času na nalezení všech chyb v menším počtu titulků. Vybraný vzorek toto jednoznačně neindikuje. Právě dva nejdelší filmy obdržely nejvyšší hodnocení. Dále data o chybách korektora naznačují, že pokud korektor na začátku kontroly usoudí, že překlad neobsahuje vysokou míru chyb, je větší tendence následující chyby přehlížet, pokud se objeví. Přehlédnutých chyb však není tolik, aby se kvalita těchto filmů výrazně snížila. Pro nedostatek dat tuto hypotézu nelze prokázat a bylo by nutné ji budoucím výzkumem potvrdit, či vyvrátit.

Překladatelský proces je dle výsledků analýzy už nyní na vysoké úrovni. Aby se do budoucna kvalita titulků ještě zvýšila, navrhuji několik opatření. Je potřeba říct, že kvalitu lze zvýšit pouze do určité míry, protože festival má jen omezené finanční prostředky a filmy často překládají méně zkušení studenti překladatelství, pro něž je to cenná zkušenost. Všechna tato doporučení berou v potaz i časovou tíseň při tvorbě titulků. Opatření proti konkrétním chybám uvádím v kapitole 5.2.2, zde se budu

soustředit na obecnější návrhy. Doporučuji korektorům a překladatelům mezi sebou více komunikovat. Například tím, že překladatel pošle korektorovi veškeré zdroje, podle kterých překládal termíny nebo kulturně specifické prvky. Překladatel si tak tímto obhájí svá řešení a korektor ušetří čas a v případě potřeby může vyhledávat i v jiných zdrojích.

Aby si překladatelé mohli vybírat film, který jim tematicky a kompetenčně vyhovuje, doporučuji přidat k filmům stručné, až heslovité popisky. Je však dobré podotknout, že k filmům již jsou někdy dostupné ukázky a překladatel se na film může podívat ještě předtím, než si ho vybere a začne na něm pracovat. Proto je toto doporučení spíše okrajové.

Překladatele bych povzbudil, aby používali zdroje jako Internetovou jazykovou příručku, slovníky synonym nebo Český národní korpus pro překlad do češtiny, který lze použít například k hledání kolokací. Pro synonyma nebo kolokace je užitečný také generátor textu na bázi umělé inteligence. Poté, co překladatel obdrží zpětnou vazbu od korektora, měl by se také podívat na své titulky po korektuře v programu *Subtitle Edit* v režimu *Compare*, kde může vidět veškeré provedené změny¹¹¹.

Pro program *Subtitle Edit* jsou dostupné doplňky, které zefektivňují práci, a bylo by užitečné je prozkoumat¹¹². Obecně doporučuji prozkoumat možnosti automatizace administrativních úloh, které s překládáním tolik nesouvisí, například přeposílání souborů. Toto by mohl vyřešit přechod na cloudové titulkování, které by dokázalo proces v mnoha ohledech zefektivnit. Přestože tyto CAT nástroje bývají finančně nákladnější, domnívám se, že stojí za to tuto variantu zvážit. Díky těmto změnám by měl každý účastník titulkovacího procesu více času na samotný překlad a následné zajištění kvality. Navíc by se tímto zvýšila míra profesionality.

Dále navrhuji každý rok po ukončení festivalu provést hodnocení kvality malého vzorku filmů, ať už pomocí modelu FAR+, jeho obměnou nebo jiným způsobem, aby

¹¹¹ Tento režim je na obrázku (29).

¹¹² Doplňky jsou dostupné na webové stránce: <https://github.com/SubtitleEdit/plugins>

koordinátoři zjistili, v čem překladatelé dělali obecně chyby, a co by se dalo do příštího ročníku zlepšit. Na hodnocení by se mohli podílet i samotní studenti překladatelé.

V souvislosti s titulkovacím procesem je nutné zmínit, že model FAR+ hodnotí pouze výsledný překlad a ne jeho proces. Proto lze argumentovat, že tato práce neobsahuje dostatek dat pro ucelený obraz o titulkování na festivalu AFO57 k tomu, aby byly na jejich základě navrhovány adekvátní doporučení. Navíc má model i své nedostatky, které rozebírám v předchozí kapitole (viz Kapitola 5.3).

Model FAR+ potvrzuje, že původní model FAR (Pedersen 2017), ze kterého vzešel, je uplatnitelný pro hodnocení titulků, a to i v kontextu filmového festivalu. Navzdory některým nedostatkům jsem přesvědčený, že model FAR+ je dostatečně rozvinutý a předkládá věcné hodnocení kvality titulků na festivalu AFO57, o níž čtenář získá dobrou představu.

Přílohy

Analýza

Tabulka (52) ukazuje počet chyb v jednotlivých oblastech (funkční ekvivalence, akceptabilita, čitelnost) a jejich součet. Filmy jsou seřazeny od nejnižšího počtu titulků po film s nejvyšším počtem titulků. Tlusté dělící čáry rozdělují filmy do čtyř kategorií podle počtu titulků. První skupina zahrnuje krátké filmy od 50–90 titulků, druhá skupina má 170–280 titulků, třetí skupina 360–400 titulků, čtvrtá 410–460 titulků. Toto rozdělení je použito i v následujících tabulkách.

(52) Absolutní počet chyb

Filmy	Počet titulků	Počet chyb v jednotlivých oblastech			
		FE	A	Č	Celkem
Archa 2.0	57	1	3	3	7
Jednobuněčně	59	8	6	10	24
In Nature	62	4	4	2	10
All at Sea	86	6	10	2	18
Shaba	99	10	6	4	20
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	170	30	19	24	73
Antarktida: Zamrzlý čas	224	81	44	27	152
Jezero na dně světa	275	41	27	11	79
Porozumění	362	4	5	6	15
Hudba z nul a jedniček	367	14	20	32	66
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	372	79	74	55	208
Všechno vidět, všude	391	23	45	58	126
Chyba v Matrixu	415	49	76	62	187
Sedentary	438	83	77	53	213
Jak zkrotit covid	443	10	14	12	36

Můj rok s mindfulness	458	3	17	7	27
Celkem	4278	446	447	368	1261

Absolutní počet chyb výše je vhodné porovnat s počtem titulků, k tomu slouží tabulka (53) v příloze. Ta ukazuje chybovost v titulcích. Poslední řádek znázorňuje celkové zastoupení všech chyb, pokud se sečtou všechny oblasti, ukáže se, že chyby tvořily necelých 30 % titulků a jednotlivé oblasti kolem 10 %. Chybovost je tedy vcelku vzato nízká, jsou však snímky, které dosáhly poměrně vysoké chybovosti.

(53) Relativní počet chyb

Filmy	Počet titulků	FE	A	Č	Celkem
Archa 2.0	57	1,8%	5,3%	5,3%	12,3%
Jednobuněčně	59	13,6%	10,2%	16,9%	40,7%
In Nature	62	6,5%	6,5%	3,2%	16,1%
All at Sea	86	7,0%	11,6%	2,3%	20,9%
Shaba	99	10,1%	6,1%	4,0%	20,2%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	170	17,6%	11,2%	14,1%	42,9%
Antarktida: Zamrzlý čas	224	36,2%	19,6%	12,1%	67,9%
Jezero na dně světa	275	14,9%	9,8%	4,0%	28,7%
Porozumění	362	1,1%	1,4%	1,7%	4,1%
Hudba z nul a jedniček	367	3,8%	5,4%	8,7%	18,0%
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	372	21,2%	19,9%	14,8%	55,9%
Všechno vidět, všude	391	5,9%	11,5%	14,8%	32,2%
Chyba v Matrixu	415	11,8%	18,3%	14,9%	45,1%
Sedentary	438	18,9%	17,6%	12,1%	48,6%
Jak zkrotit covid	443	2,3%	3,2%	2,7%	8,1%
Můj rok s mindfulness	458	0,7%	3,7%	1,5%	5,9%
Celkem	4278	1,8%	5,3%	5,3%	12,3%
Medián	Počet	13,6%	10,2%	16,9%	40,7%

	titulků				
--	---------	--	--	--	--

Tabulka (54) reprezentuje, kolik chybových bodů bylo uděleno v každé oblasti a celkem pro každý film. Celkově obdržely filmy za nalezené chyby 1 917 chybových bodů. Rozložení mezi oblastmi je podobné jako v případě počtu chyb, ale rozdíl mezi jednotlivými oblastmi je díky nastavení modelu markantnější.

(54) Absolutní počet chybových bodů

Filmy	Počet titulků	FE	A	Č	Celkem
Archa 2.0	57	3	5	4	12
Jednobuněčně	59	12	9	14	35
In Nature	62	7	6	2	15
All at Sea	86	11	12	3	26
Shaba	99	14	8	4	26
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	170	42	21	31	94
Antarktida: Zamrzlý čas	224	127	61	47	235
Jezero na dně světa	275	69	41	17	127
Porozumění	362	7	7	7	21
Hudba z nul a jedniček	367	27	34	59	120
Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	372	130	105	87	322
Všechno vidět, všude	391	39	73	101	213
Chyba v Matrixu	415	76	108	89	273
Sedentary	438	115	107	74	296
Jak zkrotit covid	443	17	21	17	55
Můj rok s mindfulness	458	6	28	13	47
Celkem	4278	702	646	569	1917

(55) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Funkční ekvivalence

Filmy	Menší	Standardní	Vážná
--------------	--------------	-------------------	--------------

Archa 2.0	0	0	1
Jednobuněčně	5	2	1
In Nature	2	1	1
All at Sea	2	3	1
Shaba	6	4	0
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	21	6	3
Antarktida: Zamrzlý čas	41	34	6
Jezero na dně světa	17	20	4
Porozumění	2	1	1
Hudba z nul a jedniček	5	5	4
Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	39	29	11
Všechno vidět, všude	11	8	4
Chyba v Matrixu	26	19	4
Sedentary	52	30	1
Jak zkrátit covid	5	3	2
Můj rok s mindfulness	1	1	1
Celkem	235	166	45

(56) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Akceptabilita

Filmy	Menší	Standardní	Vážná
Archa 2.0	2	0	1
Jednobuněčně	3	3	0
In Nature	2	2	0
All at Sea	8	2	0
Shaba	4	2	0
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	17	2	0
Antarktida: Zamrzlý čas	28	15	1
Jezero na dně světa	14	12	1
Porozumění	3	2	0
Hudba z nul a jedniček	8	10	2
Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	43	31	0

Všechno vidět, všude	22	18	5
Chyba v Matrixu	47	26	3
Sedentary	49	26	2
Jak zkrotit covid	7	7	0
Můj rok s mindfulness	6	11	0
Celkem	263	169	15

(57) Počet chyb podle závažnosti v jednotlivých oblastech – Čitelnost

Filmy	Menší	Standardní	Vážná
Archa 2.0	2	1	0
Jednobuněčně	6	4	0
In Nature	2	0	0
All at Sea	1	1	0
Shaba	4	0	0
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	17	7	0
Antarktida: Zamrzlý čas	7	20	0
Jezero na dně světa	5	6	0
Porozumění	5	1	0
Hudba z nul a jedniček	8	21	3
Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	23	32	0
Všechno vidět, všude	15	43	0
Chyba v Matrixu	35	27	0
Sedentary	32	21	0
Jak zkrotit covid	7	5	0
Můj rok s mindfulness	1	6	0
Celkem	170	195	3

(58) Počet chyb podle závažnosti – Celkem

Filmy	Menší	Standardní	Vážná
-------	-------	------------	-------

Archa 2.0	4	1	2
Jednobuněčně	14	9	1
In Nature	6	3	1
All at Sea	11	6	1
Shaba	14	6	0
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	55	15	3
Antarktida: Zamrzlý čas	76	69	7
Jezero na dně světa	36	38	5
Porozumění	10	4	1
Hudba z nul a jedniček	21	36	9
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	105	92	11
Všechno vidět, všude	48	69	9
Chyba v Matrixu	108	72	7
Sedentary	133	77	3
Jak zkrotit covid	19	15	2
Můj rok s mindfulness	8	18	1
Celkem	668	530	63

(59) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – FE

Filmy	Sémantické chyby a pragmatické chyby	Styl	Terminologie
Archa 2.0	14,3%	0,0%	0,0%
Jednobuněčně	12,5%	20,8%	0,0%
In Nature	20,0%	20,0%	0,0%
All at Sea	16,7%	16,7%	0,0%
Shaba	35,0%	15,0%	0,0%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	19,2%	20,5%	0,0%
Antarktida: Zamrzlý čas	32,2%	17,8%	3,3%
Jezero na dně světa	44,3%	5,1%	2,5%

Porozumění	13,3%	13,3%	0,0%
Hudba z nul a jedniček	10,6%	3,0%	3,0%
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	26,0%	9,1%	1,4%
Všechno vidět, všude	12,7%	4,8%	0,8%
Chyba v Matrixu	13,4%	7,5%	2,1%
Sedentary	18,8%	19,2%	0,9%
Jak zkrotit covid	19,4%	5,6%	0,0%
Můj rok s mindfulness	11,1%	0,0%	0,0%
Medián	17,7%	11,2%	0,0%

(60) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – A

Filmy	Koherenc e, plynulost	Gramati ka	Překle py	Idiomatičn ost
Archa 2.0	0,0%	0,0%	14,3%	14,3%
Jednobuněčně	4,2%	8,3%	4,2%	8,3%
In Nature	20,0%	10,0%	0,0%	10,0%
All at Sea	22,2%	0,0%	0,0%	33,3%
Shaba	10,0%	5,0%	5,0%	10,0%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	16,4%	0,0%	0,0%	6,8%
Antarktida: Zamrzlý čas	15,1%	3,9%	0,0%	9,9%
Jezero na dně světa	12,7%	5,1%	7,6%	7,6%
Porozumění	0,0%	13,3%	20,0%	0,0%
Hudba z nul a jedniček	13,6%	6,1%	6,1%	3,0%
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	11,5%	4,8%	2,9%	15,4%
Všechno vidět, všude	10,3%	7,9%	7,1%	9,5%
Chyba v Matrixu	18,2%	5,3%	4,8%	10,7%
Sedentary	22,5%	4,7%	0,9%	8,0%

Jak zkrátit covid	8,3%	2,8%	8,3%	19,4%
Můj rok s mindfulness	7,4%	11,1%	33,3%	7,4%
Medián	12,1%	5,0%	4,9%	9,7%

(61) Míra výskytu jednotlivých kategorií chyb vůči všem chybám – Č

Filmy	Segmentace	Typografie	Čtecí rychlost a délka řádku
Archa 2.0	28,6%	14,3%	0,0%
Jednobuněčně	41,7%	0,0%	0,0%
In Nature	10,0%	0,0%	10,0%
All at Sea	5,6%	5,6%	0,0%
Shaba	10,0%	10,0%	0,0%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	16,4%	13,7%	1,4%
Antarktida: Zamrzlý čas	13,2%	4,6%	0,0%
Jezero na dně světa	3,8%	6,3%	2,5%
Porozumění	20,0%	13,3%	0,0%
Hudba z nul a jedniček	7,6%	18,2%	21,2%
Ohnivá koule: Návštěvníci z temných světů	13,5%	11,1%	1,0%
Všechno vidět, všude	7,1%	38,9%	0,0%
Chyba v Matrixu	16,0%	13,9%	0,5%
Sedentary	17,8%	6,6%	0,5%
Jak zkrátit covid	5,6%	8,3%	19,4%
Můj rok s mindfulness	0,0%	25,9%	0,0%
Medián	11,6%	10,5%	0,2%

(62) Míra výskytu chyb vůči všem chybám – nezařazené

Filmy	Funkční ekvivalence	Akceptabilita	Čitelnost
-------	---------------------	---------------	-----------

Archa 2.0	0,0%	14,3%	0,0%
Jednobuněčně	0,0%	0,0%	0,0%
In Nature	0,0%	0,0%	0,0%
All at Sea	0,0%	0,0%	0,0%
Shaba	0,0%	0,0%	0,0%
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	1,4%	2,7%	1,4%
Antarktida: Zamrzlý čas	0,0%	0,0%	0,0%
Jezero na dně světa	0,0%	1,3%	1,3%
Porozumění	0,0%	0,0%	6,7%
Hudba z nul a jedniček	4,5%	1,5%	1,5%
Ohnivě koule: Návštěvníci z temných světů	1,4%	1,4%	0,5%
Všechno vidět, všude	0,0%	0,8%	0,0%
Chyba v Matrixu	3,2%	2,7%	1,6%
Sedentary	0,0%	0,0%	0,0%
Jak zkrotit covid	2,8%	0,0%	0,0%
Můj rok s mindfulness	0,0%	3,7%	0,0%
Medián	0,0%	0,4%	0,0%

(63) Kontext – poměr absolutních a relativních chyb

Filmy	Absolutní	Relativní
Archa 2.0	6	1
Jednobuněčně	16	8
In Nature	7	3
All at Sea	12	6
Shaba	10	10
Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky	43	30
Antarktida: Zamrzlý čas	71	81
Jezero na dně světa	38	41
Porozumění	11	4
Hudba z nul a jedniček	54	12

Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	128	80
Všechno vidět, všude	102	24
Chyba v Matrixu	138	49
Sedentary	136	77
Jak zkrátit covid	26	10
Můj rok s mindfulness	23	4
Celkem	821	440

(64) Oprava: korektor / hodnotitel / neadekvátní opravy

Filmy	korektor	hodnotitel	neadekvátní oprava korektora
Archa 2.0	7	0	0
Jednobuněčně	23	0	1
In Nature	9	0	1
All at Sea	17	1	0
Shaba	20	0	0
Rosomáma: Drsnáčka mezi rosomáky	71	1	1
Antarktida: Zamrzlý čas	149	2	1
Jezero na dně světa	69	9	1
Porozumění	4	11	0
Hudba z nul a jedniček	45	20	1
Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů	207	0	1
Všechno vidět, všude	111	14	1
Chyba v Matrixu	163	16	8
Sedentary	202	2	9
Jak zkrátit covid	7	29	0
Můj rok s mindfulness	14	13	0
Celkem	1118	118	25

Shrnutí

The bachelor thesis deals with quality assessment of subtitles for documentary films which were screened at the international film festival of popular science films called Academia Film Olomouc (AFO), its 57th year was held in April 2022. Subtitling for the annual festival held in Olomouc in the Czech Republic is interesting in that the subtitles are predominantly done by students of translation and interpreting from Palacký University Olomouc. For this purpose, the FAR+ model was developed on the basis of the FAR model (Pedersen 2017) and the MAP model (Martínez Mateo et al. 2016). In total, a sample of 4,200 subtitles from sixteen films was assessed and analysed.

In the first chapter of the thesis, the reader is presented with subtitling and its specifics. There is emphasis on the semiotic system of subtitles, primarily the four communication canals, and consequently on the specific linguistic challenges the subtitler must face. The chapter follows with explaining the importance of dialogue lists, style guides and codes of subtitling practice. Towards the end, the reader is briefly introduced to the latest advances in the world of subtitling predominantly focusing on new technology. Finally, the chapter ends with an introduction to translation quality assessment and the most important concepts from this subfield of translation studies.

The second chapter continues with the discussion but focuses on the quality assessment models and compares two main approaches, qualitative and quantitative. These ideas are followed by describing two models which are crucial for this paper – models FAR (ibid) and MAP (ibid). The following chapter puts the above ideas in context. It briefly mentions the specifics of subtitling for film festivals and presents the main challenges of documentary subtitling. Subsequently, the festival this work focuses on, AFO, is introduced together with its translation process, rules for subtitling and quality assurance methods.

The chapter four finally introduces the FAR+ model. It consists of qualitative and quantitative modules. Qualitative module is composed of quality assessment rubric which has three primary areas of assessment – functional equivalence, acceptability, and readability. These areas are evaluated using a five-grade scale which determines the quality of translation. Each area is assessed on each grade using a verbal evaluation.

The quantitative module comprises error typology, error severity and some additional parameters and description of assessment process.

The last chapter examines the data and results in detail. The sample of films achieved the overall quality of fifty-six quality points which according to the qualitative rubric corresponds to Acceptable quality. The subtitles therefore do not meet required quality entirely. They often contain inaccuracies in the meaning, linguistic elements unnatural to the Czech language or grammatical errors. The qualitative assessment of the individual films shows that out of 16 films two are of Unacceptable quality, four are of Below Standard quality, three are of Acceptable quality, five are of Good quality and two are of Very Good quality. The most common errors include errors of meaning, lack of coherence, inadequate segmentation, typographical errors, which mainly consist of incorrect use of commas, and stylistically inappropriate or non-idiomatic phrases. Furthermore, grammatical errors, spelling errors, reading speed and terminology errors were found in lesser degree.

Each error type is analysed and based on the analysis suggestions are given on how to prevent these errors from happening. Data examination also showed some interesting trends. It found that within the subtitles on AFO57 festival, the number of subtitles does not affect the resulting quality. If a film is shorter, it does not mean that its quality must be higher. The claim that short films are automatically of higher quality than longer ones assumes that the translator had more time to find all the mistakes in fewer subtitles. The selected sample does not clearly indicate this. Moreover, the two longest films received the highest ratings. Furthermore, the data concerning reviewer's errors suggests that if the reviewer considers at the beginning of the review that the translation does not contain too many errors, he or she tends to overlook other errors if they appear. However, there is not a high number of overlooked errors for the quality of the films to be significantly reduced. Also, there is not enough data in the sample and the hypothesis would need to be empirically confirmed or refuted.

Based on the error analysis, the paper gives recommendations on how to improve translation process. Among them is for example emphasis on communication between the subtitler and the reviewer. Subtitlers are also encouraged to use online dictionaries, thesaurus, and corpus. Text-generating AI tools are also useful for this purpose. Emphasis is given on automation of some tasks that take up time that could be used to

invent a more creative sentence or a phrase. With that in mind, the work suggests cloud subtitling, but this solution is less probable as festival funds are usually tight and such software tends to be costly. Finally, the paper proposes adding one more step to the translation process. After the festival finishes, group of volunteers could conduct quality assessment of small sample of subtitles using the FAR+ model, its modification or entirely different way to evaluate the quality. This may help the coordinators of translations in the festival modify the process or rules for the next year.

The model FAR+ also showed that FAR model (Pedersen 2017) can be modified even for the festival context. Hopefully, the findings of the paper may help the festival to bring even higher quality of subtitles in the next year.

Primární zdroje

ABDUL-RAHMAN, Farah a Nate DORR. *Monocellular* [česky Jednobuněčně] [film]. 2021. Délka 5 min.

All at Sea [česky Pod hladinou moře] [film]. Režie Kasia Nalewajka. Polsko: Joanna Wendorff-Ostergaard, 2020. Délka 10 min.

All Light, Everywhere [česky Všechno vidět, všude] [film]. Režie Theo Anthony. USA: Sandbox Films, Memory, Nice Shoes, 2022. Délka 93 min.

Antarctica: The Frozen Time [Antarktida: Zamrzlý čas] [film]. Režie Tuan Lam, Yves Simard. Německo, Nový Zéland: Gebrueder Beetz Filmproduktion, Greenstone TV, Zweites Deutsches Fernsehen (ZDF), 2021. Délka 87 min.

The Computer Accent [česky Hudba z nul a jedniček] [film]. Režie Sebastian Pardo, Riel Roch Decter. USA: Memory, 2022. Délka 90 min.

Cracking Covid [česky Jak zkrotit covid] [film]. Režie Sonya Pemberton. Austrálie: Genepool Productions, 2021. Délka 75 min.

Fathom [česky Porozumění] [film]. Režie Drew Xanthopoulos. USA: Back Allie Productions, Hidden Candy, Impact Partners, 2021. Délka 86 min.

Fireball: Visitors from Darker Worlds [česky Ohnivé koule: Návštěvníci z temných světů] [film]. Režie Werner Herzog, Clive Oppenheimer. USA: Sandbox Films, Dogwoof, Hot Doc Partners, Spring Films, Werner Herzog Films, 2020. Délka 97 minut.

A Glitch in the Matrix [česky Chyba v Matrixu] [film]. Režie Rodney Ascher. USA: Rodney Ascher, 2020. Délka 110 min.

In Nature [česky V přírodě] [film]. Režie Marcel Barelli. Švýcarsko: Nadasdy Film, 2021. Délka 5 min.

The Lake at the Bottom of the World [česky Jezero na dně světa] [film]. Režie Kathy Kasic. USA: Metamorph Films, 2021. Délka 91 min.

My Year of Living Mindfully [česky Můj rok s mindfulness] [film]. Režie Shannon Harvey, Julian Harvey. Austrálie: Elemental Media, 2020. Délka 99 min.

Our Ark [česky Archa 2.0] [film]. Režie Deniz Tortum & Kathryn Hamilton. Nizozemsko, USA: Firat Sezgin, Institute of Time, 2021. Délka 13 min.

Sedentary [česky Sedavci] [film]. Režie E. J. Rosen. USA: E. J. Rosen, 9 Muses, FDR Creative Research Fund, 2021. Délka 30 min.

Shaba [česky Shaba] [film]. Režie Ami Vitale. USA: Gaby Bastyra, 2021. Délka 12 min.

Wolverine – One Tough Mother [česky Rosomáma: Drsňačka mezi rosomáky] [film]. Režie Alexander Sletten. Rakousko: Red Rock Films International, 2021. Délka 50 min.

Seznam literatury

Academia Film Olomouc [online], 2023. Olomouc: Academia Film Olomouc [cit. 2023-05-03]. Dostupné z: <https://afo.cz>

AFO Překlady & tlumočení, 2022. *Zásady titulkování: AFO57*. Olomouc.

BAKER, Mona, 1992. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. London: Routledge. ISBN 04-150-3086-2.

BERNAL-MERINO, Miguel Á., 2014. *Translation and Localisation in Video Games* [online]. New York: Routledge [cit. 2023-04-27]. ISBN 9781315752334. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315752334/translation-localisation-video-games-miguel-bernal-merino>

COLINA, Sonia, 2008. Translation Quality Evaluation: Empirical Evidence for a Functionalist Approach. *The Translator*. **14**(1), 97–134.

COLINA, Sonia, 2009. Further evidence for a functionalist approach to translation quality evaluation. *Target*. John Benjamins, **21**(2), 235–264. ISSN 1569–9986. Dostupné z: doi: 10.1075/target.21.2.02col

DELABASTITA, Dirk, 1989. Translation and mass-communication: film and T.V. translation as evidence of cultural dynamics. *Babel* [online]. 1989, **35**(4), 193–218 [cit. 2023-04-26]. ISSN 1569–9668. Dostupné z: doi: 10.1075/babel.35.4.02del

DÍAZ CINTAS, Jorge a Roberto MAYORAL, 2003. *Teoría y práctica de la subtitulación inglés/español*. Barcelona: Ariel. ISBN 8434468123.

DÍAZ CINTAS, Jorge a Aline REMAEL, 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling* [online]. Manchester: St. Jerome [cit. 2023-04-27]. ISBN 1900650959. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781315759678/audiovisual-translation-subtitling-jorge-diaz-cintas-aline-remael>

DÍAZ CINTAS, Jorge a Aline REMAEL, 2014. *Audiovisual Translation: Subtitling*. Reprint. New York: Routledge. ISBN 978-1-900650-95-3.

DÍAZ CINTAS, Jorge a Serenella MASSIDDA, 2019. Technological Advances in Audiovisual Translation. In: O'HAGAN, Minako, ed. *The Routledge Handbook of Translation and Technology*. London: Routledge, s. 1–15. ISBN 9781315311258.

DÍAZ CINTAS, Jorge, 2022. Sketching the Practice of Subtitling. *Jeronýmovy dny: Kanál uživatele Translating for Europe* [online]. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 4. 11. 2022 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://youtu.be/D3xiKnHNyUo?t=680>

ESPASA, Eva, 2004. Myths about documentary translation. In: ORERO, Pilar, ed. *Topics in Audiovisual Translation*. John Benjamins, s. 183–197. ISBN 9789027216625.

GAMBIER, Yves a Henrik GOTTLIEB, ed., 2001. *(Multi) Media Translation: Concepts, practices, and research* [online]. Amsterdam: John Benjamins [cit. 2023-05-03]. ISBN 9789027298355. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=en&lr=&id=kYc9AAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=gambier+and+gottlieb+2001&ots=OJ3N_9gCEH&sig=9nd_ngifvQR5rGbA87sPTecKN8w&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Generální ředitelství pro překlad. 2009. *Programme for Quality Management in Translation: 22 Quality Actions*. Evropská komise. Dostupné z: <https://termcoord.eu/wp-content/uploads/2017/07/Programme-for-Quality-Management-in-Translation.pdf>

Generální ředitelství pro překlad. 2008. „Guide for External Translators“. *Translation and Drafting Resources*. Evropská komise. Již nedostupné.

GOTTLIEB, Henrik, 1994. Subtitling: Diagonal translation. Perspectives [online]. 1994, 2(1), 101–121 [cit. 2023-04-26]. ISSN 1747-6623. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1080/0907676X.1994.9961227>

GOTTLIEB, Henrik, ed., 2018. The politics of audiovisual translation. In: EVANS, Jonathan a Fruela FERNANDEZ. *The Routledge Handbook of Translation and Politics* [online]. London: Routledge, s. 323–342 [cit. 2023-04-26]. ISBN 9781315621289. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315621289-21/politics-audiovisual-translation-henrik-gottlieb>

GRANELL, Ximo, Carmen MANGIRON a Núria VIDAL, 2017. *La localización de videojuegos*. Editorial Bienza. ISBN 978-84-942335-2-4.

GREEN, Stuart, 2018. M&E Journal: How Digital Demand Is Disrupting Dubbing. *MESA Online* [online]. Boise, Idaho: M&E Journal, HITS, 15.3.2018 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://www.mesaonline.org/2018/03/15/journal-digital-demand-disrupting-dubbing/>

HATIM, Basil a Jeremy MUNDAY, 2004. *Translation: An Advanced Resource Book*. Reprint. London: Routledge. ISBN 041528306X.

CHAUME, Frederic, 2004. *Cine y traducción*. Madrid: Cátedra. ISBN 978-84-376-2136-4.

CHAUME, Frederic a , ed., 2019. Audiovisual translation. In: VALDEÓN, Roberto A. a África VIDAL. *The Routledge Handbook of Spanish Translation Studies* [online]. New York: Routledge, s. 311-351 [cit. 2023-05-03]. ISBN 9781315520131. Dostupné z: 10.4324/9781315520131-18

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. i. Cit. 26. 2. 2023. <https://prirucka.ujc.cas.cz/>.

IVARSSON, Jan a Mary CARROLL, 1998. *Subtitling*. Simrishamn, Švédsko: TransEdit. ISBN 91-971799-2-2.

KADLECOVÁ, Gabriela, 2015. Přístup Evropské komise ke kontrole a k hodnocení kvality překladu. In: ZEHNALOVÁ, Jitka, Marta CHROMÁ, Gabriela KADLECOVÁ, Ondřej KLABAL, Michal KUBÁNEK, Ondřej MOLNÁR, Tomáš SVOBODA a

Veronika VÁZLEROVÁ. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 219-244. ISBN 978-80-244-4792-6.

KARAMITROGLOU, Fotios, 1998. A proposed set of subtitling standards in Europe. *Translation journal* [online]. 2(2), 1–5 [cit. 2023-04-27]. Dostupné z: <https://translationjournal.net/journal/04stndrd.htm>

KOGLIN, Arlene, João Gabriel PEREIRA DA SILVEIRA, Morgana APARECIDA DE MATOS, Vitória Tassara COSTA SILVA a Willian Henrique CÂNDIDO MOURA, 2022. Quality of Post-edited Interlingual Subtitling: FAR model, translator's assessment and audience reception. *Cadernos de Tradução* [online]. Brazílie: Universidade Federal de Santa Catarina, 2022, **2022**(42), 1–26 [cit. 2023-04-26]. ISSN 2175-7968. Dostupné z: <https://doi.org/10.5007/2175-7968.2022.e82143>

LEVÝ, Jiří, 1963. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel.

MARTÍNEZ MATEO, Roberto, Silvia MONTERO MARTÍNEZ a Arsenio JESÚS MOYA GUIJARRO, 2016. The Modular Assessment Pack: a new approach to translation quality assessment at the Directorate General for Translation. *Perspectives*. **25**(1), 18–48. ISSN 1747-6623. Dostupné z: doi:10.1080/0907676X.2016.1167923

MARTÍNEZ MATEO, Roberto, 2016. Aligning qualitative and quantitative approaches in professional translation quality assessment. *Encuentro*. **25**, 36–44. ISSN 1989–0796.

MATAMALA, Anna, 2009. Main Challenges in the Translation of Documentaries. *New trends in audiovisual translation* [online]. Bristol: Multilingual Matters, 2009, (36), 109–120 [cit. 2023-04-26]. Dostupné z: <https://books.google.cz/>

MÜLLER, Felicity, 2001. Quality Down Under. In: GAMBIER, Yves a Henrik GOTTLIEB, ed. *(Multi) media translation: concepts, practices, and research*. Philadelphia: J. Benjamins, s. 143–150. ISBN 1588110885.

OGDEN, Charles Kay a Ivor Armstrong RICHARDS, 1989. *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism*. 2. vydání. Orlando, Florida, U.S.: Harcourt Brace Jovanovich. ISBN 0-15-658446-8.

O'HAGAN, Minako a Carmen MANGIRON, 2013. *Game Localization: Translating for the Global Digital Entertainment Industry* [online]. John Benjamins [cit. 2023-04-27]. ISBN 9789027224569. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Game_Localization.html?id=LfPRmQEACAAJ&redir_esc=y

PAVLÍKOVÁ, Markéta, 2012. *Titulování na filmových festivalech v České republice*. Brno. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Jiří Rambousek.

PEDERSEN, Jan, 2017. FAR model: assessing quality in interlingual subtitling. *The Journal of Specialised Translation*. Spojené království: University of Roehampton, (28), 210–229. ISSN 1740-357X.

POŠTA, Miroslav, 2011. *Titulkujeme profesionálně*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Apostrof. ISBN 978-80-904887-9-3.

REID, Helen, 1990. Literature on the Screen: Subtitle Translating for Public Broadcasting. In: WESTERWEEL, Bart a Theo D'HAEN, ed. *Something Understood* [online]. Leiden, The Netherlands: Brill, s. 97–107 [cit. 2023-04-26]. ISBN 9789004484269. Dostupné z: doi: https://doi.org/10.1163/9789004484269_010

REISS, Katharina, 1971. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. Mnichov: Hueber. ISBN 3190067171.

SANATIFAR, Saleh a Ziba GHAMSARIAN, 2023. Assessing the quality of subtitles using FAR model: a case of the English subtitles of five Persian films. *Media Practice and Education* [online]. Taylor & Francis, 15. 2. 2023, **2023**(24), 1–18 [cit. 2023-04-26]. ISSN 2574-1144. Dostupné z: doi:

<https://doi.org/10.1080/25741136.2023.2177952>

SCHÄFFNER, Christina, ed., 1998. *Translation and Quality*. Reprint. Clevedon: Multilingual Matters. ISBN 1853594148.

Translation Quality Metric, 2016. *SAE International* [online]. Amsterdam, Netherlands: SAE International [cit. 2023-05-06]. Dostupné z:

https://www.sae.org/standards/content/j2450_201608/

VALDEÓN, Roberto A., 2022. Latest trends in audiovisual translation. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice* [online]. **30**(3), 369-381 [cit. 2023-05-02].

Dostupné z: doi: 10.1080/0907676X.2022.2069226

VÁZLEROVÁ, Veronika, 2015. Zajištění kvality filmových titulků. In: ZEHNALOVÁ, Jitka, Marta CHROMÁ, Gabriela KADLECOVÁ, Ondřej KLABAL, Ondřej MOLNÁR, Tomáš SVOBODA a Veronika VÁZLEROVÁ. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 273–298. ISBN 978-80-244-4792-6.

ZEHNALOVÁ, Jitka, Marta CHROMÁ, Gabriela KADLECOVÁ, Ondřej KLABAL, Michal KUBÁNEK, Ondřej MOLNÁR, Tomáš SVOBODA a Veronika VÁZLEROVÁ, 2015. *Kvalita a hodnocení překladu: Modely a aplikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4792-6.

Anotace

Autor:	Maroš Taran
Katedra:	Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UPOL
Název česky:	Hodnocení kvality titulků. Případová studie se zaměřením na AFO57
Název anglicky:	Quality Assessment of Subtitles. Case Study Focused on AFO57 festival
Vedoucí práce:	Mgr. Ondřej Molnár, Ph.D.
Počet stran:	103
Počet znaků:	186 008
Počet titulů použité literatury:	46
Klíčová slova v ČJ:	titulky, titulkář, překlad, angličtina, kvalita, hodnocení kvality, model, AFO
Klíčová slova v AJ:	subtitles, subtitler, Translation, English, quality, quality assessment, model, AFO

Anotace v ČJ

Kvalita je u titulků tak jako u každého druhu překladu zásadní. Tato práce se zabývá hodnocením kvality titulků na mezinárodním filmovém festivalu AFO, jehož 57. ročník se konal v dubnu 2022. Každoroční festival nabízí projekce populárně-vědeckých filmů. Za tímto účelem jsem vytvořil model FAR+, jenž je modifikací modelů FAR a MAP. Model FAR+ kombinuje kvantitativní a kvalitativní přístup k hodnocení. Jeho součástí je typologie chyb a jejich klasifikace podle závažnosti a slovní hodnocení tří primárních oblastí evaluace na pětistupňové škále kvality. Výsledek hodnocení každého filmu je podrobně rozebrán a chyby jsou detailně analyzovány. Díky tomu je možné stanovit, k jakým chybám docházelo nejčastěji. Na základě toho jsou navržena opatření proti

těmto chybám a zároveň doporučení týkající se zlepšení překladatelského procesu. Práce představuje mimo jiné specifika titulkování a shrnuje jejich nejnovější vývoj v posledních letech jak na akademickém poli, tak na pracovním trhu. Dále popisuje obecné modely pro hodnocení překladu a rovněž dokumentární žánr a jeho výzvy při tvorbě titulků. Celkově je ohodnocen vzorek ze 16 filmů, což odpovídá 4 200 titulkům.

Anotace v AJ

As with any kind of translation, quality is crucial even for subtitles. This paper is concerned with quality assessment of subtitles from international film festival called AFO, its 57th year was held in April 2022. The annual festival offers screenings of popular science films. For this purpose, I developed the FAR+ model; it is a modification of the FAR and MAP models. The FAR+ model combines quantitative and qualitative approaches to assessment. It includes error typology, error severity classification and verbal evaluation of three primary areas on a five-grade quality scale. The result of the evaluation of each film is discussed and the errors are analysed in detail. This makes it possible to determine which errors occurred most frequently. Based on this, measures are suggested to counteract these errors as well as recommendations for improving the translation process. The paper presents, among other things, the specifics of subtitling and summarizes its latest development in recent years both in the academic field and on the labour market. It also describes general models for translation assessment as well as the documentary genre and its challenges in subtitling. In total, I evaluated a sample of sixteen films corresponding to 4,200 subtitles.